

DEN NYARE SVENSKA

SKÖN-LITTERATUREN

OCH

TIDNINGS-PRESSEN.

EN ÖFVERSIGT

I SEX FÖRELÄSNINGAR

AF

Dr. *O. P. Sturzenbecher*

KJÖBENHAVN

På C. A. Reitzels Förlag.

1845.

Förord till den elektroniska utgåvan

Bayerische Staatsbibliotheks exemplar har scannats av Google Book Search. Eftersom verket sedan länge är fritt från upphovsrätt så presenterar vi här en kopia anpassad för Projekt Runeberg i juli 2012.

Förord.

Ty man måste dock ha ett förord till en bok, om det skall vara något för bok!....

Det Skandinaviska Sällskapet i Kjöbenhavn hade gifvit mig det förbindliga uppdraget att hålla dessa föreläsningar. Man behagade skänka desamma en uppmärksamhet, som vida öfvergick min förväntan, och jag behöfver icke säga om jag varit smickrad deraf. Man har sedan från flera och olika håll uppmanat mig att utgifva samma föreläsningar af trycket. Jag skulle varit icke författare och mer än filosof, om jag motstått denna ytterligare så hedrande appell. Vi, folk af pennan, hur äro vi icke fåfänga!Ingen känner bättre än jag att dessa föredrag blott äro ett hastverk. Den inskränkta tiden har icke lemnat tillfälle till mer än utkastande af allmänna lineamenter, framhållande af de förnämsta porträtterna och uppdragande af sammanträngda karakteristiker.

På sex timmar medhinner man icke någon litteraturhistoria eller någon genomförd kritik af femtio sakdigra och utvecklingsrika års företeelser.

Den knappa tiden, det är det ena; dertill kommer ännu bristen af flera för en utförligare behandling nödvändiga källor, att icke tala om föreläsarens förmåga, hvilken måhända i alla fall icke skulle räckt till för att åstadkomma särdeles mer, än som här skett.

Tilläfventyrs skall imedlertid äfven en „Öfversigt,” sådan som denna, vara i sin mån till något gagn, såsom ett slags presentation för det danska publikum af den nyare svenska bellettristikens ochpublicitetens många olika personligheter. Jag har ej åsyftat mera.

Hvad stilen i dessa föredrag beträffar, kunde den utan tvifvel varit mera akademisk, mera katedermessig, men jag bekänner uppriktigt att jag mindre velat tala till de lärda, än till de icke lärda och med speciellt afseende på de talrika åhörare af det täcka könet, hvilka behagat med sin närvaro hedra mina föreläsningar. Fruntimmerna betyda i en sak, som denna, mera än vi kavaljerer ofta ha lust att erkänna, och frustugan, som gör sig så oskyldig, har i allmänhet taget större andel i verldshistoriens revolutioner, än hon kanske sjelf har mod att vilja inse. För min del tror jag mig icke säga någon paradox, då jag uttrycker den tanka, att hela den skandinaviska saken icke kan anförtros åt bättre händer, än de skönas, och jag skattar mig mer än lycklig om min bok, på denna skandinavismens räkning, kan hoppas få anförtro sig åt de samma.Med hänsyn på ett och annat, som passerat och sett dagsljuset i den svenska litterära och publicistiska verlden sedan tiden for ifrågavarande föreläsningar, har jag gjort alla sådana tillägg och förändringar, hvarigenom det hela må kunna anses förskrifva sig från i dag, som i dag är.

Kjöbenhavn, 1845, maj 1.

O. P. S.

Första föreläsningen.

Mina Herrar och Damer!

Inan jag rycker närmare in på den speciella epok inom den svenska litteraturen, som utgör föremålet för dessa anspråkslösa föredrag, anser jag nästan vara nödvändigt att kasta en blick tillbaka på tiden närmast förut, på det att de nyare fenomenerna inom Sverges vitterhet och dermed beslägtade arter af skriftställen icke måtte stå alldeles enstaka och omotiverade för er. Det är en sådan återblick, som alltså må sysselsätta oss denna första afton.

Det så kallade "gustavianska tidehvarfvet" led mot sin upplösning. *Bellmans* sittra höll på att tystna; de törnroskransade fauner, som han med sina trolltoner framkallat ur Djurgårdens lunder, syntes åter småningom afträda från skådeplatsen och den skalkögda koren af Fiskartorpets dryader hade dansat ut mellan kulisserna. Ulla Winblads glada sångare satt och öfversatte Gellerts fabler!*Kellgren*, denne Minnesänger i stångpiska, denne satirist med det pudrade löjet, sjöng likaledes på sista versen; det var i alla fall en man, som förtjenat ett bättre öde än att spöka i den gamla fransyska smakens maskradkostym. *Oxenstjerna* började blifva gammal; ännu då och då förnam man väl några lekande toner af hans sånggudinna, men det var alltför tydligt att denna sånggudinna redan var gumma, icke mer den rosenkindade tärnan, som i sin småkoketta schäferhatt och den bandvipp-fladdrande korsetten förtjusat nationen uti „Skördarne” och „Dagens Stunder”. *Leopold*, denne oöfverträffliga mästare i den städade, nyktra, *förståndiga* poesien, satt visserligen ännu som bäst och svarfvade sina allehanda trädpoemer, åt hvilkas glatta yta och *solida* natur det tongifvande hofvet och, efter detta, den efterapande mängden fortfarande skänkte ett entusiastiskt bifall; men han blef allt mer och mer ensam på den gamla parnassen. Det gustavianska tidehvarfvet, — eller det augustiska, såsom man till och med vid högtidligare

tillfällen kallade det, — begynte verkligen blifva liksom mindre intressant, det begynte — gäspa! Det var hög tid att man begaf sig till hvila, hvar på sitt håll; aftonen var kommen oeh kastade redan sina skuggor öfver den olympiska vädjobanen..........

Förrän vi bjuda detta sekel godnatt, är det imedlertid skäl att med några ord omnämna äfvende „gudar af lägre rang”, hvilka kastade ett bleknande skimmer öfver denna döende litteratur, särdeles som ett par af de samma, när allt kommer omkring, torde förtjena att ihågkommas framför mången af de högre sig så kallande „klassiska” storheterna. Bellman hade en god vän vid namn *Hallman*, mer än en god vän, ty han var till någon del den store odödlige sångarens själafrände. Äfven Hallman var en flamländsk målare i vitterheten; han gjorde synnerligast vådeviller, lekande, stundom något grofkorniga, men ofta rätt qvicka teckningar ur svenska folklifvet, med ett visst poetiskt blomsterdoft öfver det hela. Hans vådevill „Tillfället gör tjufven” är ännu alltid qvarstående på den stockholmska skådebanan och vinner ännu alltid samma friska bifall, som då den första gången gafs för den gustavianska publiken. Hallman är ett litet stycke Holberg för oss svenskar. En annan af Bellmans vänner och bröder i Apollo var *Kexél*, den der äfvenledes skrifvit åtskilliga komedier och vådeviller, visserligen för det mesta lånade från utländfek hand, men dock iklädda en äkta nationell kostym. *Envallsson*, ännu en dramatisk författare, var ett slags Scribe för den tiden, hans komedier gå till ett halft hundra, och äfven af dem hafva flera uppehållit sig på scenen till våra dagar.

En författare med ännu mera framstående drag för denna epok är *Wallenberg*, en man, hvars namn

för öfrigt utom Sverge torde vara så godt som obekant. För oss, hans landsmän, har han blifvit odödlig genom något som han kallat: „Min son på galejan” eller „Allahanda Bläckhornskram”, samlade under en ostindisk resa. Wallenberg medföljde såsom embetsman ett af svensk-ostindiska kompaniets fartyg och företog sig att, mest blott för sitt eget nöje, göra diverse anteckningar under seglatsen och uppehållen på de olika orterna under vägen. Dessa rese-anteckningar utgåfvas först långt efter hans död; de vunno genast ett allmänt bifall för den oförargliga humor, som deri uttalar sig, för de, visserligen stundom nog grossiera, men alltid qvicka ordspel och hugskott, hvilka han så otvunget och okonstladt låter löpa ur pennan, likt fria och hastigt utkastade trädsnidts-arabesker. Gustaf den Tredje fäste tidigt uppmärksamhet vid den för sin spiritualitet kände mannen och hade till och med vid något tillfälle låtit forstå, att Wallenberg skulle kunna påräkna hvad pastorat han ville söka. Då nu det indrägtiga Mönsterås pastorat i Kalmar stift blef ledigt, anmälde sig Wallenberg som sökande härtill. Gustaf betänkte sig ett ögonblick; Wallenberg var ännu en helt ung man och pastoratet ett af landets förnämsta. „Ni är likväl nog ung till ett så fett brödstycke, ett så magtpåliggande kall”, sade kungen. „Jag är född samma år som Eders Majestät”, svarade Wallenberg med en betydelsefullbugning. Huruvida han nu verkligen var det, är hvad jag icke precist känner, men Gustaf den Tredje var den man, som förstod och visste att värdera en replik, och Wallenberg erhöll pastoratet; och detta till och med ehuru han var känd såsom stark fritänkare i politiken.

Att Wallenberg för öfrigt var detta äfven i litterära mål, uttalar sig tydligast genom följande reflexioner i ett kapitel af hans resa. „Friboren i samhället, tål jag intet tvång i studerkammaren. När det politiska oket icke trycker mina skuldror, hvi skulle jag då belasta min hjerna med det grammatikaliska? Nej! stadne Donater och Quintilianer på skolbänken! Reglor äro intet annat än döda tyngder på ett lefvande snille, hvilka nedtrycka tänkekraften och inskränka friheten för en snäll flygande föreställning... Vare då snillet sin egen vägledare! Känslan af det höga, det vackra, det naturliga, är den icke i din själ, så kan ej Aristoteles meddela dig den. Homerus hade ej varit Homerus, i fall han läst våra poeticor. Plinius den yngre talar om en orator, som var mycket noggrann och regelbunden, men föga eldig och hög; „han har ej mer än ett fel, sade han, det att han har allsintet.” Ett ansigte, der naturens hand liksom i brådska utkastat små vårdslösa behagligheter, inkräktar flera hjertan än den allerskönaste Venus, som är utpenslad efter sirkel och måttstock. VarHelena eti skönhet efter reglor, ack, hvilka narrar voro då grekerna, som hela tio år hårluggades om henne!”

Man måste vidgå att dylika satser, utkastade på 1780-talet, midt i denna .„regelbundna” och „efter sirkel och måttstock utpenslade” gustavianska litteratur, böra ha gjort en högst förunderlig effekt. Det var en raket, uppsläppt midt i natten. Hvarifrån kom den? ....

Jag vill icke skiljas från Wallenberg, utan att hafva meddelat er ett par små utdrag ur hans opus. Se här till exempel huru han låter en sjöman uttrycka sina ömma känslor i ett bref till sin huldinna:

^Makalösa skönhetsblomma! Dina ögons kanoner ha skjutit eld i mitt hjertas kruthus. Min skuta har stött på dina behaglighets-klippor och bräckt min kallsinnighets bogspröt, så att, derest din bevågenhets vind icke snart blåser upp mina begärelsers segel, lär jag drunkna i min förtviflans häftiga bränningar. Ja, skönaste engel, jag älskar dig .mer än fördi-vind och piastrar. Dina ögons kompass skall hädanefter utstaka min kurs och din viljas roder styra hela min lefnads skuta. Om du visste huru din skönhets eld flammade i mitt hjer-tas kabyssa, skulle du säkert utsläcka den med dina ögons medlidande vattensprutor. För den skull, min korall! var icke så hård som Romans-klippan! Skicka mig några vackert kärliga förfriskningar medditt brefs paketbåt, eller kom sjelf! Jag sänder dig en femton båtsfat fulla med hälsningar och förblifver med ballast och bramsegel, i alla väder, hela kompassen rundtorn, min makalösa majblommas under-gifne kölsvin N. N. — P. S. Hälsa fader och moder! jag önskar dem dubbla ransoner af allsköns välsignelse. Farväl.”

Vid ett tillfälle under resan hade de fått en flygfisk ombord. Wallenberg skref deröfver följande betraktelser:

Flygfisken är brodern till systern Flädermus i land. Begge misslyckades i naturens hand. Ju-piter, — säger sjökrönikan, — satte sig ned att skapa dem och ernade göra begge till foglar; men hans gemål, den svartsjuka Juno, nöp honom i örat just under det samma. Hola! skrek den öfver-raskade gubben och släppte arbetet halfgjordt ur händerna; den ena föll i hafvet, den andra stadnade på landbacken. Flygfiskens moraliska karakter är yrhet och öfrerdåd. Ty han spelar allahanda skälmstycken i vattenbrynet och dristar sig stundom högt upp i luften! Vid dessa tillfällen kunna vi få honom på däck, emedan han fallar ner och dör så fort vingfenorna bli torra. Denna tänker jag föra hem med mig, först för att visa hur litet poeternas ed är bindande, då de försäkra en egenkär Mgecenas, af hvilken de vetat tillsmickra sig en välgerning:„Förr skall fisken Ifira flyga,

Äu jag glömmer denna nåd!”

Och sedan till att erinra en del af min? pudrade medborgare i Sverge, att icke flyga högre än vin* garne bära. Se, skall jag säga till dem, och peka pä denna fisk, detta lilla djur hade lefvat än, om det hållit sig inom sin gräns*”

När ådran föll på honom, gjorde han också med mycken lätthet vers; hela hans Resa öfver-flödar af dylika rimmade utgjutelser. Han söker till e&empel på ett ställe utreda den frågan, hvad det egentligen är, som förmår sjömannen att våga sig ut på det stormande hafvet och besöka främmande verldsdelar, och han kommer till det resultatet, att det i sjelfva verket endast är för de skönas skull, „för en talande blick af en vacker flicka” man på. detta sätt löper jorden omkring. Han blir sjelf redan vid blotta tanken på denna „talande blick” helt poetisk, den jovialiska presten, och utbrister:

Ack, Svea rikes mör, J våra hjertans kungar! Tillbedjansvfirda barn och Nordens skönst* bloss,

Som sitten hemma nu och kanske gltimmen ossl Det är för er, J stygga Ungar 1 Som vi stå ut så mycket ondt.

Att J vid läckert te mä jollra bort en timma,

Vi på en bräcklig spån till andra verlden simma;

För några lappris-kfirl, som leka i er håg,

Vi fånar trotse vind och våg,Och löpa fara till au sjunka.

Att ni må på en bal med Chinas grannlåt prunka!”

Och han drar dervid en djup suck i det han tänker på hur kanske en sprätt, ,,frisörens händers verk”, som alldrig i sin lefnad sett ett segel, ändå

„Hos dig, du otacksamma kön!

Som oftast snattar bort vår dyrt förtjenta lön...11

Och man måste tillstå att verlden ännu är så ond, att detta verkligen icke hör till sällsyntheterna.

Ett annat, till och med högst anmärknings-värdt namn, som tillhör denna epok, är Anna Maria Lenngren. Fru Lenngren var utan tvifvel ett af de snillrikaste fruntimmer, som någonsin fört pennan; men det är naturligt nog, att tidens smak äfven på henne skulle utöfva något inflytande, det är alltså litet puder äfven i denna sånggudinnas lockar. Mellan de stycken af prosaiskt moraliserande innehåll, hvarmed hon i allsköns oskuld förmodligen ville dokumentera sig såsom värdig syster till de stora akademiska perukerna, hvilka innehade Helikons höjder, utkastade hon imedlertid en del andra af stundom rätt äkta komisk satir, äfvensom flera af en skär idyllisk anda. Det var en tvefaldig talang hos fru Lenngren; med samma ritstift, hvarmed hon tecknade de mest groteska karikatyrer, utförde hon äfven små intagande genrestycken ur sällskapslifvet och från landsbygden. Med den finaste blick visste hon alltid att träfla hufvudet på spiken, och helaverlden förstod henne derför så väl, så utan alla kommentarier. Hennes popularitet var omätlig, och ännu i dag har hvarken „Frithiofs Saga” eller mamsell B remers romaner kunnat helt och hållet uttränga henne från herrgårdarna och prestbostäIlena på landet, der hon sedan förra seklet varit lika oumbärlig som granriset pä golfvet och blåklinten på kakelugnskarmen. Fru Lenngrens poesi är sjelf både granris och blåklint, den doftar, den fägnar ögat, men den äfven — sticks. 1 sjelfva verket, hur skulle man också någonsin kunna glömma sådana stycken , som till exempel den af hela Sverge nu i feintio år med oförminskad förtjusning sjungna visan:

„Pojkarne.

Jagsminns den ljufva tiden,

Jag minns den som i går,

Då oskulden och friden Tätt följde mina spår,

Då lasten var en häxa Och sorgen snart försvann,

Då allt, utom min lexa,

Jag lätt och lustigt fann.

Uppå min inun var löjet Och hälsan i min blod,

I själen bodde nöjet,

Hvar menniska var god.lisar pojke, glad och yslcr,

Var straxt min hulda bror,

Hvar flicka var min syster,

Hvar gumma var min mor.

Jag minns de- fria fålten,

Jag mätt så mången gång,

Der ofta jag var hjelten I lekar och i språng,

De tusen glada spratten I sommarns friska vind,

Med fjärlarna i hatten

Och purpurn på min kind.” o, s. v.

Detta är onekeligen naift och lefvande; och ett språk, så rent, så kristalliskt, så hemtadt direkte ur Aganippens våg!....

Eller, för «att taga ännu ett prof, det icke mindre omtyckta stycket, som öfverskrifves: „Kär-leken och Dårskapen”! Hur gudarna efter slutadt lottospel sitta och språka tillsammans „vid en brasa af kanel”, hur fru Juno knäpper pepparnötter, Venus knypplar manschetter, Gratierna så flitiga vid tamburbågen! Jupiter smörjer sig med nektar och spiller då och då i skägget, men Mars läser tidningarna och utropar:

„Bravo, bravo Bonaparte!”

Under detta leka Cupido och hans lilla broder Dårskapen med hvarandra på golfvet, hvilket slutar på det sätt, såsom ofta mellan barn, att de komma i lufven på hvarannan, dervid Dårskapen, hvadtycks? helt öfverdådigt klöser ut ögonen påCupido, ingenting mer och ingenting mindre!

„Skrik i tak, allarm och väsen!

Svimning, eau de Luce och grfil!

Flux i första åkarschåsen

Efter gudarnes Acrel!”

„Gudarnes Acrel”, — Acrel var en renommerad operatör för den tiden, — vet ingen råd för den arma Cupidos ögon;

„fngen hjelp! pupillen borta!

Pojken blir stenblind, Ers nåd!

Venus gret och gudaskaran

Svor åt Dårskap hämnd och död.

Syndarn skalf; men midt i faran

‘Öfverguden tystnad böd.

Blodig hämnd, — så föllo orden, —

Gör ej skadan mindre stor;

Straffet blir — att han på jorden

Leda skall sin blinda bror.”

Det är i hela denna lilla tafla en sanning, en individualisering i den mest pikanta hållning, och man mä för öfrigt säga om allegorien såsom konstart hvad som heldst, så kan man icke bestrida att denna ifrågavarande i forrtien och utförandet är ett verkligt litet mästerstycke. Vår sednare litteratur har nästan intet liknande att uppvisa.

Men, som sagdt är, alla dessa: Hallman, Wallenberg, fru Lenngreu, ansågos, åtminstone på vitter-betens allerhögsta ort, blott såsom snillen eller talanger af en underordnad rang, de räknades för skaldekonstens och litteraturens medelklass, och Gustaf den Tredje var visserligen långt ifrån att umgås med dem annorlunda än på ett vederbörligt afstånd, af fruktan för att „lukta snusk” efter deras poesi, liksom han, enligt sina egna ord, frtiktade sådant för hvaije gång han talade med en ofrälse. Den Svensk? Akademien, hvilken han instiftat 1786, hade frän böljan erhållit en så förnäm position och var för öfrigt så prohibitistiskt inskränkt till blott „det allvarsamma”, att sjelfva Bellman icke kunnat få en plats deri. Icke ens Lidner, som dock var en „seriös” skald, befanns värdig til denna parfymerade ära, en ära, hvilken i alla fall, — man måste anmärka det, — ansågs af samtiden för det enda fullt giltiga och äkta fullmagtsdokumcntet på ens litterära storhet; och under det denne sistnämnde skald gick sin temligen obemärkta och tistelbeväxta väg, suto i det vittra aderton-manna-gillets förgylda sam-metsfåtöljor och nickade i en välbelåtenhetens half-slummer jag vet icke hvilka hOgvälborna författare, dem hela verlden längesedan glömt, den „goda smakens” utvalda geheimeråd med poeteriets sirliga och stärkta manschetter, med rhetorikens kräf-stinda krås.

Jag har nämnt Lidner. En stor poetisk natur, hvars sista toner ljuda som^en vaktels djupa slag iden gustavianska vitterhetens aftonskymning! Känsla och passion i hvarje tum, företer Lidner en högst egendomlig kontrast mot de flesta andra gustavianska poeternas kalla förståndighet, samt „sansade” och ansade snille. Men liksom hans enskildta lif var ett oafbrutet äfventyr af för öfrigt temligen cyniska orgier, så var äfven hans poesi en tygellös msenad, ömsom gripandve ur lyran de sublimaste toner och ömsom de mest sööderslitande dissonanser, än

utgjutande sin själ i ett nästan spasmodiskt pathos, än åter slappt förfallande till en den osmakligaste och fad* daste sentimentalitet. Samma man, som det ena ögonblicket släpar genom vattenaktiga verser ett nästan äckligt missmod, förtäljande hur han saligt „gråter i enslighetens djupa dal” och hur han

„......tusen himlar njuter,

Och dock .... af tårar hvilken ström!”

samma man förvånar i nästa ögonblick genom den vilda energien i hans tankar och det måleriskt lifliga i diktionen, såsom till exempel i „Medeas” imprc-kationer och i den så ytterst melodramatiska be-skrifningen af „Spastaras död" vid jordbäfningen i Messina 1783.

„Gud! ack, rädda mig! ... Hur jag: förskrnckes!

Hemskt af nattens djup jag beiäckes ....

Det blixtrar! ... Hvad gnistor! de spritta, de spraka .... Hväsande svafvelregn störta sig ner Darrande jordens inelfvor braka,Dess grundvalar skaka;

Hon vrålar, spyr eld, ... nu öppnar hon sig ...

Gud, nådig, barmhertig, förbarma dock dig!

Ramlande thordönen dundrande knalla,

Eldtöcknar skalla,

Sjöarna svalla Mot rytande skyn.

Klipporna gunga,

Åskviggar ljunga,

Fasliga syn!

Ankrade seglare vågorna slunga Mot himlabryn.

Templen af glödande eldkulor brinna;

£tt skrall! ... Än ett skräll1... palatsen försvinna,

I remnade jorden begrafva de sig ...

Gud! nådig, barmhertig, förbarma dock dig!*’

På samma sätt var han, tillfölje af sitt slafveri under stundens känslostämning, den ena gången en konungadyrkare, hvars löjligt hyperboliska smicker till Gustaf den Tredje blifvit till ett ordspråk, och den andra gången en ljungande republikan, hvars frihetssinne uttalade sig i de mest enthusiastiska verser, sådana som till exempel de följande, adresserade till Washington och Nordamerikanerne, uti poemet: Året 1783.”

„Må slafven i sin sång ett lättköpt .smicker blanda,

Min guddom Frihet är. Med denna frihets-anda Jag helsar dig, o folk! som henne lifvat har.

Finns i Europa mer än blotta namnet qvar?

Du starka himlaheld, ehvar da börjar brinna,

Till halfgud älskarn höjs och flickan till hjeltinna;I kojan kämpen föds, och gubben matt och tung Sin krycka kastar bort, tar svärdet och blir ung.

För tusen folkslags väl sitt blod till offer gifva Och villigt dö för dem, som skola födda blifva, Guddomeliga dygd! det måtte vara stort,

Det m&tte vara ljuft, när sjelfva gud det gjort!

O folk, tyranners skräck! du mensklighetens ära!
Kom nu p& fria fält, att Frihets frukter skära!
Har slafven fosterland? Är trälen make, far?
Du allt med Frihet blir, och allt förtjent du har.
0 Rom, hvad förr dig tjust, ock nu min själ intager:
Jag hela hären ser, som hem från striden drager;
Dess styrka enighet, dess konung Frihet är,
Och Äran på sin sköld de tretton vapnen bär.
1 spetsen Washington, böjd under lagrar, lyser;
Hvad känslor, store man! i denna stund du hyser!
Nu dina blickar in i tusen sekler se,
0 7 Hur tusen slägter dig ett frihetsoffer ge,
Och dig sin skyddsgud, far, tyranners åska kalla;
Du hör hur berg och dal af dina bragder skalla,
Då lungt uti din själ den tanken höjer sig:
Jag allt för andra gjort, jag intet gjort för mig.
I inarmorn man ej mer ditt namn, o hjelte! skrifver,
En verisdel, Washington! din ärestod ju blifver.
Och månne någon tid ditt minne då förtär?
Af äran sprids det ut; odödlig äran är."

Lidner var ett nerfsjukt öfverdrifternas geni, han kunde aldrig blifva sig sjelf mägtig och derför också aldrig konstnär i ordets högsta bemärkelse; men många af hans inspirationer grepo imedlertid djupt i samtidens bröst, det låg i sjelfva deras fe-bersjuka och nästan hemska glöd något, som smittade och förhexade. Han står för öfrigt alltid såsom ett ytterst märkvärdigt fenomen i den tiden, eo eldsprutande Gejser midt bland den gustavianska litteraturens islandsdrifvor.

Den hane, hvilken bebådade den svenska sångens nya dag, hette Thomas Tkorild. Man satt ännu och snarkade på den svenska parnassen i sin ljufligaste slummer, då hans väktarerop skallade ur den låga dalen. Man rystade litet till, gnuggade sig i ögonen och — slöt dem på nytt. Men den thorildska hanen gol än en gång, och han gol så att sjelfve gubben Kellgren måste upp och söka tysta honom. Men det halp icke.

Hvad Wallenberg endast i förbigående och mera som ett hugskott framkastat om poesiens frigörande från den dödande formalism, hvarmed en förvänd och falsk smak under så lång tid hållit den i förtryck, det uttalade Thorild först med en mera bestämd ton, med ett mera fullt medvetande och med en än större omfattning. Han var den förste, som vågade midt i synen af den regerande, snart sagdt helgade gallicismen framkasta namnet Shakespeare* Han uttalade sedan ännu många flera fruktansvärde namn, Klopstock, Goethe, till och med Ossian. Hvem hade väl hört maken? Och hur ville väl den opyntade, opudrade naturmenniskan Shakespeare taga sig fram här bland dessa paljettbro-

2derade, fraseologiska sidenfrackar? Hvad ville väl de genomskinliga, hyper-romantiska luftbilderua från Morvens vilda kullar göra för figur här i den ultra-parisiska smakens klippta och sandade trädgård? Kellgren slog ifrån sig all den der neologismen med ett mokant skämt om „Shake$peares yra", och de öfriga fäderna togo munnen full af alexandriner för att besvärja de sällsamma demonerna. Tiden var imedlertid mogen för en ny

kultur, och de ord, Thorild utsådde, voro ekollon, hvilka föllo i en god jordmån och af hvilka dessa ekar uppvuxit, deri Sverges sednare herrliga sångfoglar byggt och bott, och bygga än i dag.

Thorild var från hjessan till fotabjellet en de nya idéernas man. Det var en revolutionär natur. Åt hvad håll han än vände sig, såg han nya saker, och han uttalade sina tankar häröfver i ett språk, som i stället för den leopoldska salongsfilosofiens spatservärja blottade till allvarlig fejd det logiska öfvertygandets och den eviga sanningens blankslipade slagsvärd. För stn skrift om „AIlmänna Förståndets frihet” blef han dömd landsflygtig och dog sedan i Greifswald. För Öfrigt var han af naturen långt mera kallad till täflkare, än till poet, och hans egna skaldeverk uppfylla ingalunda all rättfärdighet, kunna icke ens anses fullt representera de nya åsigter om skaldekonstens väsende, dem han sjelf i sin prosa så djerft och så medvetet uttalat-. Hans kal-lelse låg helt och hållet åt det theoretiska, och af fantasi egde han sjelf föga eller intet, ehuru han hade sinne att känna och erkänna den, der den fanns hos andra»

Jag har kallat Thorild hanen, som bebådade den gryende dagen; vi skola snart höra sångfog-larna qvittra i morgonrodnaden. De hade så länge varit bannlysta från det svenska Helikon, dessa arma vilda sångare, man hade eo gång för alla skrämt bort dem derifrån med den fina smakens ihåliga hampspöke; och hur blef man icke derför förvånad att en vacker morgon höra de ljufva, okonstlade tonerna af en svala, som haft mod att under natten fästa sitt bo under sjelfva takåsen af sånggudinnornas tempel! Denna svala var Franz Michael Franzén»

På min ära! det var något ganska annat än de der vittra stats- och hof-papegojornas pladder i deras förgylda burar! Hvilka skära, etheriska, vår-friska melodier! .... Franzén är som lyriker den svenska poesiens Haydn, det är samma rena inspirationer, det är samma godmodiga, nästan barnsliga naivetet, det är samma förmåga att åstadkomma mycket med små medel. Endast från fru Lenn-grens lyra hade man förut förnummit någonting af denna okonstlade poesiens musik, — Bellmanns lyrik står i en annan art alldeles ensam för sig, — men det röjdes fett att hos Franzén k grunden fanns vida

•2*mera djup och sann känsla, än hos sångmön Anua Maria, hvars lynne hufvudsakligast låg &t satiren. Franzén har aldrig varit satirisk. Hur skulle man också kunna vara satirisk med dessa barnsligt ljufva ögon, med dessa fromma, blonda anletsdrag, med detta evangeliska hår, benadt å la Jean-Baptiste?

För resten är Franzén ingalunda att anse som någon öfvermåttan stor ande, något genomgripande snille; men han är elt älskvärdt. Hans poesi är icke något Niagara, som slungar sitt skum kring fjällar och skogar, men den är en porlande källa, ur hvilken dalens herdinna kommer att vederqvicka sig. Jag minnes hur jag som gosse vid högtidligare tillfällen fick bläddra i en liten min moder tillhörig, grannt inbunden bok, hvilken i huset betraktades som en synnerlig skatt, en tunn oktaf, på hvars glatta velinsidor den kära gummans broder i yngre dagar prydligen prentat åt henne ett urvaldt antal af den tidens mest populära skaldestycken; der voro ett par poemer af fru Lenngren, en liten rörande stump af Lidner, och så vidare, men först och främst prunkade ett stycke af Franzén, och detta var särskildt utmärkt med allahanda artistiskt krimskrams kring titelbokstäfverna. Ifrågavarande poem bar det eljest icke fullt egentliga namnet: „De

Små”. Det är en ung flicka, som för sin söta pappa berättar hvad som händt henne då han nyss for till ottesången, med det granna floret förstagången på sig, hvilket hon qvällen förut erhållit till julklapp.

Det floret, hvad det klädde mig Med lilla rosenröda tröjan!

Och mormor sad*: gud signe dig!

Du är så vacker med den slöjan,

Som Magdalena, der hon slår Inunder Kristi kors och gråter!

Och vid detaordet föll en tår På marmors stora bibel åter.

Och pappa slog mig med sin vant Och sad’ jag var en liten näbba,

Och Stella såg så obekant (Jppå mig och begynte bjebba.

Men pappa lyfte sjelf mig opp I breda slädan bredvid mamma,

Och klatsch! for Brunte med ett hopp Ut genom porten i detsamma.

„Jeannette! se inte på dig så!

Sitt rak!” sad* söta mor i racken,

Och när jag lyfte hufVet då,

Putsweg! var hufvan öfver backen Och slog i vädret upp och ner,

Just som vår stora hvita dufva,

Och aldrig tänkte jag att mer Få se min enda granna hufva.”

Då kommer ett, tu, tre en vacker gosse, får qvickt fast i bandet och presenterar florshufvan åt dess egarinna.„Der satt vi data i vår rack,

Just som två bilder, midt på vägen,

Och icke sad’ jag en gäng: tack!

Vet, pappa! jag var s& förlägen.”

Och hvad händer ytterligare? När hon sedan i kyrkan sitter och betraltar melankoliskt ett litet hål, som hennes granna flor erhållit i den stora

kalabaliken, står plötsligen den vackra långlockiga gossen midt framför henne i koret Han stod der så artig och intagande;

„Och hvit och röd, som mjölk och bär,

Han stod der, splitter bar i barmen,

Och rocken var som himlen der,

Och hatten läg så nätt på armen.

Men hör nu, pappa! bäst jag ser,

Så brinner jag sä röd i synen Och dosan far i bänken ner Pladask med alla sockergrynen.

Men han i koret s&g sig om Med sina stora, sköna ögon ....

Jag vet nu icke hvad det kom Ifrån de sköna, bruna ögon!

Det var så godt, det var så ömt,

Jag hade lust att ta i fam’en;

Det var som om jag hade drömt,

När presten i en hast sad* amen.

Hvar är min handske? sad’ jag då;

„Du har ju honom på dig, flicka!”

Sad’ mamma, och jag skämdes så,

For han for just förbi och nicka’.Och sen, när jag kom hem och låg I fönstret, gick han åtta gånger På gatan af och an och såg Hitupp och halsa’ alla gånger.

Det ringer! tyst! hvar fir mitt flor?

Vi ska vfil, mamma, dit vi erna,...

Vet, pappa, att jag aldrig for I någon aftonsång så gerna.”

Detta oskyldiga koketteri, detta barnsliga joller, denfta naiva bekännelse om hur hon efter ottesån-gens lilla äfventyr längtar till aftonsången, allt detta är utan tvifvel måladt med en fin pensel, och jag senterar det ganska väl, att stycket i min mors granna bok bliivit så der särskildt utsiradt med allahanda heders-krumilurer. I allmänhet har Fran • zéns skaldskap mycket af detta mystiskå. som man kallar „fruntimmers-tycke”; detta milda, täcka, aldrig så litet doucereusa, är någonting som damerna så innerligt förstå; det är ju egentligen rosorna, hvilka finna den etheriska sommarfogeln intressant För öfrigt urartar denna Franzéns sötma icke så sällan till hvad man, opartiskt taget, svårligen kan undgå att benämna „sliskighet”, och detta är en af de hufvudsakligaste anmärkningar man har att göra emot honom» Tagom till exempel det lilla poemet: „Blommorna”! Det är en litea tös, som, efter att hela dagen hafva sprungit sig trött kring 3ngen, påminnes af sin förståndiga moder om att gå till sängs; men den lilla Fanny står vid fönstret ochser p& stjernorna, „skyns blommor”; modern ber henne p& det ömmaste vara *nöjd med dem som jorden har, men det är som att tala för döfva öron,

Fanny mot en evig vår Smålog med en lår.

„Tasenskönor blinka 1 det mörka blå Och ditopp mig vinka Bland de englar små;

Mamma! om jag saknas här,

Gråt ej! jag fir der.

* Blommor der jag bryter Af odödlig glans,

Dig till mötes knyter Jag af dem en krans.

Mediertid uppä mitt stoft Strör da dessas dölt.”

Utan tvifvel har mången känslig varelse, min-gen „skön själ” rätt hjertligt rörts till tårar af detta liila poem, men kritiken, — oh, den hård-hjertade kritiken! — kan icke annat än på det bestämdaste tillbakavisa hela detta pjunkeri om små barnungar, som „med tårar småle mot en evig vår uppe bland stjernorna.” Och det är tyvärr ingalunda det enda fall, .der hos Franzén förekommer en dylik barnkammar-spleen, en dylik melankoli i kolt och fallhatt.

Märkvärdigt nog! denna samma skald har lik-väl i andra stycken lemnat oss prof af en jlefnads-friskhet, som stundom höjer sig till en den mest dithyrambiska verve. Hela Sverge kan utantill hans herrliga poem:

»Glädjens ögonblick.

Sörj ej den gryende Dagen förut!

Njut af den flyende Hvaije minut!

Rosornas doft,

Drufvomas änga.

Skynda aU fånga!

Yngling, de vissna 5 du sjelf är ett ston.

Fatta det blinkande Glaset, förnöjd!

Sjung om den vinkande Kärlekens fröjd!

Men då du ler,

Munter för dagen,

Skräm ej behagen!

Flydda en gång, de ej följa dig mer.

Drick ur den sparade

* Ungdomens bål:

Drick den bevarade Oskuldens skål!

Glädje och dygd Elda hvarannan;

Kransad om pannan,

Visheten skämtar i vinrankans skygd.”Ett icke mindre eldigt och clektriserande qväde, är det han skrifvit öfver

„ Champagne- vinet.”

Drick! de förflyga, de susande Perloma, drick!

Skynda, det ljufva, det ädla, det böga,

Söker du fåfängt, sen anden förgick.

Dåren, som fäste vid skummet sitt öga,

Vatten, blott vaUen, p& läpparna fick.

Njut! de försvinna, de tjusande Stunderna, njut!

Ytterst förfinade, känslan och löjet Heta och domna i samma minut;

Snappa i flykten behaget och nöjet!

Högst är raketen i det han går ut.”

Det spritter, det gnistrar af dessa porlande daktyler, och hvilken poetisk „bouquet” i hela denna lifsåskådning! Det är den mest etheriska kolsyregasen af en förädlad epikureism.

Franzén har utom sina många lyriska saker skrifvit en . hel hop andra, hvilka likväl, noga betraktade, icke kunna i poetiskt värde mäta sig med hans visor och romanser. Hans „Emilie eller en vinter i Lappland” är ett trögt, didaktiskt opus, allt för mycket påminnande om den gamla gustavianska poesien. „Mötet vid Alvastra’1 ären historiemålning, anlagd med temligen stora dimensioner, dem han icke räckt till att fylla. „Columbus” ärett romantiskt epos, tillhörande med hull och hår „le genre ennuyeux”. Något bättre äro „Svante Sture” och de fragmenter Franzén i en julkalender för en del år sedan meddelat af „Gustaf Adolf”, ett i gigantisk skala tillämnadt nationalepos. Han har äfven, ehuru icke med någon synnerlig framgång, försökt sig i den dramatiska poesien. Såsom Svenska Akademiens sekreterare, under en längre följd af år, har han författat en stor mängd officiella lefnads-teckningar i form af „Äreminnen” öfver mer och mindre märkvärdiga svenska män; välviljan har gjort sig till en pligt att alltid i dessa Franzéns biografiska tal finna något som man kallat „en-faldens vältalighet”. Hvarför icke?

Franzén lefver som en gammal man i Hernö-sand uppe i Norrland, der han är välbeständtd biskop De sista åren har han slagit sig på att vara en prosaisk rimsnidare emot den nya tiden och dess idéer. Den hedersmannen har nu en gång för alla råkat i dåligt humör öfver de politiska framstegen, äfveusom öfver de omstörtande konseqvenserna af den jung- hegelianska filosofien, hvilken äfven i Sverge börjat vinna terräng. Han tror sig med sina rimmade stralfpredikningar kunna sätta en bom för detta stat och kyrka hotande muvemang, och det saknas naturligtvis icke de, som underhålla hos honom denna mot tiden fiendtliga sinnesstämning och denna beklagansvärda skrifklåda, emedan detblotta namnet Franzcn ännu alltid kan i en och annans ögon gälla som en myndighet, tillräcklig att för ögonblicket ge åt en klen sak ett visst skenbart anseende* Dessa Franzéns polemiska versstycken

äro för öfrigt i alla afseenden nästan under all kritik. Att han icke har förmåga af satir, har jag redan i det föregående sagt; han kan blott vara ond och förbittrad, som ett uppretadt barn eller som en fluga i en flaska; och en sådan pur ondska är aldrig ens pikant, hvarken på vers eller prosa. Lyckligtvis har den gamle skalden i alla fall uti

sina yngre dagar förvärfvat sig ett så stort kapital

af litterär ära, att han icke blir utfattig, äfven om han nu på ålderdomen ger något deraf tillspillo.

Samtidigt med Franzén uppträdde inom den svenska skaldekonsten Wallin, hvilken för få år sedan afled såsom svea rikes erkebiskop. I egen* skap af embetsman, af patriot, af organisatör, — ty han egde jemte sitt vittra snille äfven ett reformerande och ordnande praktiskt, och han borde ha varit premierminister eller president i en republik, — bär han namnet Johan Olof Wallin, ett

namn, hvilket sent skall glömmas i Sverge; såsom skald och vältalare heter han blott „Davidsharpan i Norden", det är en titel, något förmer och något evigare än den af erkebiskop! — den erkebisp, som efterträdde Wallin, herr af Wingård,. är ingen Davidsharpa....När man talar om Wallin, såsom litterär storhet, tänker man egentligen endast på hans hymner och hans andliga vältalighetsstycken, och detta med rätta, ty det är dock der Wallin först är „han och ingen annan.'' Det är först då, han rätt kännes igen, när han griper i strängarna med sitt dånande: „Upp psaltare och harpa,

Da andens svärd, du kraftens ord,

Tve-eggade och skarpa!" eller när han i sin oöfverträflliga parafras af Davids 104de psalm, — en parafras, som jag skulle vilja kalla en melodram, i detta ords gamla musikaliska betydelse, ty så tycker man sig alltigenom höra orgelns ackompanjemang till, de vexlande, ytterst målande rhytmerna i stycket, — när han här, säger jag, ömsom besjunger hur på skaparens „varde!" den stilla dalen sänkte sig

„------i gräs och blommor klädd,

Der lunden kransar, lugn och sval,

Den friska källans brädd,

Der bäcken leker, klar och blå,

Omkring den gröna mark,

Och luftens härar liederslå Uti en löfrik park;

Och under hjordars fröjdesprång Och näktergalars ljud All nejden stämmer upp sin sång Och lofVar dig, o, Gud!" ömsom beskrifver hur hafvet instämmer i den eviges lof, det oändliga hafvet„„Det grundlösa, 4jupa,

Det gränslösa, vida,

Der böljor på böljor stupa,

Der vindar mot vindar strida,

Der bärar af lif, utan tal, utau namn,

Krälande, hvimlande om hvarandra,

Fylla omätliga afgrunders famn;

Der de tunga hvalar vaudra Ur den stumma nattens gömmen,

Och menniskan, ej mätt af jordens bröd,

Jagär kring dödens herradömen Efter lifvets öfverflöd."

Jag lägger särskildt eftertryck på den antithes, hvilken förekommer i dessa sista rader, emedan detta rhetoriska medel just är en af hemligheterna i den wallinska poesien och vältaligheten. Aldrig har någon bättre än han förstått och vetat att begagna antithesens gripande kraft, han har dermed gjort verkliga underverk. Den originella, vid första påseendet temligen oregelbundna rhythm, som förekommer i det sednast anförda fragmentet, är äfven-ledes ett af den wallinska suadans framstående ka-raktersdrag. I Wallins lyrik och rhetorik, särdeles i denna sednare art af hans stora författarskap, påträffar man Öfverallt denna fria, ofta till och med bisarra takt, men han

åstadkommer alltid dermed en mängd förut icke ens anade effekter; sjelfva den eljest mot språkets prosodi i flera fall stridande aeeentuering, hvarmed han deklamerade från pre-dikostolen eller talaretribunen, bidrog genom sin sällsamma ursprunglighet att gifva det hela en underbart öfverväldigande kraft. När han då, den mörkt blickandé mannen, med sin djupa stämma, hvilken tycktes liksom komma ut det inre af ert delphisk orakelhåla, med denna nyanserade rhythm och dessa vågade, men alltid pikanta tonvigter, föredrog sina af kraftord och antitfieser fyllda tal eller dessa sina höga moralpredikningar, hvilka, liksom de wallinska psalmerna och hymnerna stå utan like i den svenska litteraturen, då tyckte man sig höra en inspirerad profet ur forntiden^ en Nestor med hufvudet fullt af seklers visdom och bröstet rikt af donaa inre musik, hvarom Shakespeare talar.

För öfrigt, om Wallin hade sin egentliga storhet i den höga, allvarliga genren, saknade han imedlertid ingalunda toner för äfven det mindre stränga, för det täcka, lekande och lätta; många af hans små lyriska utgjutelser i dessa mildare ton-arter äro fulla af behag, och det röjer sig till och med understundom en fin qvickhet i desamma. Jag vill såsom exempel härpå endast anföra några stanzcr ur elt poem, som han adresserat „Till Dora.

(Med anledning af en sminkburk.)

Ros och lilja vackra åro båda Af de färger, som naturen bod;

Vackra Dora! hvarför vill du skåila Rosen heldre hvit och liljan iöd^Gif ditt smink ät gummao! hennes ro Mä det bli att ar en månskensvilla Mysa åt de höfliga, som tro Att guds gamla sol står ännu stilla.

Du kan synas hvad du är, och då Är da skön och älskvärd nog, min Dora!

Tro att intet sen bör återstå Tiil att vinna eller att förlora!

Da kan ega af dig sjelf den rätt,

Att på hjertat blomsterbojan trycka.

Af dig sjelf, ej af en toilette,

Ditt behag, din seger och din lycka!"

En poet, som i viss mån kan anses närbe-slägtad med både Franzén och Wallin, är Chorceus. Det var en känslosam, idyllisk, elegisk natur, som hade bättre vilja, än förmåga. Äfven han skref psalmer, och Wallin och han utgåfvo tillsammans den första profsamling af religiösa oder, hvilken lade grunden till den nuvarande svenska psalmboken. Man (inner imedlertid genast vid första påseendet en himmelsvid olikhet mellan Wallins och Chorei psalmer; de förra äro harpans höga inspirationer, de sednare lutans sjukliga suckar. Han dog vid endast 30 års ålder.

För att uppfylla all rättfärdighet, måste jag för öfrigt speciellt omnämna ännu ett par eller tre andra poeter, som samtidigt med Franzén och Wallin lyckades vinna ett visst anseende for en tretio årsedan* Den första är Kullberg, densamma biskop i Kalmar, som vid de skandinaviska vikingarnas ankomst dit är 1843, svepte i panisk förskräckelse biskops-kåpan omkring sig, tog sin vän landshöfdingen under armen och skyndade bort till jag vet. icke rätt hvilken för skandinavismen undergömd vrå i det inre af Södermöres bokskogar. Denne herr Kullberg skref åtskilliga lärodikter, hvilka Svenska Akademien fann vittna om både ,,snille och smak," men hvilka numera nästan ingen menniska minnes ens till namnet, samt derjemte allahanda lyriskt småkram, som tilldrog sig publikens bifall genom en viss ljufhet i tonen, en viss hjertlighet å la vergissmeinnicht, en viss fulländning i formen, hvilken sednare vackra sida Kullberg också särskildt ådagalagt i några mer än vanligt goda öfversättningar från Biirger och Amalia von Helwig» En annan nämnvärd poet från denna epok är kanslirådet VaUrnu. Äfven han stod med ena foten inne i den gamla gustavianska tidens konstsmak och rimmade didaktiska prisskrifter, hvilka gäspa åt sig sjelfva. Men han har vid sidan deraf författat åtskilliga glada visor om drufvan och kärleken, hvilka blifvit högligen populära och äfven till en del förtjena att vara det, ehuruväiman visserligen icke heller här träffar någon djupare poesi; det är små angenäma konversationsstycken, sådana som rätt väl taga sig ut vid ett gladt bord, der det upprymda lynnet och den ädla bourgognen

3göra att man icke räknar si noga med poeten.

Herr Valerius hade gjort mer än klokt, om han

aldrig genom högstämda akademiska ansprik blott-ställt sin singgudinna för någon anuan, än denna genombeskedliga och öfverseende dessert-kritik, som afger sitt votum vid glaset och krakmandlarna» För öfrigt har herr Valerius varit känd och firad för en utmärkt skön röst, och han var pi sin tid en oumbärlig gäst vid alla muntra gillen, der han föredrog sina egna visor med en fulländad talang. Han

lefver numera, sedan han afträdt frin embetsmannabana^ ett tyst och obemärkt lif i Upsala, der stu-denterne ännu nigon ging i förbigående uppstämma en sing utanför hans fönster. En tredje vitterle-kare, som hörer hit, är Stjemstolpe, afliden för åtskilliga år sedan, en man med qvickhet och ett godt skämt. Hans original - poemer ega väl ingen högre grad af förtjenst, men han har gjort en mängd öfversättningar från Blumauer, Wieland med flere, hvilka kunna kallas mästerliga.

Lindegren, Granberg, Nordforss, — alla tre dramatiker, — äro slutligen några andra litterära namn från början af 1800-talet. De hafva passerat scenen.

Jag har härmed föreställt er de framstående notabiliteter, hvilka tillhöra dagbräckningen af den nya svenska vitterheten. Vi komma nu till männen jaf den mognade morgonen Den tyska poesien hadetagit ett afgörande steg framåt, der var. inom hela deo germaniska konsten och skönlitteraturen åstadkommen en fullkomlig revolution, hvars svallvågor omsider begynte meddela en viss rörelse äfven åt den svenska litteraturens hittils så ofantligt lugna Aganippe* 1 Danmark försiggick just som lifligast den stora striden mellan Baggesen och Öhlenschlä-ger, äfven på sitt håll ett uttryck af den stora brytning inom konst-teorierna, som utgått från Tyskland. Sverge kunde icke längre förblifva neutralt; der fanns ett ungt slägte, som ingenting högre önskade, än att få pröfva sina vingar, en stridslysten, otålig kohort, för hvilken den på sina kungliga murar förtröstande gustavianska institutionen: Svenska Akademien var en bastilj inom konstens verld, hvars stormning borde bli signalen till en allmän insurrek-tion. Hurusom denna stormning försiggick och hvad derpå följde, må bli föremålet för nästa föredrag.Andra föreläsningen.

Mina Herrar och Damer!

Vi hafva kastat en hastig blick öfver det gustavianska tidehvarfvets afton och öfver det nyas morgongryning, der Franzén och Wallin hälsade oss såsom de första äkta sångfoglarna, förebådande en helt annan poesi, än den hvarmed man dittils undfägnats. Men Franzén och Wallin voro, redan de, inga enstaka fenomener, utan snarare uttrycket af en rörelse i det inre af tiden, en rörelse, som redan då hotade i hvarje ögonblick med en allmän revolution. Vi ha sett Thorild utkasta §ina djerfva ord om poesiens frihet; ungefär samtidigt hade Ehrensvärd i sin „Resa till Italien" och sin „De fria konsternas filosofi" uttalat några alldeles nya idéer, hvilka visserligen icke af samtiden begrepos, men imedlertid voro frön, utsådda i god jordmån. Ehrensvärd var i allo en högst märkvärdig man. Han var general-admiral och skref estetik. Ett djupsinnigare hufvud har säkerligen aldrig kommenderat öfver tjäriga matroser och krutsprängda sjöartillerister. Det är imedlertid ingalunda någokutveckladt estetiskt system Jhan lemnat oss, men genialiska fragmenter, meddeladei en ytterst egendomlig förm. Det flr liksom en linieskepps-kanonad af snillrika idéer; än knallar det här, än knallar det der, lakoniskt, blixtsnabbt, utan sammanhang med hvartannat, men alltid väl sigtadt och träffande målet. Efter Ehrensvärd och Thorild kom den mägtige tänkaren Höijer i Upsala. Detta var i de aldra första åren af värt sekel. Det ena försöket aflöste nu det andra att uppsätta en organ för de nya estetiska idéerna, och man såg efter hvarannan en „Litteraturtidning," en ^Journal för svensk litteratur," en „Allmän litteraturtidning," hvilka likväl alla efter en kort verksamhet nödgades upphöra, till största delen genom förföljelser från regeringens sida, emedan man numera fruktade ja* kobinisni i allting och betraktade Shakespeare och Goethe nästan med samma ögon som en Marat eller Robespierre. Benjamin Höijer, Upsala-filosofen, ernade sjelf sätta sig i spetsen för en litterär tidning och förödmjukade sig flera repriser till att*hos regeringen tigga om den dertill erforderliga tillåtelsen, men efter långa uppskof och allehanda mer och mindre kungliga undanflygter afspisadas Höijer slutligen med det tröstefulla tillkännagifvande att Kongl. Majestät endast ville hafva 'litterär journal öfver hela riket, och

redaktionen af denna enda privilegierade litteraturtidning uppdrogs åt en viss herr WaUmark, hvilken sedan just härigenom blef en på sitt vis ganska notabel person. Den tidning, som herrWallmark nu uppsatte, och hvilken räckte fråo 1809 till 1813, kallade sig „Journal för litteraturen och theatern."

Herr Wallmark hade redan flera år förut doku-menterat sig såsom en af Sjrenska Akademiens underdånigaste och trognaste tjenare; han hade år 1804 sammanfogat ett slags didaktiskt och beskrifvande poem med namnet ,,Handen," hvilket sednare utkom af trycket med upplysande planscher. Ett poem med upplysande planscher! Jag kan fan så godt lida slika poemér; det är som god, ärlig, gammaldags bond-gröt, man vet hvad man har, det är en poesi, som man kan sticka skeden ned i, så att den står upprätt. Nåväl, herr Wallmark hade uppträdt som handens och de tio fingrarnas skald, och jag behöfver icke säga att Akademien hade prisbelönt honom härför. Hans Journal var, såsom man der-för kunde vänta sig, helt och hållet redigerad i den gamla skolans intresse. En kritik utan kärna, en blind beundran för allt pudradt och akademiskt, de eländigaste plattheter, utstyrda i den gamla fraseo-logiens onaturliga och löjliga styfkjortel!

Till lycka för svenska litteraturen hade Gustaf Adolfs skuggrädda välde just i detsamma lefvat ut. Revolutionen kom och med den en ny konstitution, som bland annat förkunnade en nästan oinskränkt tryckfrihet. Nu böljade de unga männen resa på sig. Redan några år tillförene hade i Upsala stiftatsig ett sällskap under namn af „Vitterhetens Vänner," till hvilket hörde Atterbom, Hammarsköld, Livijn; af detsamma utgick 1807 ett nytt litterärt samfund, kalladt „ Aurora-förbundetsom hade Atterbom till chef och bland sina medlemmar räknade Palmblad, Ingelgren, Hedborn, Sondén, allt män, hvilka sedan i den stora striden uppträdde som de hufvudsakligaste kämparne. Frukten af dessa sm& litterära klubbars förarbeten inom sig visade sig nu, sedan efter 1809 pressen erhöll frihet att verka utan förmyqdarskap. Redan påföljande året utkom i Stockholm tidningen „Polyfem," för hvilken Askelöf stod i spetsen. Med mycken qvickhet bekämpade den herr Walimarks „Journal;" imedler-lid skred det icke ännu till någon afgörande batay, utan ansåg man på oppositionens sida klokast att tillsvidare blott underhålla ett uttröttande guerilla~ krig, dervid de unga kohorterna heldst använde sarkasmens oroande drufhagelskott, ehuru de dock vid några mera lämpliga tillfällen passade på att äfven låta det* gr öfre artilleriet spela mot fiendens svaga punkter. Polyfem understöddes trofast från flera håll. En tidskrift: „Lycaeum" utkom 1810, deri Höijer sjelf arbetade; den nya skolan uttalade sig der redan mera positift genom filosofiskt estetiska uppsatser, diametralt motsatta de föråldrade svenskakademiska teorierna. Herr Leopold, hvilken ännu och länge derefter stod ,,som en Pharos qvar ochsken frän en förgången sångarverldunderkastades en genomförd kritik i ett special-arbete, kaliadt: „Kritiska bref rörande kanslirådet Leopolds samlade skrifter." Det var mer än någon dödlig dittils vågat! Att kriticera herr Leopold, herr af Leopold! Det var nästan som att våga tvifvelsamt undersöka Jupiters åskstråle eller som att ställa krigsguden under soldatmått. Också kastade sig „Journalen" öfver denna skrift med ett raseri utan like; ingenting är då mera heligt här i verlden! — utropade herr Wallmark, — det lider till gudarnas skymning och vi ha Fimbulvetur för dörren; himlen förbarme sig öfver oss, Kongl. Majestäts trotjenare!

Herr Leopold sjelf satt imedlertid ännu temligen trygg på sin akademiska thron, ty en gud blir icke skrämd af första tidningsartikel eller polemiska flygskrift. Och han fortfor alltid att svarfva. Han svarfvade de nättaste alexandriner i verlden, alexan-driner af rosenträd, af elfenben, till och med af genomskinlig, kall, men glatt alabaster!

Då såg i samma vefva den sedan så famös vordna tidskriften „Phosphorus" dagsljuset; det var år 18x0. Den var ursprungligen Auroraförbundets organ, och Atterbom var den som åtminstone fick bära hvad man kallar hundhufvudet för densamma. Phosphorus gaf signalen till det stora kriget på öppna fältet och med reguliert ordnade stridsmassor. Nu var gärdet uppgifvet, som man säger. %„Journa-len" visste hvarken in eller ut på sig, den tog slagsvärdet med begge händerna, slöt ögonen tillhopa och rusade som en galning in i motståndarnes leder; det var både ömkligt och löjligt att se derpå.

Efter Phosphorus uppkallades den nya vittra skolans kämpar med det gemensamma namnet „Fos-forister." Sedan denna tidskrift upphört 1813, ut-gafs „Svensk Litteraturtidning'' af samma skola, hvar-förutan fosforistema i de

många årgångarna af „Poetisk Kalender” framlade de konstnärliga resul-taterna af sina nya åsigter och tendeuser i estetiskt afseende.

Det skulle leda till alltför långa digressioner att här vidrörå alla de olika litterära kampanjer, skär-mytslingar och manövrer, som ifrån tiden för Phosphorus’ uppträdande och sedan under ett helt tiotal af år egde rum emellan den gamla och den nya skolan. Palmblad, Atterbom, Hammarsköld stodo alltid främst i ledet bland fosforisterna, och på den andra sidan var herr Wallmark först och sist den olycklige forcerade höfvidsmannen, hvars svajande klassiska hjelmbuske tjenade till skott-tafla för fiendens vapen. Man var i sjelfva verket temligen obeskedlig mot herr Wallmark. Sålunda roade man sig till exempel att anagrammisera hans ärliga namn till „Markall” och af denne Markall göra en ordentlig myth, som skulle „in nuce” innefatta och representera alla den gamla skolans synder och eländig-heter. En enkom kommitté nedsattes nu för att rent af slå ihjel den mythiske Markall. Frukten af bemälda kommittés verksamhet biet ett opus i tvenne delar, kalladt: „Markalls sömnlösa nätter." Den första delen, författad af Atterbom, Hammarsköld och Sondén, är en hexametrisk imitation efter Iliaden och Aene]fden: den andra delen skrefs af Dahlgren, med biträde af Livijn, och närmar sig i formen Ariostos „Orlando furioso.” För att gifva det hela ett visst sken af opartiskhet, lät man visserligen uti detta arbete ett och annat sidohugg, en och annan persifllage tilldelas äfven den nya skolan sjelf, men Svenska Akademien och dess trogne stånddrabant herr Wallmark gjordes för öfrigt till föremål för ett skämt, som mångastädes urartar till rent paskill och hvilket såsom sådant väl kan förklaras af epokens spända förhållanden, men ingalunda nu efteråt obetingadt gillas. Herr Wallmark förekommer i första delen aldrig annorlunda fin under epitetet „den hjerneberöfvade,” hvilket är en orättvisa, ty man kan i sanning ha en förträfflig hjerna fast man icke är poet, och herr Wallmark är likväl en man af någon litterär förtjenst, den der i åtskilliga vetenskapliga verk visat sig ega både goda insigter och räsonnabla tankar. I andra delen förevisas han som ett slags centaur, hälften åsna, hälften riddare, under namn af Paw, — ett ord, sammansatt af herr Wallmarks initialer P. A. W. —Äfven här finner man en mängd personliga invek-tifver, hvilka blott ofullständigt ursäktas af det öfver-måttan qvicka sätt, på hvilket de blifvit sagda. För öfrigt är hela detta opus, såsom komposition, ett verkligt mästerstycke inom den burleskt satiriska poesiens art, och man har alltid nöje af att läsa det, äfven om man icke känner klafven till alla de allusioner, som der hvimla, eller ens de personer, hvilka der äro porträtterade.

För allt hvad herr Wallmark sålunda lidit iör Svenska Akademien och den gamla skolan, har han för öfrigt blifvit, i förbigående sagdt, endast ganska illa lönad af sina patroner. Han har till och med haft den bittra förödmjukelsen att för några &r sedan se herr Atterbom, sjelfve denne Atterbom* som satt honom så mycket myror i hufvudet, intaga en af fåtöljerna i Svenska Akademien, i denna samma akademi, som han, Wallmark, fordom med sitt dyra litterära blod måst försvara mot samma herr Atterbom! och detta under det Akademien icke egt någon plats för honom, den gamle trofaste kämpen och underdåniga tjenaren. Det är en otacksamhet, som — jag talar här fullkomligt uppriktigt, — hela verlden insett och som flera af herr Wallmarks fordna motståndare sjelfmant och helt öppet klandrat.

Inan jag går att teckna några enkla eskisser af den nya skolans särskilda koryféer, torde det vara på sin plats att med ett par ord karakterisera heladen egentliga stridsfrågan* Det var romantiken, som uppträdde mot den sig så kallande „klassiska” gal* licismen. Denna sednare hade, som vi sett, Öfverlefvat sig sjelf. Denna enorma tomhet, innesluten i ett skal af förståndighet/hvilken sednare genom en viss rhetorisk pomp och grannlåt gjorde anspråk på att vara något förmer än vanlig prosaisk förståndighet, sådan som „tout bonnement” uttalar sig till exempel från en guvernants kloka läppar, denna akademiska tomhet egde icke mer sin gamla tjusningskraft. Man sökte något sannt poetiskt innehåll, man ville se idé, känsla, fantasi under ytan; man hade kommit att göra bekantskap med äldre och nyare skalder af helt annat skrot och korn, än de hittils afgudade mönstren, och man ville numera ha uti poesien hvad man funnit hos dessa nya förebilder: en skön idé, uttryckt i en naturligt skön form, i stället för gamla alldagsretlexioner, om än aldrig så kloka, uttryckta i gamla fraser, om än aldrig så grannt tillkonstlade. För öfrigt hade man ledsnat vid Svenska Akademiens gamla valspråk, „Snille och Smak,” och man ville heldre för ombytes skald ha litet mindre smak, blott man fick litet mera snille. Den akademiska areopagen hade talat och skrifvit så mycket om smak, att denna nästan blifvit för allmänheten osmaklig.

Det är imedlertid sannt att den nya skolans förkämpar icke till en begynnelse så rätt noga visstehvar de heldst skulle söka detta sköna, dessa idéer, detta poesiens sannskyldiga innehåll, hvaraf de åtminstone instinktmessigt kände behofvet djupt i sin själ. De hade öppnat sin Shakespeare, sin Dante, sin Schiiler, sin Cervantes, och de hade blifvit liksom litet yra i hufvudet af all den herrlighet, som här trädde dem till mötes. Somliga kastade sig nu rakt in i medeltiden, såsom det element, der poesien hade att hemta sitt mest ideella, sitt mest romantiska lif; andra slogo sig öfver mystikens filosofemer, der all poesiens djuphet skulle ligga förborgad; somliga drogo åt österlanden, andra åt Ossians töckniga fjäll, andra åter direkte upp åt månen och planeterna. Att man härvid skulle åtminstone i

första hettan spänna bågsträngen så att skottet gick öfver målet, är naturligt nog, ty den unga kraften är otålig, är Öfverdådig, är excentrisk, och ingen menniska bör undra öfver att fosforisterna, hvilka hade att bekämpa en så gammal och fast fotad auktoritet, som Gustaf den Tredjes akademi, skulle i ett och annat sjelfve gå för långt och slå öfver på motsatta ytterligheter; men detta är i sjelfva verket blott en ytterligare orsak till att finna dem intressanta och att egna dem sin sympathi, nemligen betraktade som ett slags tragiska offer. Det var ett ridderligt ungmod hos dessa kämpar, och ett sådant mod måste alltid värderas; mep de voro på visst sätt den litterära revolutionens „enfans perdus,” deega derför äfven billiga ansprSk på vårt goda hjerta. Man må alltså nu efteråt fritt erkänna hos dem många fel och klandra dessa, men det vore, en orättvisa att derför i allo fördömma dem, ja att icke tvertom, oaktadt dessa deras partiella fel och misstag, med bifall betrakta deras bragder, öfver-hufvud tagna*

Amadeus Atterbom har af en recensent för några år sedan blifvit kallad den nya skolans „tam-bijr-major , som ständigt gick framför truppen och svängde sin batong,91 medan Palmblad, Hammarsköld och andra hade det ansvarsfullare kallet att leda de egentliga operationerna såsom härens fältöfverstar. Det är visserligen litet elakt, detta yttrande, men det är träffande. Atterbom är nemligen en jern-förelsevis föga positif natur och i allmänhet den minst praktiska menniska iveriden; äfven han upp-trädde väl i Polyfem och Phosphorus med polemiska skaldestycken, med kritiker och med fragmentersaf en konstfilosofi, det vore dock orätt att påstå det dessa Atterboms småkrigiska attityder voro de som afgjorde bataljen. Men han höll, som lyriker, med sin turkiska musik kamraterna vid godt mod och i en viss hälsosam extas, medan de undangjorde det grofva kritiska belägringsarbetet i fältgrafvarna och trängde alltnärmar* inpå den Svenska Akademiens prunkande gudaborg.

Atterbom är af ett afgjordt och nästan uteslu-tande lyriskt skaldelynne. Hans blinda beundrare finna i hvarje ord, nedskrifvet af hans hand, en ^romantisk känsla,” en „etherisk finhet,” ett djupsinnigt svärmen,” en „sprftkets oefterhärmliga musik.’’ Hans motståndare hafva kallat honom rentaf en galning, en narr, och funnit honom misslyckad in totum et tantum. Båda delarna ha sin öfverdrift. Atterbom är ett rikt ämne, som visserligen i mycket förfelats i utvecklingen, och detta kanske hufvudsakligast till följe af de säregna tidsomständigheter, hvarunder han uppträdde och utbildades; men när man afdrager allt hvad hos mannen finnes förkastligt, återstår dock mycket godt, och detta ganska godt. En olycka var att Atterbom alltfrån början hade den idéen att icke nöja sig med poesien, utan att äfven vilja bli filosof. Schelling blef hans föresyn och försyn.

Herr Schelling var på den tiden „lejonet” inom den spekulatifva verlden. Det är nu riktigt sorgligt att se hur denne herre och mästare dref sitt spel med sina stackars „verkliga lärjungar,” såsom de kallade sig! För hvarje gång han gjorde ett nytt. höger eller venster om i sin filosofiska progress, — och hvem har gjort flera sådana svängningar än han? —- skulle straxt de trogna disciplarna följa efter och verkställa samma lilla manöver för sig. — Nu ha vi det! — ropade de. — Hvad är det ni har? — frågade verlden. — Hvad vi ha? vi hafva systemet] ... Nåväl, ordet var icke förr uttaladt,förrän herr Schelling åter slog om åt en annan sida, och de goda läijungarne naturligtvis att också pligtskyldigast slå om åt den andra sidan! Det der var nu rent af en komedi. Herr Atterbom, såsom den enda „äkta schellingianen”. i Sverige, eftergjorde också ganska riktigt der hemma i Dpsala alla dessa schellingianska evolutioner; med mer och mindre behag! Detta gaf visst folk anledning Ull åtskillig munterhet, och det är en sanning att herr Atterbom icke blef större filosof för det att han gjorde sig till ett slags martyr.

Imedlertid ville nu herr Atterbom med all ge-valt och Öfverallt ha en smula af denna osäkra, vacklande,

tunghufvade och töckniga spekulation in i sin poesi, för att visa verlden at han var poet på ett litet djupare och konstigare sätt, än vanliga skalder. Det är också visst, att herr Leopold icke kunde sätta någonting upp deremot! Men häraf skedde, att Atterboms hela skaldskap snart antog en så hy per-idealistisk, naturmy thisk, symbolisk och kaotisk karakter, att han mången gång synes icke sjelf rätt hafva vetat hvar han var hemma. Härtill kom att han i sitt poetiska språk såsom motsats till gallicismen eftersträfvade på samma gång ett abstrakt, mystikt och obestämdt tysken, hvars sällsamhet var mindre snillrik, än barock, och vid sidan deraf en pretiositet, hvars klingklang visserligen i inångas öron ljöd som en gudamusik, men i sjelfvaverket snarare kunde förlik nas vid janitschar-tali ikarnos meningslösa slammer. Det förefaller nu efter tretio års förlopp nästan obegripligt att se till hvilka öf-verdrifter herr Atterbom härutinnan lät sig förledas af sitt för öfrigt till afsigten goda och rättmätiga hat mot den gamla fransyska affilade och släthyf-lade poesien, liksom af sin i grunden icke mindre välmenande kärlek för den tyska romantiken. Det är icke här alldeles på sitt rätta ställe att citera exempel, emedan man måste vara herr Atterboms landsman, för att fullt uppfatta det makalösa i dessa hans poetiska extravaganser hvad det svenska språ-kat beträffar. Nog af! han. har der vid lag varit oförfärad till en grad, som kommer håret att resa sig på ens hufvud, och man skulle knapt kunna föreställa sig att ho» den lilla ljuslockiga mannen stöta på ett dylikt gigantiskt öfvermod. En mängd af hans djprfvaste innovationer i närvarande fall hafva blifvit till ordentliga ordspråk, såsom „astralisk purpurljusning99 r ^lysitk andesusning", „midnattsskyn$ sil/verblinkning99, „blank jern för tjusning* , „magisk andetoning" och mera dylika. När herr Atterbom i en af sina „BIommor" beskrifver österlandet, utbrister han:

„dnr jorden sig smyckar för solens sullan

i skrud< af en enda omntlig tulpan

och på ett annat ställe i samma* blomstersamling besjnoger han hu* månenr— andeverldens stora lilja,''

i guds moders sljernkrans tindrar klar,"

hvarom den skalken Vitalis någönstädes yttrar att det visserligen

„-----låter hårdt form man blir van;

men skalden kommer det ofla till måtta att ha himmel och jord i en blomsterpotta."

Jag vill nu icke uppehålla mig vid sådana på en gång i poetiskt och metafysiskt afseende öfvermensk-liga tirader, som att „tidens

— vexling all är steg ing af ljuskraft, oförsagd,"

der jag förmodar att ert förstånd verkligen står stilla* Hvad för öfrigt beträflar dessa och dylika märkvärdigheter särdeles från herr Atterboms tidigare skalde-verksamhet, så får jag en gång för alla trösta er med den försäkran, att, liksom ni icke begriper dem, så har man ejheller i Sverige någonsin kunnat rätt gå i botten dermed.

Men clet har alltid funnit ett slags folk, som proklamerat just detta obegripliga för höjden af poesi, och dessa dunkelmän kunde icke få nog af „maning", „daning," „flistring" och „stjernegnistring," de tycktes vilja säga: „förstå vi något deraf, så

vilja vi platt icke ha det!" alldeles som den gamla sprätthöken i en bekant fransysk komedi, hvilken,efter att hafva beställt af sin skräddare en ny parad -frack, ropar efter honom i dörren: „Än en gång,

mästare! så mycket ni vet, t fall jag kommer i ärmarna, så tar jag icke plaggeL"

Jag erinrar mig just huru som jag en gång för åtskilliga år sedan råkade i en liflig dispyt med en af dessa den äkta fosforismens blinda beundrare angående uttrycket „blånande guld'\ som någorstädes förekommer, jag minnes icke rätt om hos Atterbom sjelf eller nlgon af hans „servum pecus". Mannen ville med all magt ha mig att erkänna det guldet, åtminstone under vissa förhållanden, ganska väl skulle kuuna kallas blått; jag å min sida stod på mig och tog hela verlden till vittne att guldet dock under alla möjliga förhållanden vore gult och icke blått, men min motståndare slutade med att högtidligt förklara det sådant var af mig en lumpen och prosaisk

guldsmeds-åsigt och att jag icke hade det ringaste öga för metallers poetiska reflexer. Jag bad om nåd, men — förgäfves!

Herr Atterbom har lemnat verlden en stor poetisk komposition, kallad „Lycksalighetens Ö”. Den innehåller på en gång alla den atterbomska sång» möns fel, liksom alla dess förtjenster. Det hela är ett skäligen lösligt sammansatt opus, som har anspråk på mera djupsinnighet, än man deri finner. Det är i grunden en allegori, men den har blifvit alldeles för långtänjd; under tvenne digra volymerförlorar man del nödiga sammanhanget och öfver-blicken, oeh det är icke utan att skalden förlorat det sjelfl Dessutom förekommer här ieke så litet af verkliga plattheter, och hela episoden om den ^hyperboreiska republiken”, som poemets hjelte, Astolf, träffar i sitt hemland, då han efter några hundra års bortavaro återkommer dit från Lycksalighetens ör är ett i allo misslyckadt stycke satir, parodi, eller hvad det egentligen skall heta. Men med detta är ifrågavarande poem dock en högst egendomlig och markant skapelse inom den nyare svenska skönlitteraturen, och man finner här stycktals poetiska oaser med den herrligaste, yppigaste fägring, med en verklig hesperisk tjusningskraft» Ty Atterbom har en gång för alla en sydländsk kolorit, långt mera än en nordisk, ehuru han äfven icke utan framgång diktat i den gamla svenska folkvisans karakter; och der ha» icke qväfver denna sin lyriks sydländska vegetation under metafysikens trassliga snärjgräs, blomstra ofta de skönaste, både färg-prunkande och rikt doftande buketter opp ur den varma grunden. En stor del af de meHan dialogerna i ^Lycksalighetens Ö” förekommande romanser och fndra smärre lyrisk» stycken äro i sanning små helgjutna mästerverk, hvilka med all rätt blifvit .populära. Sådana äro de flera „Visorna”, „Astolfs serenad”,. ^Näktergalens sång”, .TVmdarnas sånger”,med andra. Jag vill till ett exempel låta er häc höra den intagande

i

„Florios sång.

Fager sken sommarens morgon på kjillen, der jag ar hyddao JU työrkdalen såg; moder min spann sina snöhvita (rådar, fader förtäljde om riddares tåg.

Då stod i dörren en glänsande qvinna, sade med röst, lik de himmelskas sång: vLockiga gosse med rosende-kinder! nu är det tid att du börjar din gång.

Jag vill dig visa förborgade håfvor, föra dig in i min innersta sal; der skall jag lara dig spela och sjunga, «— följ mig och lemna din barnsliga dal!”

Och jag från fader och moder dig följde, helga Natur! dit du bjöd mig att gå; efter dig drog jag på villande stigar; men blott en blink i din sal fick jag stå.

Hvad har mot dig, o Natur! jag förbrutit, att du fördref mig så snart från ditt hof? har jag ej sjungit med glödande kärlek, med mina skäraste strängar, ditt lof?

Alla de tusende, tusende väsen di vid sin allmoders tjusande barra droppar af sällhet, — blott jag blef förskjuten; egde da nånsin en son, mera varm?Hvad har jag gjort, att da stUllde mig ensam här på den stumma, den frostiga strand? hvad har jag gjort, att mot klippor af isar fåfängt förglöder min känsliga brand?

Hjertat ej åldras; dock, bort rusa åren; fjerran bakom mig står barndomens lek ! aldrig du hört mig * numer jag ej frågar; lockarua glesnat och kinden är blek.

Fäderna nalkas på vandrande skyar, månen dem lyser med darrande bloss; sångare-vålnader följa och ropa:

„son, kom och hvila! hvila hos oss!”

Gif då, Natur! mig den eviga hvilan, gif mig den snart i din öppnade famn! trött vid att lefva» ej trött vid att sjunga, vill ock i döden jag prisa ditt namn.

Och när på molnen jag högt Öfver norden nattligt bland forntida sångare far, röra vi sakta de luftiga harpor, höra hvarandras förklingande svar.”

Jag har nämnt ^Vindarnas sånger”, och jag skall, såsom prof af herr Atterboms talang äfven i en helt annan

tonart, än den9 hvari det citerade stycket är diktadt, vid sidan af detta sista anföra den romans, hvari Sunnanvinden för sin moder helt naift berättar sin nyaste illbragd.„Sniina«i8 sång.

På gift och qvalm och ångande kryddor mätt, jag drog från Ceylon hit ÖfVer Sahras slött.

En karavan der sökt, genom mången dag, i glödhet sand, med klagan, ett vattudrag.

Förtärd af törst, man hägringar locka såg, med gröna öars bnskar, med glasblank våg; men hvart som heldst den trötta kamelen lopp, en galbränd öckens yta bedrog hans hopp.

Till sist ändock man råkat en dadelpalm; i skuggan söng en källa sin aftonpsalm.

De vise köpmän ströko de långa skägg Och sträckte makligt sig inom tältets vägg.

Nu skröt enhvar i kapp af det mod han haft, sin vägkunskap och sina kamelers kraft; sen öfverslog man vinsten, med stolta rop, af gull, af elfenben och af slafvars hop.

Jag sände då en qväfVande hvirfvel ut, — och hastigt tog det högvisa tåget slut.

Blott här och der ett hufvud ur sanden glor; men att det räcknar längre, jag knappast tror.

Ej blir från svartblå läppar en ed mer hörd! den gula månen låtsar att vam rörd) han grinar ömt och lyser schakalen dit, som gör vid läckra rätten sin bästa flit.

Så snart de sluga skallar, i krithvitt sken, ej prunka mindre rart än sitt elfenben; jag än engång vill skåda de kloka män, hor, utan hjcrnor, likväl de grubbla än.”Utom detta större poetiska arbete har Atterbom lemnat fragmenter af ett annat, kalladt „Fogel Blå”, hvilket likaledes synes anlagdt i temligen stor skala. Äfven här träffar man förträffliga, intagande stycken bland andra, der skalden tyvärr varit alltför mycket beherrskad af den bombastiskt-metafysiskt-ultrafosforistiska andan. Af herr Atterboms smärre lyriska kompositioner hafva „Blommorna” tillvunnit sig på sin tid kanske den mesta uppmärksamheten. De datera sig dock från hans tidigaste period och bära, i sina tvungna atlegorier, öfverhufvud taget nog mycket stämptln af detta mystiskt-filosofiska fantasteri, som sväfvar på vinst och förlust „ins Blaue hinaus” och egentligen endast kan finna behag hos dessa nyssnämnde amatörer af det klingande obegripliga. Deremot har Atterbom verkligen lemnat en del andra småsaker, som låta sig fattas och kännas äfven af andra menniskor, än schellingianska molnseglare och novaliska tvinsots-patienter, och hvilka synas mig förtjena kritikens gunst i långt högre grad än „Blommorna”, ehuru de för dessas storrosiga prakt nästan blifvit förbisedda af de fleste. Ett sådant ypperligt litet stycke är det han under namn af ,,Mina önskningar” skrifvit till sin morj; en tjusande, hjertlig och okonstlad idyll om lönn-om-skuggade hyddor, slingrande åar, gröna lunder och doftande blomster, mellan hvilka man lustvandrar i aftonrodnadens blida glans!„0, när \ ioden friskar opp sin anda, vid linnsans och konvaljeos kyss, när sin vällukt alla flägtar blanda och till lifvets glädjesus du lyss;

Hvcm vill icke l&ta då sitt bjerta till det vida blå med lärkan fly, att i menlös fröjd och salig smlrta klart mot skaparns blick, som dagen, gry?

Kommen, hjeltar ifrån nordanfjellen! kommen, tärnor ifrån söderns park! hvimlen nu för vandrarns syn, tills qv|llen träffar honom än i skog oih mark!

Hemmets fönster då tillbaka locka, fjerran, gullrödt, aftonskimra de; kring dess dörr syrener tätt sig flocka, och or den — o, hvilka Ögon le!

Månn' en makas? — Ja, hos henne sätter skalden sig i gudahägnadt bo, och i månskensljusa strömkarls-nätter prisar vågens stilla sång vår ro.”

Jag skulle, om tillfället medgåfve, kunna anföra inånga dylika lyriska miniatyrer af Atterbom, hvilka utmärka si$ både genom en klar tanka och ett naturligt skönt och blomstrande språk; jag anser mig imedlertid redan med de prof, jag lemnat, hafva tillräckligt ådagalagt, såväl att denne skald under mera gynnsamma förhållanden, än de hvilka betecknadeperioden för hans uppträdande på den litterära hanan, skulle efter all anledning ha blifvit för vår vitterhet någonting ännu vida mer, än han blef, som att i alla fall den bittra, ovillkorliga fördömelse, hvilken

blifvit från mer än ett håll uttalad öfver honom, är i åtskilligt orättvis, äfven sådan herr Atterbom nu engång för alla blef och sådan han står afslutad framför oss i den svenska skönlitteraturens historia.

Atterbom lefver ett fridsamt och temligen obemärkt lif i Dpsala, vid hvars universitet han är esthetices professor. Svenska Akademien, som på sista tiderna sökt alt få litet frisk blod i sina ådror förmedelst att assimilera med sig en och annan ur de yngres leder, samt på samma gång velat gifva verlden et storartadt skådespel af försoning och ädelmod, har, såsom jag redan tillförene nämnt, för ett par år sedan inkallat Atterbom till en af de aderton utvalde. För öfrigt har han i den sednaste tiden icke mycket poeticerat, utan sysselsatt sig med ut-gifvande af sina filosofiska „Studier", — hvilka, i förbigående sagdt, icke synas vara kallade att göra någon synnerlig figur vid sidan af det neohegelianska muvemang, som nu bemägtigat sig hela» den europeiska spekulationen, — samt med litteraturhistoriska skildringar af „Sverges Siare Och Skalder'9, hvilka i mycket äro af stor förtjenst. En och an* nan gång utkastar han, äfven ban, ett litet ord motdagens nya läror, mot liberalismen och jurnalistiken, ty han är eller vill åtminstone vara i politiken en god konservatif; att han imedlertid härutinnan är ett af dessa ända till oskuld omyndigt poetiska väsen, som lefva i förutfattade abstraktioner och derför harmas eller fröjdas, utan att rätt veta hvaröfver, bevisas bäst af den skenbart inkonseqventa ifver, han ickedestomindre ådagalagt föf de skandinaviska enhets-tendenserna, hvilka utan tvifvel i botten innebära någonting helt annat än den politiska konservatism , som herr Atterbom och hans konsorter annars liksom göra sig till en ära att hylla och försvara. Men hemligheten är den, att i hela den så kallade skandinavismen framträder ett visst poetisk element, som herr Atterbom med sitt skaldeöga genast uppfattat i all dess rosenskimrande glans, ett rosenskimmer, som gud skall veta sällan hvilar Öfver de rent praktiskt liberala stridsfrågorna för dagen; derför låter det sig göra för honom att vara poetice skandinaf, på samma gång han är och stadigt förblifver lika poetice antiliberal. Man måste för öfrigt bekänna att det ändå alltid är hyggligt af antiliberalismen, när hon sminkar sig med litet poesi; det är ett fint bevis att hon smfitt skäms för sig i sitt hjerta.

Bland de öfriga fosforisterna står Hammarsköld såsom polemiker och kritiker i främsta rummet. Medan Atterbom satt fredligt hemma vid sitt skrif-bord och gjorde sonetter, ot^ave rirae och allehanda poetiskt grannlåtskram, var Hammarsköld ständigt ute pä äfventyr med sin skonslösa Mjolner, för att dräpa den fransyska smakens troll. Det var han, som skref denna af mig förut omnämnda kritik öfver Leopold, hvilken gjorde på sin tid så ofantlig sensation. För öfrigt och utom de otaliga kritiker och polemiska uppsatser, hvarmed han fyllde den nya skolans tidningar och tidskrifter, författade han ett stort vidlyftigt verk i filosofiens, vitterhetens och de bildande konsternas historia, och lade derigenom den egentliga basen till en grundligare estetisk kritik och öfverhufvud till ett allmännare filosofiskt intresse. Hammarsköld hade imedlertid det stora felet att i sina litterära strider icke kunna styra sig, utan att tvärtom esomoftast gå alltför långt i bitterhet och yra. Sålunda anföll han till exempel med en partiskhet och ett raseri utan hejd Tegnér, hvilken hade den förmätenheten att, lika oberoende af den gamla och den nya skolan, slå in en alldeles egen väg för sig. Tegnér svarade med en odödlig sång, hvilken i manuskript passerade från hand till hand, deri Hammarsköld på ett mördande sätt per-sifflerades under namn af Hammarspik. Det slutade med de innehållsrika orden:

„Skrif aldrig svenska, Hammarspik!

och annat språk ejheller "Hammarsköld rasade cch gjorde sig derigenom slutligen rentaf löjlig. Man ritade karikatyrer öfver honom, hvHka uthängdes i boklådsfönstren, han framställdes som en Don Quixote, och det var knapt att han fick gå i fred på gatorna. Synd var det om manneu, ty han var i sjelfva verket både en ganska aktningsvärd man och en grundlärd man, en af de få som hos oss kunnat göra anspråk på benämningen polyhistor. Han var bibliotekarie vid kungliga biblioteket i Stockholm och dog såsom sådan 1827.

Jag hade så när glömt att han äfven skrifvit vers samt några noveller, till och med en tragediv Han var dock icke skapad till poet, det är sannt och visst; det bästa han i den vägen producerat, är utan jemförelse första delen af „Markalls sömnlösa nätter", vid hvilket arbete han likväl troget biträddes af Atteibom.

Palmblad, hvilken fö# närvarande innehar en profession i grekiska språket vid Upsala universitet, stod såsom kritiker alltfrån början oförtrutet vid Hammarskölds sida. Ulan att ega denna sednares omfattande och grundliga

lärdom, var han likväl alltid en kämpe af betydelse och inflytande i de vittra striderna mellan gamla och nya skolan, och var kanske i sjelfva verket en vida farligare motståndare, än den hetsiga Hammarsköld, emedan han alltid egt både fintlighet och habilitet, tvenne egenskaper,(lem denne sednare totalt saknade. Palmblad försökte sig äfven med allahanda småpoemer i de olika årgångarna af „Poetisk Kalender,” men dermed är i det hela icke stort bevändt. Deremot skref han åtskilliga noveller, hvilka ingalunda sakoa förtjensf, såsom „Åreskutan”, ,,Slottet Stjemeborg”, „Holmen i sjön Dall”, ett kaschmiriskt fantasistycke, n,Amala”, en indisk berättelse, med flera. Herr Palmblad hade i god tid fattat smak för det mystiska Hindostan, till hvars gamla hieroglyphgrottor bröderna Schlegels sanskritska och buddhaistiska studier hade liksom framkallat ett allmänt korståg inom särdeles den tyska litteraturen. Alla menniskor skulle nu till Indien, man drömde icke om annat, än heliga brahminer, vandrande under heliga palmer, i hvilkas kronor heliga långnosade apor knäckte heliga dadlar, och hade det förut varit hvaije poets sublimaste ärelystnad att ega ett lagerblad, plockadt vid Vir* gilii graf, så sträckte man nu denna sin äregirighet ända till en flaska trefaldt heligt Gangesvatten. Herr Palmblad kom visserligen aldrig utom Upsala, men det hindrade honom lika litet som bröderna Schle-gel att i tankarna bli en äkta hindostauer och han blef det, han blef vår brahmin för oss. Resultatet af denna hans hindostanska och Öfverhufvud taget orientaliska beläsenhet har för öfrigt varit äfven ett par ganska förtjeustfulla utförliga specialbeskrifningar öfver orienten och Asien. Herr Palmblad är nemli-gea, sedan han gaf novell-litteraturen på båten, vorden en väldig geograf, och man påstår till och med att han är vida större geograf än hellenist, ehuru han råkat bli en välbeställd professor i detta sednare fack. Det är visserligen möjligt; rncn sådant utesluter imedlertid icke at ju herr Palmblad kan vara en man af för tjenst. År han också ingen Home-ros, — och jag vill tro det, — så vet gud alt fader Homeros ejheller var någon stor geograf! och de kunna så qvitta med hvarannan.

Sedan politiken under sista åren inträngt vid universiteterna, har herr Palmblad blifvit en outtröttlig stridsman äfven på detta fält, liksom fordom på det estetiska krigets dammiga skådebanä. Han tillhör med hull och hår det antiliberala partiet, han skrifver flitigt i de kouservafifva bladen och utskickar dessutom litet emellanåt längre och kortare polemiska broschyrer på både vers och prosa, mot muvemangs-tidningarpe, mot Crusenstolpe, mot Almqvist. Man måste medge att han är manhaftig, och det vore för öfrigt orättvist att icke tillerkänna honom i detta skriftställen en god dosis fyndighet och till och med qvickhet, ehuru han blandar den med nästan nog mycket grofbeter, nog oförsynta lögner och nog skamlösa personliga smädelser, Hvarför skall en man med ett så fredligt namn vara så arg af sig i sitt hjerta?

Bland öfriga författare, som först uppträdde i Phosphorus och i allo kunna sägas representera dennya skolan, äro alt märka Ingelgren och Elgströtn,

hvilka begga dogo helt unga, begge lyriska naturer

med goda, till och med rika anlag. Elgström förföll dolk redan vid sina första steg på den poetiska banan till en sjuklig sentimentalitet och en bland molnen sväfvande idealism. Äfven han hade sina beundrare, hvilka kallade detta etheriska underbart, guddomligt, och man kom först och sist med den

gamla frasen om ,.Psyche, som lyfter sina vingar

för att stiga öfver jordlifvets platta och föraktliga yta till högre, till skönare, till afundsvärdare rymder.” Vi älske framför allt att den hulda Psyche icke flyger högre än vingarna bära, och eftersom hon nu en gång blifvit satt här nere på jorden, gör hon kanske förnuftigast i att hålla till godo dermed. Men det är att bemärka en gång för alla, att fos-forislerne aldrig rätt ville eller kunde begripa att äfven jorden har sin poesi, de stodo beständigt på ena folen och flaxade och flaxade, för att komma några alnar högre upp i hvad de ansågo det poetiskas enda rätta atmosfer.

Sondén, som dog 1838, var en flitig ocfo i flere afseenden respektabel litteratör, men för öfrigt en hjertans prosaisk man, hvars åtskilliga försök att vara med och leka fosforist synas med rälta kunna betraktas blott som ett dåligt infall. Man påstår att han skrifvit ett lilet stycke^ som skall låta lösa sig förpoesi, men jag har tyvärr icke i hast kunnat få reda på det i hans tvenne samlingar „Dikter.”

En annan heter Börjeson\ han lärer icke saknat poetisk kallelse, men sedan han en olycklig dag fått den idéen at skrifva ett stort „didaktiskt-lyriskt” poem, kalladt „Skapelsen,” tog sånggudinnan med ett sin hand ifrån honom. 1 nämnda didaktiskt* lyriska eller lyriskt-didaktiska poem, — jag minnes icke rätt hvilkendera konsttermen skolan användt derpå, — beskrifver herr llörjeson hur gud fader sitter vid stranden, med hakan i handen, och mediterar öfver huru han skall klokast ställa till med vår arma jord; jag torde icke behöfva citera mer för att lemna er ett begrepp om arten af styckets sublimitet.

Anders Fryxett, som sednare gjort sig ett namn för sina arbeten i svenska historien, tillhörde äfven på sin tid den nya skolan. Han har författat ett litet nätt qväde öfver sin fosterbygd Vermland, ett qväde, som lyckats erhålla ett slags popularitet, och som för öfrigt vittnar om mycken hemlandskärlek, nästan mera hemlandskärlek, än poetiskt snille. Sorn sagdt är, har han sednare slagit sig på historien, hvilket bevisar att det är en förståndig man.

Carl von Zeipel är en atterbomian från topp till tå; en del af hans poemer äro läsbara nog, men hans noveller stå verkligen betydligt under Palmblads. Han har efter flera års tystnad åter nyligen

5låtit höra af sig med ett par smärre berättelser; allmänna meningen tyckes vara att han häri handlat mindre välbetänkt. När man väl en gång är något så när hedersamt begrafven, bör man låta sig nöja och icke gå igen, för att riskera en sämre affärd andra gången.

Ännu en poet, som jag icke får glömma bort i denna krets, är Adolf Ivar Arvidson, känd för sina utgifna samlingar af svenska folkvisor. Hans egna poemer äro för öfrigt tryckta i en upplaga af blott tjugofem biblioteksexemplar, så att det i det hela är svårt nog att, med bästa vilja i verlden, göra deras närmare bekantskap. Fosforisterna, som hafva läst mannen i manuskript, försäkra att det är ett stort geni. Så vidt man nu kan sluta af några profstycken, som förut varit införda i särskilda tidskrifter, tillhöra herr Arvidsons skaldiska produktioner helt och hållet denna öfverspända kraft- och dunder-poesi, hvilken var af fosforisterna erkänd och rekommenderad såsom höjden af vild sublimitet, här det någon gång skulle slås på åt detta håll. Se här till exempel huru herr Arvidson sjunger

„Vid eu smälthytta.

Ren på afstånd ljuder det vilda vrålet af gnisslande bälgar,. likt från jordens hjertade evigt östliges gräsliga klagan, då bland pressade suckar den eviga plågan i ångstens midnatt utbrister i verop.

1 dunster af svafvel och osälla ångor här sväfva de männer, lika svarta furier med hornade pannor och svedda lemmar.

Och brinnande sjöar af hårda metallen likt flytande vatten här strömma och flamma med lekande larger.

Här verka i nattens hemska mörker de bannlyste söner, som ur mödernebarmen i brinnande lek locka den giriga, snikna metallen.

I glödande ugnar af eviga eldar slappas stenens ckufvade kraft,” o. s. v.

Det är någonting af „sju tunnor tusan fan!" i hela detta slags eld-, glöd- och svafvel-fantasi, som förvandlar beskedliga och hederliga jernverks-arbetare till „svarta, behornade furier, sväfvande uti dunsteraf osälla kv.gor!” För öfrigt är sjelfva språket i hög grad karakteristiskt; det knaprar under tänderna,

som om man tuggade kiselsten. Det är måhända

sublimt, jag vill ej bestrida det, men hvad jag vet, ar att denna sublimitet gör ganska ondt i käken, när man får hålla på dermed en stund.

Jag har slutligen att omnämna äfven en fosfo-

ristisk notabilitet på fruntimmerssidan, kallad Euphro-syne. Icke den enda af det täcka könet, som, tjusad af herr Atterboms svärmiskt öfverjordiska toner, sjelf inspirerad grep i lutans strängar för att till de poetiska kalendrarnas förmån utgjuta sin elegiska trånad eller sin eteriska diktarfröjd; icke den enda, säger jag, men utan jemförelse den bästa af dem! Euphrosyne, — eller, såsom hon i denna vår prosaiska hvardagsverld helt borgerligt

heter, fru Kerstin Nyberg, — är en poetissa med mycken fantasi, liflig känsla och ett rikt, musikaliskt språk; men hon hade från början alltför uteslutande och blindt adopterat Atterboms naturmystik och obestämda, sväf-vande fantasteri. Mycket af hvad denna skaldiuna skrifvit kan imedlertid mäta sig med det bästa, som den nya skolans herrar poeter företett, och en del af hennes sånger från en mera mognad epok skola alltid räknas bland vår yngre litteraturs mest intagande lyriska alster, utmärkta genom en formens sällsynta finhet och fulla af sentiment, visserligen stundom uttryckande en nog månskensblek verlds-åskådning, men åter i andra ögonblick andandes ett satiriskt skämt, som man skulle tro vara lånadt från fru Lenngren. Jag torde till ungefärligt karakteriserande af Euphrosyne endast behöfva anföra hennes lilla poem:

„Talltrasten.

En hemlig lfingtan, tänd af ljusets fader, mig bär till nordanskog så tyst och sval, och der bland sångens flygtiga nomader jag kallad är dess glada näktergal.

Der, svärmande i ljusa sommarnatten, på klippans borg i vänlig a!faglans, jag Brages harpa hör kring falt och vatten (rån fordom klinga mången skön romans.

Med tystnaden är fången heldst förtrogen, från stojets missljud flyr hon rädd sin kos; och obemärkt i höga furuskogen jag är Linnsas lilla virtuos.

När hennes milda, ljufva blomsteranda Arån mosskläddt altar höjs till himlens tjäll, hörs vindens brusning djupa sackar blanda med min koral i „Tärnans” bönkapell.

Men när jag för min brud vill uppenbara i glädjens drill min sälla själs musik, i bergen skälmska dvergarne mig svara, och Necken spelar i den klara vik.Och elfvorna, när de vårt bröllop spörja, med silfvervingen klar i månans glans och med smä lysveds-bloss der parvis börja på ängens plan en glädtig fackeldans.

Så flyr min sköna sommardröm i norden med lifvets glada, vingade minut, sjelf blott en liten sångarskala vorden, som snart på tidens strängar spelas ut.”

Euphrosyne är icke mer någon ung dam i sin blomstrande sommar, men hon är en fryntlig och angenäm höst, en höst med vackra minnen och icke sjelf utan sitt hulda behag. Hon bor på landet uppe i Vestmanlands bergslag och lefver elt „obe-märkt lif i höga furuskogen” bland foglar och blommor, för hvilka sednare hon isynnerhet har en poetisk passion; för öfrigt är hon ingalunda, så vidt jag känner henne, någon suckande turturdufva i sitt enskilda lif, utan fröjdar sig med de glada och tar ögonblicket lätt. Jag minnes henne alltid, den förträilliga gumman, hur hon en gång vid ett större, sig så kallande vittert gille helt muntert och lefnadslustigt drack sin gamla vän Atterbom till tvärs öfver bordet. Den i sina drömmar halft försjunkne Atterbom besvarade skålen med ett tank-spriddt småleende, sådant som blott en äkta schel-lingian kan småle, och deri drufvans ovillkorliga vällust och abstraktionens professorliga verldsföraktpå ett högst älskvärdt sätt blandade sig med hvarandra.

Jag har härmed afslutat raden af de vittra författare, hvilka egentligen kunna sägas utgöra den Nya Skolans eller Fosforismens representanter. Vi komma härnäst till den inskränktare cyklus af skriftställare och skalder, hvilka under namn af den Götiska Skolan redan samtidigt med fosforisterna ordnade sig p& en något skiljaktig terräng och med andra syften. Denna sednare cyklus eger isynnerhet tvenne stora namn: Geijer och Tegnér.Tredje föreläsningen.

Mina Herrar och Damer!

Vi hafva tagit i betraktande den Nya Skolan eller de så kallade Fosforisterne» Det är sannt, att denna skola icke egentligen uppsatte många poetiska monumenter af större och oförgägligare halt, — en naturlig följd af det polemiska tillstånd, hvari den för jemnan af tidsförhållanderna hölls sysslosatt, — men det är imedlertid en obestridlig sak, att den medförde för svenska vitterheten sin stora nytta; ty den bröt dock isen och tog det första steget för att göra den estetiska „kartan till en sanning.” Herr Atterbom och hans vänner skola derför också alltid ega den svenska litteraturens tacksamhet, om än ej dess uteslutande eller blinda dyrkan.

Parallelt med den nya skolan uppstod en annan, som blifvit kallad den „Götiska.” Det är den, % vid hvilken vi i

afton vilja uppehålla oss.

För denna andra skola står Erik Gustaf Geijer i spetsen.

Geijer var alltfrån början en god vän och kamrat till Atterbom. erkände och beundrade hans snille.uppmuntrade honom i hans viltra strider; men hans eget diktarlynne låg åt ett helt annat h&ll och han fann hos sig kraft nog att gå en alldeles sjelfständig \äg. Begåfvad med mindre fantasi, än känsla, med mera lugnt forskande och sökande förstånd, än sinne för metafysiska luftspringerier, insåg Geijer ganska riktigt^ att den nya skolan skulle på det sätt, den börjat, urarta till en alltför ensidig tysk idealism och att tiden dock i sjelfva verket behöfde någon annan mera populär och nationell poesi till ersättning för. det omsider förkastade gallicistiska otyget. Geijer sjelf och „göterna” höra visserligen för öfrigt till romantikerna, lika väl som Atterbom och hans skola, men det är en romantik, som dock behagar uppehålla sig en smula vid jorden, i stället för att ständigt fladdra i strömolnen. Herr Geijer, som tidigt vändt sin håg åt historien och särskildt fäderneslandets häfder, hade i den äldre sagan och den gamla folkvisan funnit ett element, hvaraf han med rätta ansåg kunna utbildas en äkta svensk, på egen botten stående vitterhet. Det är väl icke för vågadt att yttra den förmodan, det Geijer i denna sin riktning mägtigt uppmuntrades och framdrefs af det exempel öhlenschläger i Danmark nyss förut gifvit af en sådan nationellt, nordiskt romantisk poesi till motsats mot den baggesenska periodens ihåliga moralsatiriska vitterlek. Nog af! Geijer tog mannamod till sig och begynte år 1811 en tidskrift förpoesi och prosa, benämnd „lduna,” hvilken genast ådrog sig stor uppmärksamhet och hvilken varit af Yäsendtligt inflytande på hela vår sednare skönlitteratur.

1 „Iduna” framlade Geijer det bästa han, ötver-hufvud taget, producerat i poetisk väg. »Den sista skalden,” „Vikingen,” „Den sista kämpen,” med flera stycken i enahanda tonart, skola alltid räknas till den svenska vitterhetens dyrbaraste klenoder. Hvad som genast gaf dem en så stor popularitet och derigenom på visst sätt satte Geijer i ett endq tag framför hela den fosforistiska skolan, var den individuella karakter af gammalt nordiskt allvar och enkelhet, som utmärkte denna poesi; det doftade furuskog ur dessa geijerska romanser, man kände igen sig deri, något som man icke med bästa vilja i verlden kunnat rätt göra i den fosforistiska töcken-verlden; man kände igen sig, att man var i det gamla kära norden, bland fjellar och sjöar, bland okonstlade trastar och anspråkslösa anemoner! Och hur skulle man icke finna sig lycklig öfver att en gång åter hafva sluppit ut, för att fullkomligt andas den friska luften, i denna med sin heliga, tysta melankoli så gripande, så oemotståndliga natur, efter alt i ett halft sekel hafva måst sitta och läppja poetisk limonad i den franska konstsmakens intäppta, qvalmiga och myskerade förmak!Geijer hade först af alla de yngre poeterna anslagit en ursprunglig ton, som skulle vibrera genom hela nationens hjerta, och han hade dermed gifvit klafven till en hel ny poetisk litteratur. Man skulle kunna karakterisera detta geijerska slags vitterhet med de ord, hvarmed han sjelf uti sitt herrliga poem: „Manhem” beskrifvit den gamla tidens odalman:

„Det var en tid, det bodde uti norden en storsinnt ätt, beredd för frid, som krig, då, ingens slaf och ingens herre vorden, hvar odalbonde var en man för sig; med svärd han röjde våld, med plogen jorden, med lugn för Gud och man han gick sin stig; sig sjelf sitt värn, han visste andra skydda, och kungasöner vaxte i hans hydda.

Till honom ej från vidt aflägsna stränder med skeppen flöto konstiga behof, ej krämarn musten sög utur hans länder, ej flärdens yppighet hans vinst begrof, men åkern plöjde han med egna händer, hans tillit var hans arm, hans skött var hof; vår konst att njuta är, hans var umbära, och sjelf sig vara nog, var all hans ära.”

Geijers skaldekonst är sjelf denna odalman, denna man för sig, som försmår hvad främmande länder erbjuda, som plöjer med egna händer sin egen mark och sätter all sin ära i att vara sig sjelf nog. Den älskar lika litet att vara fransysk, somatt vara tysk, den vill vara fosterländsk och dermed allt. Den urgamla sagan och häfden, se der den jordmån, som Geijer anvisade åt poesien att bearbeta! Och det är utan tvifvel en både rik och tacksam grund.

För öfrigt är det icke blott i andan, men

äfven i uttrycket Geijer står som en nordisk skald, i ordets speciella betydelse. Försmående lika mycket alla gustavianskt akademiska fraser, som den fosfo-ristiska rotvälskan, skapade han sig i viss mån ett språk för sig,

som utan att rentaf begrafva sig i det obsoleta och medeltidsdammiga, likväl genom sin kärnfulla ursprunglighet och enkelhet lifligt påminner om folkvisan och krönikan. 1 Geijers prosa är denna egendomliga stil kanske mest framstående,

och det måste medges, att den der någon gång

urartar till en viss hackig och knagglig lakonism, den man nästan skulle kunna förlikna vid dessa

omedgörliga rullstens-sträckuingar, som så ofta störa ens lustvandringar i äfven de skönaste svenska landskaper. I hans poesi deremot förenas gerna denna antydda enkla och temligen obearbetade diktion med en högst märkvärdig musikalisk ton, som genomgår det hela, likt den skummiga forssens enformiga, men svärmiska brus eller det aflägsna ekot af ett vallhorn uppe i bergen. Man må till exempel taga hans förrnämnda romans:,, Vikingen.

Vid femton års ålder blef stugan mig trång, der jag bodde med moder min; att vakta* på gettren blef tiden mig lång, jag bytte om håg och sinn.

Jag drömde, jag tänkte jag vet icke hvad, jag kunde som förr ej mer vara glad uti skogen.

Med häftigt sinne på fjellet jag språng och såg i det vida haf.

Mig tycktes så ljuflig böljornas sång, der de gå i det skummande haf.

De komma från fjerran, fjerran land, dem hålla ej bojor, de känna ej band Uti hafvet.

En morgon från stranden ett skepp jag såg, som en pil in i viken det sköt.

Då svällde mig bröslet, då brände min håg, då visste jäg hvad mig tröt.

Jag lopp ifrån gettren och moder min, och vikingen tog mig i skeppet in uppå hafvet.

Och vinden med magt in i seglen lopp, vi flögo på böljornas rygg.

I blånande djupet sjönk Qellets topp, och jag var så glad, så trygg.

Jag faders rostiga svärd tog i hand, och svor att eröfra mig rike och land uppå hafvet.Vid sexton års ålder jag vikingen stog,

som skällde mig skägglös och vek,

jag sjökonnung blef, öfver vattnen drog

uti härnadens blodiga lek;

jag landgång gjorde, vann borgar och slott,

och med mina kämpar om rofvet drog lott

uppå hafvet.

Ur hornet vi tömde då mjödets must med magt på den stormande sjö; från vågen vi herrskade på hvar kust; — i Walland jag tog mig en rrö.

I tre dagar gret hon, och sä blef hon nöjd, och så stod vårt bröllop, med lekande fröjd, uppå hafVet.

En gång äfven jag egde länder och borg, och drack under sotad ås, och drog för rike och menighet sorg, och sof inom väggar och lås.

Det var en hel vinter, — den syntes mig lång, — och fast jag var kung, var dock jorden mig trång emot hafvet.

Jag ingenting gjorde, men hade ej ro, för att hjelpa hvar hjelplö6 gäck.

Till mur vill man ha mig kring bondens bo och till lås för tiggarens säck.

På sakören, edgång, tjufvar och rån

jag hörde mig mätt; — vor' jag långt derifrån

uppå hafvet!

Så bad jag; men hän gick oek vintern läng, och med sippor stländerna strös;och böljorna sjunga åter sin sång, och fclinga: till sjös! till sjös!

Och vårvindar spela i dal och på höjd, och strömmarna, fria, störta med fröjd uti hafvet.

Då grep mig det fordna osyniga band,

mig lockade böljornas ras;

jag strödde mitt guld öfver städer och land

och slog min krona i kras,

och fattig som förr, med ett skepp och ett svärd,

emot okända måk drog i vikingafärd

uppå hafvet.

Som vinden frie vi lekte med lust på fjerran svallande sjö, vi menniskan sågo, på främmande kust, på samma sätt lefva och dö; bekymren med henne städs bosätta sig, men sorgen, hon känner ej tikingens stig uppå bafvel.

Och åter bland kämpar jag spejande stod efter skepp i det fjerran blå; kom vikinga-segel, — då gällde det blod, kom krämaren, — så fick han gå, men, blodig, är segern den tappre värd, och vikinga-vänskap, den knytes med svärd uppå hafvet.

Stod jag mig om dagen å gungande stäf, i glans för mig framtiden låg; så rolig, som svanen i gungande säf, jag fördes på brusande >åg.Mitt var di hvart hyte, som kom i mitt lopp. och fritt, som omätliga rymden, mitt hopp uppå hafvet.

Men stod jag om natten å gungande stäf, och den ensliga vågen röt, då hörde jag nornorna virka sin väf, i den storm, genom rymden sköt.

Likt menskornas öde fir böljornas svall, bäst är vara färdig för medgång som fall uppå hafvet.

Jag tjugo år fyllt, — då kom ofärden snar, och sjön nu begärar mitt blod; han känner det väl, han det förr druckit har, der hetaste striden stod.

Det brinnande hjerta, det klappar så fort; det snart skall få svalka å kylig ort uti hafvet.

Dock klagar jag ej mina dagars tal* snabb var, men god, deras fart) det går ej en väg blott till gudarnas sal, och bättre är hinna den snart.

Med dödssång de ljudande böljor gå,

på dem har jag lefvat, — min graf skall jag få

uti hafvet.

Så sjunger på ensliga klippans hall

den skeppsbrutne viking bland bränningars svall, —

i djupet sjön honom rifver, —

och böljorna sjunga åter sin sång,

och vinden vexlar sin lekande gång,

men den tappres minne — det blifverJag bar citerat hela detta poem från början till slut, emedan det är ett af de sanna skaldestycken, dem den svenska vitterheten kan med stolthet fram* lägga för hvilken främmande litteratur

som heldst, dervid med tillförsigt utropande: „se här! låt oss jemföra! låt oss väga!” För öfrigt vill jag icke nu uppehålla mig med att deducera* all dess inre för-tjenst, såsom en målning af det gamla trotsiga och obekymrade vikingalifvet, — en målning, tagen med djerf och genomträngande skaldeblick rakt ur den forntida verkligheten, — men jag vill blott anmärka den nyss antydda musikaliska folkvise-klang, som ljuder genom dessa verser, och hvilken åtminstone för svenska öron är så hörbar, så oafvislig, att man nästan heldre vill af sig sjelf sjunga upp stycket, än recitera det Det är samma förhållande med ganska många af Geijers lyriska saker.

Geijer är kanske också i sjelfva verket lika mycket född till musikus, som till poet eller häfda-tecknare. Han är ett slags natursångare, liksom han egeutligen mera är en naturskald, än en konstnärligt danad poet. När han sätter sig vid pianot, franiqväller hans rika käusla i samma konstlösa, egendomliga inspirationer, som dem vi beundrat hans dikter; han har sjelf, liksom Bellman, sa t musik till flera af sina små romanser, en musik, visserligen icke alltid fullkomlig inför den strängare teoriens reglor, — alldeles som förhållandet emel-

6lanåt är med hans versifikation, — men alltid egande något af detta samma, den omedelbara ingifvelsens snille, som så hänförande uttalar sig i de gamla folkmelodiernas naift melankoliska ljud. „Kolargos-sen” är bland andra en sådan liten helgjuten komposition, der musik och ord äro på det innerligaste förenade, och som med rätta blifvit i skaldens fadefoestand ett älsklingsstycke hos gamla och unga.

„Borta vid milan silter far, mor sitter hemma och spinner; väntat jag blir väl också karl,

{är en fästemö efter mitt sinne.

Det är så mörkt, långt bort, långt bort i skogen!”

Hela musiken härtrll är i den yttersta grad målande; det är någonting så djupt och dunkelt i dessa halfvilda tongångar. Och när sedan ,..natten faller öfver letten” och, den stackars gossen blir rädd för trollen, så att han sätter till fötterna och löper! .... Man tycker jag höra hur han hackar

tändevna och kur hjertat pickar uppe i halsgropen

på honom ....

Jag har talat om Geijer såsom skald: det skulle leda mig för långt utom ämnet, att vidröra hans litterära verksamhet som, tänkare och historiker. Det må vara nog sagdt, att han äfven här är först och främst ett snille:, ett snille, som under sin till-ryggalagda baoa misstagit »ig i mycket, äfven ångratmycket, men framför allt reparerat sina misstag på ett sätt, som kanske förskaffat honom mera anseende och aktning, än om han aldrig begått något sådant fel. Efter att i fordna dagar temligen ensidigt hafva hyllat den så kallade „historiskheten” och derför någon gång uppträdt som kämpe mot den politiska progressen, till och med direkt mot den allmänna upplysningen, gjorde han år 1837 genom sitt ^Litteraturblad” det så mycket omtalade och omskrifna „affallet,” då han, med en frimodig och öppen bekännelse om att han tillförene i mycket farit vill, ställde sig med ens och med mycken bestämdhet på den politiska venstra sidan och proklamerade en liberalism, den han äfven under påföljande riksdag vid flera tillfällen fullföljde med en konsekvens, som bragte honom i största onåd hos alla hans gamla vänner i Upsala, men till ersättning härför skaffade honom ett lika vackert namn, såsom representant, med det han redan förut förvärfvat si& som litteratör och vetenskapsman.

Geijer är liksom Atterbom gammal lärare vid Upsala universitet; han sköter imedlertid sitt histo» riska professorskall temligen oregelmessigt, har för det mesta permission i och för arkif-forskningar och dylikt, och uppblandar dessutom sina historiska mödor med skäligeu rpycken musik* En god qvar-tett synes hafva för houom lika mycket behag, som trots hvilken historisk undersökning eller upptäckt

6*som heldst, och en intressant sångerska kommer honom lätt att blifva Clio otrogen till en högst betänklig grad. För Jenny Lind har den gamle nordmannaskalden på sisla tiden skrifvit enkoma både verser och musik, och jag glömmer aldrig med hvilka af välbehag och förtjusning plirande ögon den djupsinnige historikern nickaide sitt bifall, vid ett tilfälle, då den unga sångerskan i en större krets utförde vid pianot en sådan hans sång. Det gjorde honom glad som ett barn, den förträfflige mannen, och han skulle säkerligen icke kunnat kallas derifrån, om man

också berättat honom att hela det kungliga arkivets luntsamling stode i ljusan låga.

I allmänhet är Geijer ingen öfverdrifvet fruktsam författare. Hans skaldestycken utgöra blott en volym, och denna visserligen icke särdeles diger. Af hans tillämnade stora verk: „Svea Rikes Häfder” ha vi aldrig falt mer än inledningen, hvilken imedlertid är ett högst snillrikt och intressant arbete för sig. Hans mindre sveuska historia går blott till Carl X. För ett par år sedan har han samlat och i tvenne band utgifvit sina smärre prosaiska skrifter i historiska, filosofiska, estetiska ämnen. Dermed är nästan allt uppräknadt. Men det gömmes utan tvifvel i dessa få volymer mera snille, än i många långa rader af „Oeuvres complétes.”

Uti „Iduna” lemnade Tegnér sina första prof-^tycken af ^Frithiofs Saga.” Han hade likväl redantidigare fästat uppmärksamheten på sig förmedelst åtskilliga ypperliga lyriska qväden, såsom ^Krigssången för skånska landtvärnet” och den stora prisskriften ^Svea,’’ hvilken svenska akademien, karakteristiskt nog, var på god väg att icke belöna. Såsom bildad vid Lunds universitet och tillhörande detsamma, samt i följe deraf både oafhängig af hela den atterbomska rörelsen i Upsala, och på samma gång lättare, än upsalienserne, mottagande intryck från den uppblomstrande nya vitterheten på andra siden Sundet, valde Tegnér snart att med hull och hår gå öfver i den öhlenschlägerska riktningen, och slöt sig sålunda naturligen till den geijerska nyansen, då denna genom „Iduna” intog en sjelfständig ställning vid sidan af fosforisterna. Tegnér älskade „denna vikingaåder, som ligger på botten af det svenska national-lynnet’’ och som hos Geijer så rent och obemängdt åter sprungit upp i poesien, och han hatade på samma gång det mystiska tyskeriet hos fosforisterna) emedan, såsom han sjelf högtidligt förklarat på både vers och prosa, „det dunkelt sagda alltid är det dunkelt tänkta.” Och så se vi Tegnér och Geijer sluta ett skaldiskt fostbrödralag, för att bära den nordiska sångens toner kring dalar och fjäll.

Tegnér besitter, om man skall noga räkna, icke samma poetiska känslodjup, som Geijer, men han har i stället ett vida rörligare och lifligare skalde-Ivone: Geijer har mer af hvad jag ville kalla snillets religion, Tegnér mera snillets „verve,” mera spiritualitet, och derjemte en ojemförligt större talang. Geijer är, såsom jag tillförene bemärkt, egentligen blott en genialisk natursångare, Tegnér eger en fulländad, en förtrollande virtuositet; han är i detta sistnämnda afseende en skald å la Paganini, hans poetiska arpeggio och pizzicato är i sanning makalöst, och gif honom blott ett stycke träd i handen, han spelar derpå sina ljufliga driller lika godt som om han hade det herrligaste cremona-instrument under sin haka!.... Denna virtuositet är dock alltid något att beundra, redan den!

Tegnér är säkerligen äfven här uti Danmark så väl bekant, att jag icke behöfver anföra någon speciella exempel ur hans skaldeverk. Jag skulle för öfrigt der vid lag befinna mig i en särdeles villrådighet angående rätta valet, ty den särskilda för* tjensten måste man erkänna hos denne författare, att han näppeligen skrifvit något, deri icke hans individuella och i viss mening alltid genialiska konstnärlighet, om än mer eller mindre skarpt markeradt, framträder. Qvickhet, se der sjelfva grundelementet i Tegnérs poetiska väsen! Den spelar omisskänneligt fram redan i sjelfva de ordvändningar och språkfigurer, i hvilka han rör sig, och den adlar sig till fantasi i den förvånande mängd af bilder och liknelser, hvilka omkläda alla hans tankar, liksom silfver-blommande lianer och prunkande kaprifolicr slingra sig kring trädstammarna i söderns lunder. Det är denna outtömliga bildprakt och, kanske ännu mer, dessa förrnämnda pointer i sjelfva den poetiska kon-struktionen, som utgöra Tegnérs egentliga originali-tet; jag medger för öfrigt att en sådan originalitet icke är synnerligen djup, men den är i stället ytterst briljant och' den är viss om att anslå, att fängsla, under det en originalitet, som mera ligger på poesiens botten, ofta förfelar det mesta af den verkan, hon rättvisligen borde göra, och lefver ett af verlden obemärkt lif såsom en misskänd storhet* Man har från många håll gjort den beskyllning mot Tegnér, att han just till följe af sin strömmande qvickhet och sin sangviniska tankerörlighet icke sällan för-ledes till klandervärda utsväfningar i sina liknelser och sitt bildspråk, så att dessa poetiska medel, hvilka egentligen borde tjena till att förklara, förtydliga, göra lefvande och påtaglig den tanke, som skalden velat framställa, tvärtom understundom af-leda den åt ett helt annat håll och vid närmare påseende ieke ens så noga höra till saken* Denna beskyllning är utan tvifvel icke ogrundad. Tegnér har verkligen detta fel att icke kunna hejda sin penna och undertrycka ett glänsande infall, en bild, en liknelse, när den en gång infunnit sig för hans fantasi, lika godt om den nu så synnerligt passar i stycket eller icke! Och det värsta härvid är atthela denna apparat ofta nog i sjelfva verket blott tjenar att ge ett falskt poetiskt sken,åt hvad som dock i grunden är en rätt ärlig prosa, föga annorlunda än de vältaliga fraserna fordom

skulle tjena att göra poesi af prosan hos författarne af den klassiska franska skolan. Men det är likväl den skilnaden mellan Tegnérs bildspråk och såväl gallicis-mens eloqvens, som fosforismens öfverjordiska konstuttryck, att man verkligen njuter af det förra, såsom af en skön blombukett, då de sednare förblifva blott granna talesätt utan allt slags mening eller granna gåtor méd en så djup mening att ingen af menniska född kan begripa den, Tegnérs poetiska (ioriturer ega alltid den förtjensten qtt vara liksom små näpna miniaturpoemer hvar för sig, och man kan ha ganska mycket nöje deraf, särskildt, äfven om de icke rätt strängt försvara* sin plats i den komposition, der de så „sans fagon” blifvit inströdda. Jag går till och med så långt, att en dylik fioritur hos Tegnér någon gång är till och med mera värd än hela poemet för öfrigt, liksom demauten någon enda, — jag vill säga, någon högst enda! — gång kan vara mer värd än den hand, på hvilken den sitter; och det är ju sannerligen aldrig att skäl att förakta den stackars ädelstenen, — som dock är och förblifver en ädelsten, derför att den som bär denna prydnad, icke sjelf är en fulländad skönhet.

För öfrigt är Tegnérs sånggudinna, om ingenovanligt djup, dock en frisk själ, full af lif. rik på ädla böjelser, utrustad med ett godt hjerta och en klar, ofördunklad blick. Han har i ett skönt stycke, kalladt „Sången,” på sätt och vis gjort ett porträtt af sitt eget skaldskap, sålunda:

„Gif akt! den höga genius svingar med klang utöfvcr haf och jord, med morgonrodnaden till vingar, med manteln af en majsky gjord, sä glad som fogelns morgonqvitter, så stark som åskan, då hon slår; och evighetens cirkel sitter bland rosor gömd omkring hans hår.

Han vet ej af den mörka sagan om trånad utan mod och hopp, han känner ej den veka klagan, ej missljud, som ej lösas opp.

Hans saknad är en flod, som brusar melodiskt mot del sökta haf; hans suck är vindens lek, som susar emellan blomstren på en graf.

Hans tempel står i ljus och lågor, en källa sorlar vid dess mur; från tidens botten gå dess vägor och skalden dricker kraft derur.

Mot hvarje qval, hans hjerta sårar, dess hälsodryck en läkdom fått; den källan är ej jordens tårar, nej, hon är himlens spegel blott.Välan! ur källan vill jag dricka med mod, om jag är drycken värd; med friska ögon vill jag blicka omkring mig i den sjuka verld.

Den gyllne lyran skall, ej klinga om qval, dem sjelf jag diktat har,

(y skaldens sorger äro inga och sångens himmel evigt klar.

Så länge öfver tappre fäder det stjerncrika grafhvalf hängs, så länge friska nordanväder än sjunga Sveas barn till sängs, så länge nordens bröst bevare sin underbara stämmas gång, och bérg och dalar återsvare den manliga, den svenska sång!1’

Vi hafva eljest i detta stycke liksom nästan i hvart och ett, om än aldrig si kort, af Tegnérs hand, ett fullständigt prof af denne skalds både olater och snille. I hvarje rad möter oss en bild, och några af dem, såsom till exempel den om „evighetens cirkel,” äro visserligen icke öfverdrifvet lyckade, så vida man betraktar dem i strängt sammanhang med deras omgifning; men det hela har imedlertid den äkta tegneriska egenskapen att låta läsa sig, att hvad man kallar „taga sig ut i stycke,” ja, att förblända hvar och en, som icke sätter sig eiprés ned att mönstra det med kritikens obarm-hertiga köld och förhärdade lugn. Äfven sjelfvatanken är, susom man man finner, icke alltid fullt juste, och ehuru det i en hastig vändning visserligen kan låta rätt briljant, att „skaldens sorger äro inga77 och att „sångens himmel är evigt klar,77 torde man likväl, utan att svärma för tårpils-poeterna, få anmärka att detta yttrande i sjelfva verket blott är en vacker osanning. Men man får icke härutinnan räkna så noga med Tegnér, detta hörer till hans ystra lynne: hans Pegasus är en arabisk fullblodsf&le, som tumlar sig med stolta, hurtiga och graliösa manér omkring bland skogar och ängar, och det ligger i hans fria naturel att han härunder gör ett och annat nästan litet för vågadt språng öfver häckar och buskar, dervid han dock, märkvärdigt nog, alltid lyckligt kommer ner på alla fyra. Den fosforistiska pegasen var en misslyckad vinghäst, som ständigt ville trafva uppe i skyarna, men derunder gång efter gång föll åter pladask ned till vår föraktade jord, och detta

till icke liten förnöjelse för de belackare och satirister. Den fransyska smakens „Pégase77 var endast en efter ridkonstens reglor fullkomligt dresserad manége-häst, som piaflerade alexandriner. och galopperade oder.

Tegnérs „Frithiofs-Saga7J är vorden verldskun-nig. Från några håll har den blifvit alldeles öfver-drifvet berömd och förgudad, från andra med kanske nog mycken stränghet tadlad. Ulan att tillhöra dem, hvilka i blind afgudadyrkan upphöja till sjundehimmelen allt hvad som bär Tegnérs namn, synes man dock alltid ega rätt att anse det ifrågavarande poemet för ett skaldeverk af stor och äkta förtjenst, och ett skaldeverk, som alltid skall försvara sin hedrande plats inom hela den europeiska skönlitteraturen. Det är i vida högre grad en konstnärlig produkt än Atterboms Lycksalighetens ö,” som eljest af flera blifvit satt framför detsamma; det är det redan derigenom att det företer en mera jemnt utbredd skönhet i stället för den otillfredsställande blandning af sporadiska behag vid sidan af de mest stötande vanskapligheter, hvilken man tyvärr så allmänt träffar hos de der rätt „hypergenialiska” genierna. Första betinget för ett arbetes konstnärliga värde måste dock vara en viss helgjutenhet; det hjelper Verkligen icke härutinnan att ena hälften är en sirén, så framt den andra halfdelen är en fisk— stjert, och det behöfves ju egentligen icke mer än ett skelande öga eller en sned näsa, för att i grunden förstöra ett helt plastiskt mästerstycke, om än aldrig så fulländadt för öfrigt. 1 Tegnérs ,,Frithiofs Saga7’ förekomma väl icke egentligen några sådana öfversvingliga underverk af skönhet, att man stannar förstenad och studsande derframför, liksom vid ett hänförande naturskådespel, men hvar man öppnar boken, kan man vara viss på att finna en täck, intagande jemnhet; det är ett nordiskt sommarlandskap* der man Öfverallt kan slå sig ned i det gröna ochfinna en blomma att plocka eller en fogel att lyssna på.

Tegnér är, som hela verlden vet, biskop i Wexiö. Han skulle aldrig ha blifvit det, det är hvad många komma öfverens om; han borde ha förblifvit vid universitetet, i den romantiska skuggati, — „sub tegmine fa g i,” — af detta gamla lummiga Lunda-gård, som han en gång älskade så högt! det skulle i mer än ett afseende varit hälsosamt för honom. På sednare åren har man icke stort hört af honom, och han är för öfrigt, till följe af en beklagansvärd sjuklighet, ingalunda mer densamme som fordom,

,,ej mer som förr den glade

förtjusarn, känd af stad och land.”

När han nu någon gång fattar pennan, är han icke mer Tegnér, han blott imiterar sig sjelf; Tegnér tegneriserar.

Han har varit en oemotståndlig personlighet; full af den mest outtömliga och gnistrande spiritualitet, har han ständigt med en förvånande lätthet kastat omkring sig infall, bonmots, repliker, hvilka för öfrigt icke så sällan varit af en temligen grof-kornig art, men imedlertid gått land och rike omkring. Den sorgfrihetens grundsats, som han före-skrifver i poesien, har han äfven med mycken kon-seqvens sökt genomföra i sitt enskildta lif, och han har tänkt som den store Luther:„Wer nicht liebt Wciii, Weiber und Gesang, der bleibt ein Thor sein Leben lang.”

Såsom offentlig man har Tegnér gjort en alldeles motsatt bana till Geijers. Han har börjat med liberalism och slutat som ultra-konservatif, då den sednare från begynnelsen bekände konservatismens lära,~ men sedan ställde sig under de liberala idéernas fana. Det var en tid, då Tegnér icke tvekade att med dristiga frihetssånger trotsa de höges rynkade ögonbryn; det var då han skref sin „Karl den Tolfte,” hvars ljungande refräng:

„Htir svenska stålet biter, kom, låt oss pröfva på!

Ur vägen muskoviler! friskt mod, J gossar blå!”

blifvit hela Skandinaviens ord och lösen; det var då han uti det herrliga poemet „Hjelten” proklamerade att

„evigt kan ej bli det gamla, ej kan vanans nötta Icxa evigt repas upp igen; hvad förmultnadt är, skall ramla, och det friska, nya, växa upp utur förstörelsen.”

Och det gamla förmultnade hac omsider verkligen börjat att ramla, men Tegnér är vorden helt förskräckt öfver denoa sakernas utgång och han veticke nu sitt armaste råd hur hari skall kunna hindra den nya tiden från att röra på sig, sedan likväl han sjelf för tjugo, tretio år sedan icke overksamt bidrog att lära henne gå. Detta hörer imedlertid till ett särskildt ämne, hvarom allehanda kunde vara att säga, men hvilket icke ligger inom kretsen för

dessa föredrag. Förhållandet förklaras enklast genom den frivolitet, — jag tager här ordet ^frivol" i dess mest omfattande bemärkelse, — hvilken alltid synes hafva utgjort ett af grunddragen i Tegnérs såväl litterära, som personliga lynnfe; det är denna frivo-litets natur, att icke utesluta en mängd goda föresatser, vackra känslor och till och med vackra ger-ningar, men i nästa ögonblick följer måske på allt detta ett ,.je m' en moque pas mal" och det är som ett omvändt blad. För öfrigt skola alltid de fri-hetsvarma ord, Tegnér i sina yngre år uttalat i flera af sina skönaste skaldestycken, sådana som de nyss anförda, i sitt Tal vid Jubelfesten öfver Luther, och annorstädes, på det lifligaste protestera mot den gamla mannens obetänkta gyckel eller ovett mot den nya tiden och dess stora, oförgängliga idéer, och de förra produkterna skola till hans lycka öfverlefva honom, när de sednare gått med honom i grafven.

Den götiska skolan, det vill säga den i nationell, nordisk anda diktande romantiken, sådan den konstituerade jag till skola genom „lduna," och för hvilken Geijer och Tegnér i början stodo somnästan de enda representanterna vid sidan af hvarandra, tog alitfrån begynnelsen det parti att icke befatta sig med nägon afgjord polemik, vare sig mot den gallicististka öfverlefvan eller mot de för öfrigt i flera fall närbeslägtade fosforis terna. 1 „Markalls Nätter'9 förekommer den också derför ständigt under namn af de „teckenförbidande iVeu/rer," liksom de der visste att bära kappan på båda axlar och ville afbida hur vinden skulle blåsa, för att derefter rätta sig. Både Geijer och Tegnér lyckades också ganska riktigt att sålunda hålla sig uppe i begge partiernas gunst, och medan Tegnér framför sin ,,Axel" skref det bekanta, nog mycket kurtiserande dedikations-poemet till Leopold, skref Atterbom i Phosphorus smickrande recensioner öfver „Frithiofs Saga." Det var naturligt att en så trygg och säker position skulle befinnas afundsvärd i mångas ögon, och det dröjde nu icke länge förrän de båda koryféerne fingo sina adepter, sina efterföljare, om än icke sina med-täflare. Främst bland dessa har jag att nämna P. ti. Ling.

Ling var en yfverboren natur, men något rå, något för mycket urnordisk; hans poesi går inemot upp till snögränsen, der endast sparsamma blåkråkor qvittra i de tunna björkarna och här och der en enstaka fura lutar sig öfver de forssande fjällströmmarna. Han hade i grunden en rätt god lyrisk ädra, men förleddes af de exempel utaf nordiskaskaldeverk i större skala, hvilka nu istadkommits såväl i fäderneslandet, som i det danska naboriket, att, äfven han, fabricera något i den stora stilen med grandiosa, förbluffande dimensioner. Han satte sig derför ned att skrifva en mängd nordiska dramer, hvarmed han förmodligen åsyftade att bli räknad som en annanÖhlenschlägcr, äfvensom ett par stora nordiska epos: „Asarne" och „Tirfing." Dessa arbeten äro i det hela taget så der temligen ledsamma; man saknar tyvärr deri alltför kännbart de hufvud-elementer, som erfordras för ett drama eller ett episkt verk, handling och karakterer. 1 dramerna stå hans kämpar och hålla tal mot och med hvar-annan från morgon till qväll, liksom man med endast tal, om än så vackra, skulle få verlden att skrida en tum framåt. 1 de episka dikterna förfaller han ofta till blott krönikemessiga och pragmatiska be-skrifningar öfver händelsernas gång, men det är icke dessa händelser sjelfva, hvilka röra sig på scenen. Der han åter i dessa sina kompositioner får för ett ögonblick tillfälle till att göra en liten lyrisk utflygt, är han straxt en helt annan poet, han blir imponerande, effektfull, hög, och många af körerna i hans dramer äro verkligen ypperliga stycken, nogsamt bevisande hvad mannen skulle blifvit, om han ej gått ifrån sin bestämmelse, utan troget hållit sig vid sin „björn-sen-strängade" lyra. 1 sitt språk hade Ling utbildat åt sig ett visst originellt manér uti

7gammaldags fason, som ungefärligen skulle kunna förliknas vid en bersärks knytnäfve, och hvar man blott såg skymten deraf, kände man igen hela mannen. På hvarje sida hvimlar det hos honom af sådana ordformer och sammanställningar, som till exempel: „stormvräktan sjö," ,,gräsliga vågor, som kring kölen månd9 gånga," „förgrymmade kämpar. makalöst stora och svängande stenklubban, rysliga tung? och så vidare. 1 naturbeskrifningar var Ling särskildt lycklig, och när han då någon gång hade att teckna scener och föremål af vekare art, förmildrades äfven till en del hans annars nästan samo-jediska natursinne, och sjelfva hans vers Oyter då lättare, likt en upplöst drifva. Jag vill till bevis härpå låna. ett stycke ur hans stora epos ,,Asarne," derGyUe befaller härolden afgå till Odin på Fyen; — ni må, i förbigående sagdt, veta att Gylfe lade sina ord med ett visst eftertryck, ty

„högt såsom elfvarnas sus i vår nord, nar hundrade vårfloder ner i dem falla, så Gylfe till härolden qvad dessa erd:

Nu vårstormen hviner, och vårsolens glans på isarna skiner.

Snart böljornas dans skall börjas vid stranden ech svänga sig snällt öfVer hvalarnas fält; på glittrande sandenblir snödrifVan smält.

I svallande bölja du guldsnäckan sätt! af hjelterik ätt välj män, som dig följa!

Snabbt ile du fram till gudarnas fränder af Asarnes stam på Fiones stränder!”

Sedan Gylfe ytterligare gifvit härolden besked om hvad han skall framföra, svarar denne sednare:

„För seniga bänder skall guldsnäckan gå i böljorna blå till Fiones stränder; mång’ ättgode män skola vagga på den. ete.

Mildt vinkade Gylfe, och härolden teg och bugade djupt, när han slutat de orden.

Men åter nu vinkade drotten i norden och härolden bortgick med ilande steg.

Ren vårstormen islagda böljorna välte, ren vårsolen vaggande isarna smälte, som fram oeh tillbaka pä stormvräktan sjö än flöto så jemnt som en snöbetäckt ö, än åter sig kantrade Öfver hvarannan , så höga som fjällen med snödok kring pannan.

Men isarna sjönko för vårdagens sol, oeh göken omsider i lunderna gol.”Jag medger att denna beskrifning, för att handla om våren, ännu har väl mycket snö och is och storm, men den är imedlertid sådan Ling kunde prestera den. Ling erkände sjelf att han icke egde många toner för det milda, det ljufva här iveriden; „min bildningsgåfva liknar vårt lands vinter, den har inga blommor,” säger han i sitt Inträdestal i Svenska Akademien, af hvilken äfven han mot slutet af sin lefnad blef medlem; och han tillägger: „jag har vid flera tillfällen sjelf varit en verklig ultra i stilistiskt barbari, har icke sällan likt en vandal sönderslitit den sköna slöjan på konstens gudastod.” Det är sällsamt att höra en poet göra en slik bekännelse, men Ling var en hedersman och han ville ej gå och gälla för mer än hvad han verkligen var: ettstycke gengångare från den nordiska hedendomens skalde-lag, med- rimfrost i skägget och björnhud öfver skuldrorna.

Hvem skulle tro det? denne man har likväl en gång i ett blödsinnt ögonblick varit sig sjelf ända derhän olik, att han skrifvit en hel lång idyll, kallad „Kärleken,” en idyll i den fullkomligaste schäferstil, en idyll med Damon och Werther i en person, med både lam och stråhyddor, med passioner af bomull och tårar af sockervatten! se här huru i första scenen, — ty stycket är indeladt i scener, — Herman sjunger, „med en blomsterkran-sad flöjt i handen!”»Stunden

bortilar;

men icke min smärta!

Lunden,

han hvilar,

men icke mitt hjerta.

O, Emma! din vän, skall han vänta dig än? skall han vänta dig än?

Hanen

hörs sjunga

sitt väktareqväde;

svanen

ses gunga

på sjön med de späde. O, Emma! din vän, skall han vänta dig än? skall han vänta dig än?

Månan

sig kastar

i böljornas sköte;

rodnan

framhastar

att fira vårt möte.

O, Emma! din vän, skall han vänta dig än? skall han vänta dig än?

Bojen er, lindar!

jag seer nu min Emma.Dröj en, o vindar!

jag bör bcnnes stämma.

Natur, kom och vig-, vig min Emma och mig! vig min Emma och] mig!

Dufvan

bland klippor

vår brudsång re'n qväder;

turvan

med sippor

vår brudsäng bekläder.

Natur, kom och vig, vig min Emma och mig! vig min Emma och mig!

Solen

framdansar,

likt brölloppets Urnor;

polen

bekransar

vår brudpell med stjernor.

Natur, kom och vig, vig min Emma och mig! vig min Emma och mig!*'

Denna kärliga romans med sin tillhörande behagliga melodi var på sin tid i Sverge hela verldens lif- och favorit-visa. Den sjöngs i hvareviga vrå, i stad och på land, i palats och koja, från bottenbutikerna upp till viädskuporna, den låg framme påalla klavér, den var den kringvandrande blinda spelmannens triumf, den var alla små olyckliga mamsellers skymningströst. Sedan kom „brudtärnornas kör" i Webers „Friskytt" och trängde ut den stackars Emma, för att sjelf i sin ordning lemna plats åt „Gullmanig fåle" i „Fnthiofs Saga." Nu är det »Bruden från Lammermoor," som ensam lefver och regerar. Så går det med favoriterna här i verlden!

Jag har kallat Ling, såsom poet betraktad, en gengångare från hedendomen; hela mannen såg äfven ut såsom någonting dylikt, der han om dagarna vandrade i sin stora gymnastiksal i Stockholm, iklädd en bisarr, luden och ruggig kostym af vargskinn, efter egen fantasi tillklippt, derur hans tunna gestalt framträdde med en högst påfallande originalitet. Ling var också verkligen i allo ett original. Jemte poesien hade han från sina tidigare år med synnerlig kärlek omfattat alla sådana ridderliga kropps-öfningar, hvilka stå i samband med gymnastiken, för hvars allmänna bruk han outtröttligt och entusiastiskt ifrade, såsom det enda medel att åter bilda en kraftigare ras i norden, en ras lik dessa gamla bersärkar, hvilka voro honom så kära! Han gjorde också af gymnastiken en ordentlig vetenskap, baserad på anatomiska och fysiologiska grunder, och skapade rentaf en ny art deraf: den så kallade sjukgymnastiken, hvilken visat sig vara en ingalundaföraktlig specialitet af den allmänna hygienen. Han

hade i Stockholm, med bidrag från statens sida, grundlagt ett gymnastiskt central-institut, der han sjelf var professor intill sin död för få år sedan.

Vid sidan af de nämnda är A. A. Afzelius att ställa, såsom en högst afgjord poet af den götiska nyansen. Det är densamme Afzelius, hvilken i sällskap med den frejdade dansken Rask utgai och öfversatte de gamla Eddorna, samt i förening med Geijer samlade och publicerade trenne band „Sven-ska Folkvisor,” och nu sednast lemnat oss fyra häften af ett arbete, kalladt „Svenska Folkets Sågo-häfder,” der han med folkvisan och krönikan sammanställt en mängd gamla, traditioner, visserligen här och der temligen nyckfullt och okritiskt, men likväl alltid så att det hela blifvit ett särdeles intressant verk. Afzelius har icke varit synnerligen produktif såsom poet, men några af hans romanser, till exempel „Necken,” „Tomtarna,” gjorde på sin tid en ståtlig lycka. Den afzeliska poesien kan för öfrigt auses såsom den yttersta konseqvensen af den yfverborna, urnordiska, vargskinnspelsade karakter, som ifrån första stund låg till grund för och bestämde den götiska skolans hela poetiska verksamhet. Det blef under gången af gothicismens utveckling ett sådant braskande med båldstora, kraftdigra ord, ett sådant orerande om gammaldags kraft, om fordomtimma hjeltemod och .„lejonmerg,” att helaverkligheten dervid försvann för ens blick till så godt som ett intet; forntiden blef så stor, så ofantlig, att den måste böja ned hufvudet, iör att få rum mellan himmel och jord,' hvaremot den nuvarande tidens varelser blefvo så små, att hela Sverge kunde rymmas i en fingerborg. Detta var gothicismens ytterlighet, och det fanns mer än en, som var nog elak att drifva spe härmed på ett rätt närgånget vis. Vitalis skref om hur göterna „spisade lejon-merg mod sked,” andra gemena persifflager att förtiga. Såväl hos Ling, som hos Afzelius anträffas tyvärr mycket af detta lejonmergs-vurmeri, och de ha också speciellt fått höra talas om det, de arma männen! Ett annat drag af ytterlighet, hvilket särdeles bestämdt karakteriserar Afzelius, liksom för öfrigt äfven Ling, — ty dessa begge poeter hafva mycket gemensamt, — är det gammalmodiga i sjelfva språket. Redan Geijer hade tillåtit sig ett och annat försök härutinnan, men Afzelius gjorde det nästan till regel för sig. Några strofer af hans „Necken” skola vara nog för att upplysa och bevisa detta:

„Djupt i hafvet på demantehällen Necken hvilar i grönan sal.

Nattens stjernor spänna mörka pellen öfver skog, öfver berg och dal.

Qvällen herrlig står i svartan högtidsskrud; när och fjerran ej en susning, ej ett ljudstör det lugn Öfver nejden rår,

när hafvets kung ur gyllne borgen går.

Ägirs döttrar honom sakteliga gunga fram på den klara sjö.

Harpans ljud de gå så sorgeliga, söka fjerran en våg att dö.

Fast hans öga står åt dunkla himmelen; ingen stjerna bådar nattens drottning än;

Freja smyckar sitt gyllne hår,

och Necken så sin sorg på barpan slår:”

Necken anropar Freja om att åter visa för honom sin tjusande bild, Freja, som fordom var hans brud i hafvets grund, förrän Odin bjöd henne „evigt stråla högt öfver jorden.” Gudinnan hör hans kär-lekssuckar, och „vid himlaranden” huldt hon genom natten ler;

„evigt på den guldbeströdda sanden sina tårar hon glänsa ser; och sin vän på hafVet hälsar hon så mild, vågen speglar darrande den huldas bild;

Necken höres på böljan blå så gladelig sin gyllne harpa slå.

Nattens tärnor,* klara stjernor alla, gå till dans i den stilla qväll, när de skära silfvertoner skalla öfver stranden från häll till häll.

Men när blodig Dagens drott i östern står, bleknande och rädd den blida stjernan går; sorgligt afsked hon blickar ner, och gyllne harpan klingar icke mer.”Man måste medge att detta är tillräckligt gammaldags; och alla dessa ändelser i ,,medeltidsmes-sigan högtidsskrud” taga sig i sanning rätt pusser-liga ut i vårt kära språk af det

nittonde seklet. Men man nöjde sig ingalunda härmed, man tog upp en del rent okända, förlegade ord och hela talesätt, på hvilka det längesedan växt månghundraårig mossa, och mejian fosforisterna skrefvo till hälften tyska, började göterna qväda en ungefärlig isländska. Det var ett försök att göra, men det lyckades icke fullkomligt efter förmodan, och vi äro nu åter i det närmaste qvitt dessa gammalmodiga nymodigheter.

Ännu en betecknande egenhet hos denna epokens skaldskap måste jag anmärka, en egenhet som den götiska skolan för resten delar med fosfo-risterna, och deri de nästan täflade att öfverträfla hvarannan, nemligen en alldeles makalös hvad man kallar: pretiositet. Till exempel i de nyss anförda verserna, af herr Afzelius finna vi icke blott en »gyllne harpa" med „silfvertoner," men ett »gyllne hår," en „gyllneborg" och på köpet äfven en „deman-tehäll." Jag hoppas man icke kan önska det dyrbarare; det är en hel juvelerare-butik. Men det var dessa ärade herrars sed; de strödde omkring sig guld, silfver, demanter och äkta perlor, purpur och kristaller, ambra och balsamer, med en liknöjdhet, som man näppeligen skulle vänta sig hos andra än kungliga miljonärer eller slösande damer, enCroesus eller en baronessa Rothschild. De visade sig aldrig i poesi, utan att det regnade ädla metaller ur deras händer; och af rubiner, af smaragder, af safirer, hvilkeö outtömlig herrlighet! ett Golconda i hvardera rockfickan! •... Denna pretiositet finner man eljest ännu hos våra nyaste poeter i betydlig grad; det är i allmänhet en lyx, som synes envist vilja hänga i vår vitterhet, och för hvars demoraliserande verkan det är mer än hög tid att kritiken öppnar ögonen.

Afzelius är pastor i den lilla staden Enköping i Uppland; det är annars ?n jovialisk man, som har ingenting emot att om aftonen lefva „lusteliga och gladeliga" i det närvarande, sedan han hela dagen „gångat sig" trött i forntiden bland kämpar och gamla bragurmän.

Dessa fyra: Geijer, Tegnér, Ling och Afzelius, utgöra den egentliga kärnan af det götiska vittra förbundet. Af andra, som räknas dit, äro Beskow och Nicander att speciellt märka: men dessa sistnämnda skalder stå, — i likhet med Hedborn och några flere, hvilka gemenligen föras till fosforisterne,— icke egentligt under fullt samma kategori med dem, som gifvit den ena eller andra skolan dess uteslutande bestämning i den svenska vitterheten, utan förete mer och mindre väsendtliga modifikationer och hybridiseringar, hvarför de rätteligen torde böra inbegripas, äfven de, under den särskilda storaklass, som man skulle kunna ge namn af Efterklangs-poeterna. Det är den fosforistiska och den götiska skolans toner, som omärkbart smälta tillsamman med hvarannan, under det de småningom dö hän. Dessa efterklangs-poeter bilda tillika en öfvergång från den estetiska revolutions-perioden till den nyaste vitter-beten. Vi skola bland dem finna flera af Sverges

intressantaste litterära personligheter: Vitalis, Stag-nelius, Almqvist.Fjerde föreläsningen.

Mina Herrar och Damer!

Vi hafvä lemnat fosforisterne och den götiska skolan bakom oss, och vi möta en ny grupp af vittra författare, som jag ansett mest systematiskt att sammanfatta i en särskild klass med namnet: Efter-klangs-poeter. Jag har bland dessa att för tidsordningens skull först omnämna Hedborn.

Äfven denne skald uppträdde först i Atterboms kalendrar, hvarför fosforisterna alltid ansett honom såsom en af de sina och hafva pysslat om honom med svartsjuk kärvänlighet. Han egde likväl icke särdeles sinne för deras poetiska aeronavtik, utan höll sig närmare intill den gamla svenska folkvisans reellare element, och skulle derför med lika mycket skäl kunna hänföras till den götiska skolan. Hedborn är en lyriker med ett varmt bjerta, med en blåögd naivetet och ett intagande drag af oskulds* fullt småleende. Han är bondeson född och är det äfven i sin poesi. Man finner iike hos honom denna det eviga tyskeriets lungsigtighet, som bos hans kära kamrater, men en frisk svensk blod.Äfven han kan vara känslofull och han har i grunden ett fromt och religiöst sinne, men han dyrkar dock hvarken månen eller jungfru Maria* Han har skrifvit åtskilliga psalmer, som äro förträffliga till och med bredvid Wallins, om de än ej ega den sednares skallande orgeltoner, utan snarare påminna om det „doux'a" klaveret i en prestgård på landet. Men han har derjemle, och utom sina gammalnordiska romanser, utkastat flera små stycken, der en enkel och så till sägandes landtlig gladlynthet uttalar sig i fina, täcka drag. Sådant är hans ytterst målande poem „Regnbäcken,1? sådan är hans lilla ypperliga, i sitt slag nästan oöfverträfTliga

»Vaggvisa.

(Jte blåser sommarvind, göken gal i högan lind; mor hon går på grönan äng, bäddar barnet blomstersäng, strör långa rader utaf ros och blader.

Ängen står så gul och grön, solen sänker guld i sjön, bäcken rinner tyst och sval mellan vidaa, asp och al; bror bygger dammar åt sin såg och hammar.

Syster sopar stugan ren, sätter löf i taket se'n;uppå golfvet skall hon så Iiljoroch konvaljer små, rosor så rara; der skall barnet vara.

Skeppet gungar lätt på våg med sitt segel, mast och tåg, gångar sig åt främmand' land, hemtar barnet perleband, kjortel af siden, skor med granna smiden.

Lilla gula gåsen ung, len liksom en silkespung, ror med moder sin i sär, pillar vingen med sitt naf; vallherden hvilar vid sitt horn och pilar.

Lindorm solar sig på sten, som ett sammet hvit och len; vill i barnets vagga gå, men det skall han aldrig rå, han skall bli bunden uti gröna lunden.

Trollet sitter vid sin vägg, kammar ut sitt silfverskägg, sjunger vid den gråa häll:

„liten kind, kom hit i qväll! dig vill jag lofva under guld-ås sofva."

Far han gjordar om sitt lif bältet och sin blanka knif,tar jernsporrar pä sin sko, rider öfver berg oeb mo, trollet att förstöra, som vill barnet röra.

Snart ärvliten kind en man, gångarn grå då sadlar han, tager brynja, svärd och spjut, och i kamp han rider ut; spänner sitt bälte, strider som en hjelte,"

Det är visserligen en sanning att „liten kind" icke alltid blir en hjelte, utan att man äfven möjligen växer upp till kornett eller hårfrisör här i verlden; men visan är godr ty i vaggan har hvar och en lof att vara en Napoleon „in petto" Herr Hedborn sjelf har slutat som prest och är en välbeställd kyrkoherde på landet någorstädes i Östergötland.

Grafström, en annan respektabel landtprest, debuterade äfvenledes i den nya skolans poetiska ka* lendrar, men kan måhända ännu mindre än Hedborn sägas vara någon egentlig fosforist. Han är gift med en Franzéns dotter, och denna intima slägtskap eger jemväl i litterärt afseende rum mellan de begge poeterna. Grafström är visserligen icke något öfver-drifvet snille, men han har mycken händighet till att förfärdiga ett slags poetiskt sockerbröd, som låter med behag doppa sig i tevatten. Det är

8samma lättsmälta, osyrade deg, hvaraf Franzén bakat så många idylliska „vattenbakelser" och fromma småpastejer; men Grafström spenderar ännu mera sött både uti och utanpå. Han har bland annat skrifvit efter tyskt mönster ett stycke, som begynner så här:

„SSg mig ej välkommen, när jag kommer, ej farväl, da hulda, då jag går! ty jag kommer icke, när j«g kommer, går ejhetler från dig, då jag går."

Detta poem har uppenbarligen anspråk på att vara franzéniskt naift, men det har ieke blifvit annat än franzéniskt sentimentalt. Det sjunges för öfrigt med passion af alla känslofulla själar, på en bjert-rörande melodi af Beskow; de sista tonerna, det der: „dåjaggår," skola naturligtvis släpas „un poco rallentando,5' och om man derjemte iakttager att vid det föregående ,,när jag kommer" utbreda armarna liksom till ett famntagy är man viss på att vara oemotståndlig!....

Grafström har imedlertid lemnat ett och annat skaldestycke af mera solid art, hans naturbeskrifnin-gar äro ofta lyckade, och han har alltid ett vårdadt, rent och elegant språk. Hans älskade hembygd, det storartade Norrland har särskildt gifvit honom ämne till flera vackra verser, för hvilka äfven andra än »orrländningar böra skänka honom sitt bifall; se härtill exempel en „VexelsSng,,<' som han författat öfver nämnda thema:

„Han.

Jag vet ett land, der tysta stjerneqvällen den mörka himlen klär i norrskensprakt, der under molnig hjelm de gråa fjällen med isadt pansar stå kring daln i vakt; der mången flod sig tumlar vild från hällen och dånet rullar vidt till fjerran trakt; der strömkarls-harpan klingar fin på vågen, då månen kysser våta harpobågen.

Hon.

Jag minns den natt, så ljuslett varm, som dagen,

— för blommans slummer har den ock en sol, —

då qväll och morgon le i syskondragen

och båda mötas öfver samma'pol,

då „vakan” stämmer vemodsfulla slagen,

och nejden doftar af en ängsviol,

der ljusa elfvor svänga om i ringen

och öfver tufvan glänser silfvervingen.

Han.

Jag minns de gamla skogarna och landen, der dånande man under klippor far, jag minns den sjö, der dunkelgröna stranden* sin höga mur kring blåa djupet drar; der stod en gran och nickade på sanden och hjessan lutad öfver djupet bar, der låg vår faders hydda invid fjärden, och frid och lugn var denna vrå af verlden.Hon.

Jag minns de inånga holmarna och dalen,

på blommor och på sångare så rik;

ack! står han qvar ännu, den gamla alen,

är hyddan än den fordna hyddan lik,

der mången gång jag stod och såg i salen

hur solen sönk i gull bakom en vik?

kom, broder! kom och räck mig vänligt handen!

vi vilja åter tili de sköna landen.”

Det är visserligen icke sä märkvärdigt innehåll i dessa stanzer, men, såsom ottave rime betraktade, förtjena de dock sitt beröm, och hade herr Grafström alltid skrifvit poemer, så pass poetiska som detta, var det på min ära ingen nöd med honom!

Jag tror, jag nyss i förbigående nämnde Bernhard von Beskowl Han är den nyare svenska vitterhetens förnämaste man; det är ett a i detta förnämaste,” som jag ber er väl bemärka. Han är ingen Apollo, men han är en makalös hofmarskalk och en alldeles ypperlig baron. I sin ungdom var han så till vida en af göterna, att han i Iduna införde några smärre lyriska försök, och han har äfven till sista tiderna bevarat en viss förkärlek för våra äldre minnen, hvilken bland annat uttalat sig genom åtskilliga svenska dramer af hans hand. Men herr Bernhard, friherre von Beskow har vetat att behandla denna forntid på ett helt annat sätt, än det hvilket karakteriserade de äkta göterne. Det ärhos honom en forntid i glacéhandskar. Han har vetat att gifva den edukation, att „folka” den, så att den, utan att behöfva skämmas för sig, måtte kunna visa sig i de förnämas salonger. Redan Tegnér hade i viss mån gifvit impulsen till en dylik gothi-cismens edukation, redan i hans Frithiofs - Saga är det icke mer den gamla folkvisans eller traditionens enkla ton, sådan den sjunger ur Geijers romanser; Frithiofs Saga är gammalgötisk ungefär på samma vis, som antika eke- eller valnöts-skåp, dem man öfverdrar med en ny fernissa och belastar med moderna brons-ornamenter. Beskows gothicism går ännu ett steg längre i modernisering; den är

visserligen, om man så vill, af den gamla svenska eken, men icke blott fernissan är ny, hela fasonen är i den elegantaste nymodiga stil, det gamla skåpet har blifvit förvandladt till „secrétaire.” Beskow låter sina forntidsdamer svärma i ett hypertegnériskt bildspråk och sina raedeltidshjeltar slå ihjel hvarannan med metaforer. Han har skrifvit ett akademiskt prisstycke, kalladt „Sverges Anor,” hvilket på sin tid blef från ett visst håll öfverhopadt med beröm; hvad som deri egentligen duger, är temligen oförsynt lånadt från Tegnér och andra goda författare, och det hela är endast prunkande som en teaterdekoration. Detta prunk är i allmänhet det som karakteriserar Beskow; äfven hans dramer äro i grunden icke stort annat än litet teaterprakt, ickeilla anordnad, med tillägg af en del sentenser, icke atan smak sagda. Öhlenschläger har gjort Beskow den äran att öfversätta några af dessa dramer; jag måste uppriktigt tillstå att det förvånat hela Sverge.

Med ett ord, Bernhard von Beskow är, högst taget, en god poetisk talang och icke vidare. Det har i Stockholm som annorstädes blifvit en mod i vissa aristokratiska kretsar att hålla ett slags vittra och artistiska soaréer, der man gör afvexlande musik och lektyr, det vill säga: fyller luften med granna fortepianovariationer och med klingande verser; der är Beskow på sin plats med sina poemer, han är, om icke så mycket som den isvenska vitterhetens Thalberg, åtminstone dess Henri Herz.

Detta oförlikneliga klingklang finner man isynnerhet i en mängd dejliga ting, som han skrifvit till sin poetiska huldgudinna „Laura.” O, hvilka aller-som-näpnaste små hofmarskalks-tankar här kokettera i de allersom-käraste små vers-broderier! Hör till exempel hans „Serenad” vid den förtjusandes, af oskuldens englar bevakade läger!

„På purpurbädd sjönk solen ner, bans hvila vill jag honom unna.

Dröj, glada lärka, — älskarn ber, — att dagens återkomst förkunna!

Min Laura slumrar. Hennes famn sig höjer, fri från jordens smärta.

Dess läppar hviskat sångarns namn, han är i himlen: — hennes hjerta!”„Vieux scéléral, va!”.... Eller „DrÖmmen,” der han berättar sin sköna, hur han tyckt sig vara än en fjäril „med gyldne vingar,” (hofmarskalks-galonerna skola nu alltid med!) som hvilade vidden fagra blomman Lauras „öppna sköt,” än en sky i natten, som slöt den glänsande stjernan Laura i sin famn, än åter en „sång, af hjertat skrifven,” hvilken huldt återgafs af den nya nymfen Echo-Laura!

„Det ord, du trognast gaf igen, som jag på dina läppar lade: jag äIskar! — o, jag hör det än, det är ej dröm att du det sade!”

Eller „Lysmasken,” der han om sena aftouen smyger utanför Lauras fönster och ser en liten billet-doux hissas på ett „rosenband” ned derifrån till honom, dervid likväl det obehagliga möter, att han för mörkrets skull omöjligt kan läsa skriften!

„Du stumma budskap! tusen kyssar hölja ditt sköt... du yppar ej din hemlighet! och bakom molnen stjernorna sig dölja och månen intel af min oro vet!”

(Blott han visste, så.. ♦.)

„0, att jag åskans röst på afstånd röjde! jag vid dess blixtar kunde tyda dig.

Om en volkan ur jordens sköt sig höjde, dess vilda flammor skulle lysa mig.

Men ingen magt mig bönhör i naturen, min klagan för dess thron är fåfängt buren.VDock! hvad följer på dentia sublima åkallan? Herr baronen och hofmarskalken skönjer en lysmask, hvilande på nattviolens blad; och hvilket fintligt infall! hör bara på:

„På brefvet ner jag flyttar honom sakta, han vandrar pä dess rader ar och an; hvart ord upplyser han, men han skall vakta dess hemlighet mer troget, än en ann’.

Vår vän jag hädanefter dig vill kalla, du fjäril — och dock trognast utaf alla!”

Den lysmask har i sanning icke lefvat förgäfves, som får hjelpa en baron att läsa en Lauras kärleks-bref; men

också hvilken ära till belöning, att få heta „min vän” af en så hög person!

Medan talet är om poetiska virtuoser, har jag här att tillägga ännu en sådan, och en ganska briljant, den för få år sedan aflidne Nicander. Äfven denne poet försökte sig med sina första toner uti Iduna. Hans hufvudsakligaste förtjenst ligger, liksom Beskows, i diktionen; han besatt i hög grad konsten att „säga saker vackert,” han hade härutinnan en verklig musikalisk talang och, om det tillätes mig att fortsätta bilden, mycken poetisk fingerfärdighet. Något djupare snille röjde sig deremot sällan i hans föredrag; imedlertid egde han visserligen mera sann känsla än Beskow, och det stannade derför alltid åtminstone något mera qvar efter Nicanders klockspels-toner, än efter den sednares. Han har, utom en hel mängdmindre lyriska qväden, skrifvit ett par större romanser: „KungEnzio,” „TassosdÖd,” „Lejonet i öknen,” samt ett sorgespel: „Runesvärdet,” hvilket, om än icke på långt när uppfyllande allt hvad som fordras af ett drama, likväl för sina flera goda partier må anses i det aldra minsta uppväga baron Beskows dramatiska arbeten. Att för öfrigt karakterisera Nicanders författarskap är nästan ogörligt, emedan mannen verkligen aldrig kom så långt som att blifva någonting äkta sjelft, utan hufvudsakligen endast smakfullt eftergjorde än den ena, än den andra, hvem som sist råkat falla under hans ögon. Ehuru utgången ur den götiska skolan, var han en poet med vida mera sydländskt, än nordiskt lynne, deri liknande Atterbom, och hans lyra klingar dubbelt melodiskt, så snart han får stämma den till Italiens och det italienska, lifvets lof. Man hör att han då spelar „con amore.” Några verser ur hans „Venedig” skola härpå tjena till prof. Han har i poemets begynnelse beskrifvit hur Venedig, för att få vara „fri i fred,” slog sig ned i hafvets sköte och der i hast uppväxte till storhet och magt.

„Och konsten tog och fröjdades i glansen utaf Venedigs ära. Sångens- klang gaf mot åt unga krigarn, då med lansen han glad ombord till segrens möte sprang; och gondolieren på lagunens vågor söng Tassos sång vid rrånens silfverlftgor,söng om Armidas land,

och makan svarade från närmsta strand.

Med dygd till grund och äran till sitt syflc, Venedig blomstrade i seklers lopp; dess slott, kupoler, torn sig stolta lyfte som vattenliljor ur lagunen opp.

Dess flagga segrande kring verlden sväfvar, halfmånan flyr, ja sjelfva hafVet bäfvar och tystnar, då det ser det vingbeprydda lejonets banér.

Och fin din skönhet främlingen förtjusar, och af din åsyn han ej mättas kan, orientaliskt du hans själ berusar,

Europas underbara Ispahan!

Du är för fantasin ett eget rike, bland jordens städer har du ej din like, och ingen stod ännu i sin förnedrings djup så högt som du.

I dina tempel, dina stora salar

det är så mystiskt, aningsfullt och skumt,

men tydligast det höga minnet talar

och hörs, då det närvarande är stumt;

ej vagnars buller vandrarns känslor störa,

det enda ljud, som hinner till hans öra,

är af gondolens gång,

gitarrers klang och menskorösters sång.

Hvar stund bär melodi på sina vingar, med sång och spel man mäter dag och natt, på böljan och på platserna det klingar, ja, hela lifvet är i toner satt.Frid sväfvar öfver dessa tysta vatten, en fest är dagen och en fest är nutten, jemt ny och jemt sig lik, musik och solsken, månsken och musik!”

Man skall invända att det hela af denna skildring mindre är rentaf poesi, än ett stycke vältalighet, utlagd med en

poetisk tunga; jag vill för min del icke bestrida det, och jag har redan, då talet var om Tegnér, anmärkt att sådant äfven hos denne sednare ofta är fallet, — att icke säga, hur mycket af dylik psevdo-poesi förekommer hos Beskow och hela den sorlens vitterlekare! — men om nu äfven så är, måste det likväl å andra sidan medges att man svårligen kan räsonnera om saker och ting mera poesi-messigt, mera smekande' för örat, mera klangrikt och elegant. Det är något af det mest lyckade och vackra bedrägeri, man kan tänka sig!

Detta herravälde öfver formen synes hafva varit Nicander alldeles medfödt; till och med bland hans aldra första försök, i den cyklus af sånger, som han kallat Runorna,?' finnas flera stycken, hvilka i ver-sifikationens fulländning stå föga eller intet tillbaka för hans artistiska alster från en mognad epok. Detta gäller till exempel om

„Norna Gests sång.

Under himlen blå, uppå jorden grön,alt sin harpa slå, det är skaldens lön.

Att ur liljans kalk hemta perlor opp, att med bergens falk följa solens lopp,

uti sjöns kristall skåda solens höjd, skåda solens fall, det är skaldens fröjd.

Skönt, när mön en gång i en skuggrik lund sjunger skaldens sång i en månskens-stund,

när en yngling går till att strida ut, och hans hjerta slår hvad jag sjöng förut!

Skönt alt harpan slå så att lifvets ring, fast han trögt vill gå, far så lätt omkring,

som vid vestans ton lilla elfvans dans uppå purpurskon i en blomsterkrans!Svepes himlens hus uti moln och dam, tager skalden ljus ulur harpau fram.

Hela resan ar blott en segersång, fastän hvart det bar ingen vet en gång."

Nicander har i sina „Hesperider," en samling af allahanda om och frän Italien på vers och prosa9 lemnat äfven ett par smärre noveller, hvilka höra till det bäst skrifna, vi i den vägen ega. Tvenne digra volymer „Minnen från Södern" uppfylla deremot icke hvad man väntar sig af dem.

Jag kommer nu till en genius, som man utan all fråga måste tillerkänna ett af de yppersta rummen inom Sveriges hela vitterhet, Erik Johan Stag-nelius. Det var ett stort, herrligt skaldesnille, hvilket, om det blifvit fullt utveckladt och af gunsti-gare Öden uppfostradt, skulle efter all möjlig anledning slutat som vår skönaste poetiska ära och illustration, och äfven nu, trots alla sina dissonanser och sina flera anmärkningsvärda ofullkomligheter, klingar för oss som en harpa, strängad af de odödlige gudarne* Ständigt fysiskt lidande och i lekamlig måtto vanlottad af naturen, kände han sig alltid olycklig och gjorde sig det än mer genom ett dystert grubbleri, som han till en del lärer ärft, och det han ungefär somLidner sökte slå ifrån sig iörmedelst ett lefnadssätt, som icke var alldeles fritt från cynism. Han dog vid tretio års ålder, obetydligt känd emot hvad han förtjent att vara, och utan att ens ha hunnit lägga sista handen vid sina herrligaste diktér. Hammarsköld erhöll det ansvarsfulla uppdraget att utgifva hans efterlemnade poetiska arbeten, ett uppdrag, som han illa verkställde. Förledd af sin beundran för Stagnelii snille, satte den annars så kritiske Hammarsköld denna gång kritiken helt och hållet å sido oeh öfverlemnade åt offentligheten hvarenda lilla obetydlighet, som Stagnelius, méd den honom egna lätthet att producera, utkastat på ett stycke papper, ofta kanske utan att ens ge sig tid till fyllande af en bristande fot i metern. På detta sätt fick Hammarsköld tilsamman icke mindre än trenne ansenliga oktafband, men den arma Stagnelius , skulle utan tvifvel vunnit mycket på att de varit reducerade till hälften. 1 allmänhet kan man icke nog beklaga författare, hvilka så der råka i händerna på goda vänner och derigenom beröfvas rättigheten att ansvara för sig sjelfva. Välviljan har i dylikt fall ofta gjort omätlig skada, och en poet med mindre genuint och omisskänligt snille, än Stagnelius, skulle också gått förlorad i profvet.

Stagnelius hade i god tid fått i sitt hufvud en hop gnosticistiskt otyg, som gjorde honom till en anakoretisk, i spekulatifva fantasmagorier halfdröm-mande själssjukling. Under inflytelsen af dessa sällsamma grubblerier diktade han en otalig mängd längre och kortare poemer, dem ingen menniska kunde rätt begripa, och hvilka,

emedan de nu en gång för alla blifvit utan undantag inhysta i hans „Samlade Dikter,” der man ingenstädes är säker för att ej träffa på dem, gifvit honom utseende af en ytterst ofattlig och frånstötande författare. 1 sjelfva verket är detta eviga qvädande om „Anima,” som sitter fången i „Demiurgens” harem och längtar till „Pleromas” salar, ingenting mindre än inbjudande, och man måste medge att Atterbom med all sin schellingianisrA likväl sällan hinneir så långt i nebulös djupsinnighet, som Stagnelius, när han sålunda med rätt fria tyglar sväfvar ut i dessa ett visst entusiastiskt oförnufts öfverjordiska rymder. Jag kan icke neka till att det någongång till och med förefaller liksom en smula sorgligt pusserligt, att se en ung man af det nittonde seklet på fullt allvar, ja med hänryckningens mest musikaliska språk förkunna dylika halft pythagoreiska filosofemer, såsom till exempel hur själen, den af ,,Achamot,” ursynden, fängslade själen skickar till brudgummen Christus en sippa med en tårperla i kalken, dervid hon utgjuter sin suekan i följande, för öfrigt onekligen poetiskt utförda och i tekniskt afseende alldeles mästerliga allokution:„Ack! slöte ej galler och bommar af koppar mig inne från vårens hesperiska dalar, hvad blommor jag skulle åt brudgummen plocka! Nu har jag ej annat än brudgummens egen guddomliga skänk.

Kom, tag denna sippa, bär henne, o engel! åt Christus tillbaka! Berätta att perlan, som darrande glimmar I silfrade skålen, är Animas tår!

Säg honom att evigt hon ångrar sin villa, begråter den stunden, då, lockad af ljuden från Achamots harpa, hon steg i den låga materien ned!

Nog länge åt tidens och rummets aeoner i brännande tårar den friborna tärnan har skatten betalat; nog länge, af solens cherub med det höga, det flammande svärdet från lifsträdet jagad, hon suckande irratf>land dunkla gestalter i djurkretsens natt.

Skall Psyche då aldrig med A mor försonas?

Skall Phoenix ej uppstå förskönad från bålet?

Ack! brister ej verldsäggets högblåa skal?”

Som sagdt är, det ligger onekligt poesi i dessa verser, och man är böjd att, för densammas skuld, icke räkna så noga med „brudgummen,” „demiurgen,” jonerna”, „pleroma” och sjelfva „Achamot.” Men så kommer till ens förtviflan det der djupsinniga om „verldsäggets högblåa skal” med sitt patetiska ,,ack!” och sina gråtfyllda ögon!. •. 1 sanning, om någonsin den satsen visat sig träffande, att från det sublima till det löjliga blott är ett steg, så är det väl på detta ställe!

Men det är för öfrigt rent af synd och skam att le åt Stagnelius, ty han är dock, när allt kommer omkring, bättre värd än så och han är verkligen något mer och något annat än det anförda. Han hade sina ögonblick, då han liksom behöfde hemta sig från detta metafysiskt svårmodiga svärmeri, och hvad som under sådana mellanstunder klingade fråu hans lyra, är hvarken gnosticism eller fosforism; man njuter der tvärtom af en lika svällande rikdem på ogrumlad poetisk tanka, som man beundrar ett

9språk, hvilket i melodisk fullkomlighet nästan står öfver allt hvad den i detta afseende eljest särdeles utbildade svenska vitterheten eger att uppvisa som , mönster. Det är i hög grad frappant, med hvilken lätthet han behandlar de mest olika, och deribland de aldra vanskligaste lyriska former; språket smyger sig kring hans tankar som en luftig slöja af skiftande gas, förrådande de sednares aldra finaste behag och lydande deras uyckfullaste attityder. Det enda, man med skäl kan invända mot Stagnelii diktion, — all den der gnoslicistiska grekiskan oberäknad! — är att äfven han i fabulöst mått betjenar sig af dylika pretiösa talesätt, som jag redan haft att anmärka mot en del andra jåra poeter, och att man derför någon gång håller på att qväfvas hos honom af idel blomsterdoft och ambra, liksom man vid andra tillfällen icke vet hvart mah skall vända sig för idel ömtåliga kristaller, koraller och alabaster. Jag skulle vara en storljugare, om jag sade att sådana uttryck, som ,,den veka nardusvallen,” „mystisk perlegråt,” ,,knstallcberg” och ,,smaragdegrund,” ^tårdemanter” och. „ambrakyssar” höra hos Stagne-lius till sällsyntheterna, och detta är redan alldeles tillräckligt atterbomianskt; men det klingar likväl icke rätt magnifikt, förrän det kommer tillsammans, det ena med det andra, såsom till exempel I följande sadcr»Qvicksilfoets forssande kaskader las der i jasp&bäcken mot, och ander skinande arkader bär yppig mosaik din fot/’

eller i dessa:

„Som morgonsljerna än jag går i öster upp med p«r/krönt hår och fram på ozurhvalfvet kör Auroras j?w?? urspann.”

Se det låter höra sig!....

Dock, jag upprepar det, det är ordentligt synd och skam att raljera öfver en sådan poet, som Stagnelius, och nu vill jag också riktigt på fullt allvac tala godt om honom. Jag behöfver eljest, på heder och ära! ingalunda tvinga mig dertill, ty jag älskar denne skald af allt mitt hjerta, änskönt jag menar att „demiurgen” och „pleroma” icke göra honom förträffligare än han skulle varit dem förutan, äfvensorn att man kan nöja sig nied simplare bäckar, än „jas-pisbäckar,” här i verlden.

Stagnelius har diktat i nästan alla möjliga arter och former af vitterhet. Han Bar skrifvit psalmer och „dansvisor,” ballader och dryckessånger, lärodikter och „spökscener,” episka poemer och dramatiska. Han rörde sig med samma ledighet Öfverallt. Någonting i allo mera fulländadt än en del af hans romanser och idyller finnes måhända icke inom nå-

9*gon litteratur. Tag „Fiskaren,” tag ^Elfvorna,” tag „Flickan och jägaren,” tag hvart och hvartannat stycke, och det är ett litet mästerverk för sig! För min del vill jag här taga det kortaste:

„Necken.

Qvällens gullmoln fästet kransa, elfvorna på ängen dansa, och den bladbekrönta Necken gigan rör i silfverhäcken.

Liten pilt bland strandens pilar i violens ånga hvilar, klangen hör från källans vatten, ropar i den stilla natten:

„Arma gubbe! hvarför spela? kan det smärtorna fördela? fritt da skog och mark må lifva skall guds barn dock aldrig blifva!

Paradisets månskensnätter,

Edens blomsterkrönta slätter, ljusets englar i det höga, aldrig skådar dem ditt öga.”

Tårar gubbens anlet skölja, ned han dykar i sin bölja; gigan tystnar. Aldrig Necken spelar mer i silfverbicken.”Till en högst påfallande kontrast med Stagnelii öfverjordiska trånad i så många af hans gnosticistiska poemer röjer man i flera bland dem af den här ifrågavarande klassen, särdeles bland „idylleroa,” en märkvärdigt jordisk erotik; i „Bönhörelsentill exempel, står en älskare, „med nattens droppar i rifna hår,” nedanför sin huldinnas fönster och suckar:

„0, sköna flicka! till fönstret stig och vinka älskaren app till dig! jag nyss vid muren en stege fann, han mig till himmelen förå kan.

O, lifva, Engel! mitt djerfva hopp! och lätt som tanken jag sväfvar opp.”

Flickan svarar:

„0 yngling! darra att tro mig svag! mitt hjerta vördar Dianas lag.

Ey falska löften, bedrägligt tal, och tvungna, suckar och diktadt qval, ej lutans klagande silfverröst förmår alt dåra mitt fria bröst.

Ack, som en orm på violers bädd, gör blotta kärlekens namn mig rädd.

Mig roar idka med färdig hand Minervas konster vid lampans brand, och höja leende någon gång bland muntra tärnor min röst tiil sång.De ord jag noga pS hjertat lagt, som mig om kärleken mamma sagt.

Väl tjusar mfigtigt hans första lust, men leken ändas med sorg och pust.

Han fagra blommor om våren bär, men frukten bitter om hösten är.”

Älskaren äi imedlertid enträgen:

„0 Emma, darra att tala så! mot Amors guddom dig ej förgå! han envåidsspiran kring jorden för, han jordens fröjd och olympens gör, din dyrkan lönar med salighet, men ock föraktaren straffa vet.1'

Och han visar Emma sin bleka hy och sina af sorg infallna kinder:

„Snart kall jag hvilar på svartklädd bår, förbi ditt fönster min likfärd går, och under klockornas hemska dån tar jorden åter sitt korta lån.”

Han tillägger, för bättre verkans skull, hurusom han efter döden skall gå igen vid stjernornas bleka ljus och som en griftekládd vålnad stå vid hennes lena bädd. Detta är mer än den sköna kan uthärda, och hon skyndar sig nu att kalla honom tillbaka:

„0, tala, Ludvig! ej mer så grymt! ren sorgens tår mina blickar skymt.Nej, gode Ludvig! mitt öga ej skall se diu sorgliga likfärd, nej!

Hvi flyr du, Ludvig! min sträckta famn?

Kom åter, yngling! i Amors namn!

O du, som herrligt i ethern far med silfvervingade dufvors par, som allt besällar med gifmild hand och knyter hjertan i rosenband! o, bistå, gyllene Venus, mig, och i mystererna sjelf mig vig!”

Detta är verkligen ganska ordentligt kärleks-poesi förutan all öfverflödig platonism, och märkvärdigt nog förekommer här intet om demiurgen eller seonerna; men jag har för öfrigt valt ett exempel bland de mest varsamma, och det förekommer hos vår poet andra stycken, der denna erotiska känsla utvecklar sig till en passionfullhet, en sen-sualistisk feberglöd, som låter sina förföriska bilder blott till det aldra nödvändigaste drapera sig med ett det mest pittoreska skaldespråks „coiska skyar” Och det är dock denna samma verldsföraktande Stagnelius, som egnat sin Amanda så andäktiga verser af „snöhvit oskuld,*’ som annars i hela naturen läser en evig trängtan till ett högre lif, och hvars ,,heliga betraktelse” eljest finner ämne till suckan och sorgliga reflexioner i sjelfva blommornas „ambradoft” och foglarnas melodiska qvitter! Hvilken psykologiskt sällsam motsättning i „Brudnatten”eller ^Dialogen” mot till exempel ,,Suckarnas my-stér!” hvilken motsättning redan mot Stagnelii ten-denspoemer i allmänhet, äfven de blott måttligt dystra, sådana som

»Flyttfoglårna.

Se foglarnas skara 1 till främmande land de sackande fara från Gauthiods strand.

Med vädren de blanda sitt klagande ljud:

„Hvar skola vi landa? hvart för oss ditt bud?” så ropar den Qädrade skaran till g ad-

„Vi lemna med oro de skandiska skär; vi trifdes, vi voro så lyckliga der!

I blommande lindar, der nästet vi byggt, balsamiska vindar oss vaggade tryggt.

Nu sträckes mot okända rymder vår flygt.

Med rosiga hatten på lockar af guld satt midsommarnatten i skogen så huld.

Ej kunde vi somna,

— så dejlig han var! —af vällust blott domna tills morgonen klar oss väckte pä nytt från sin brinnande cliar.

Ljuft träden då sankte kring tufvor sitt hvalf, dem perlor beständkte, der törnrosen skalf.

Nu sköflad Sr eken och rosen har flytt, af vindarna leken i storm sig förbytt, af frostblommor hvita är majfältet pryddt.

Hvad göra vi längre i Norden? dess pol blir dagligen trängre, mer dunkel dess sol.

Hvad bätar alt qvida? vi lemna en graf.

Att fly i det vida Gud vingar oss gaf.

Så varen oss helsade, brusande haf!”

Så foglarna qvada pä skyndande färd; snart mot-tar de späda en skönare verld, der rankorna skalfva i almarnas topp, der bäckarna hvälfva bland myrtnar sitt lopp, och lunderna klinga af njutning och hopp.När grymt sig förbyter ditt jordiska väl, när höstvinden ryter, gråt icke, o själ! det ler bortom håfven mot fogeln en strand, på hinsidan grafven är äfven elt land, förgyldt af den eviga morgonens brand.”

En annan poet skulle ha nöjt sig med de sex första stanzerna, och hans lilla naturmålning hade varit förträfflig; hvad som deremot här egentligen karakteriserar Stagnelius, är just den sjunde stanzen, och det är uppenbart, att alla de föregående errdast tillkommit för denna sistas skull. Så inlade han, under det stora flertalet af sina mörkare stunder, en vemodigt allegorisk „arriére-pensée” nästan i allt hvad han skref; det låg en gång för alla i hela hans verldsåskådning en disharmoni, som fåfängt söker dölja sig under språkets harmoni, och som rycktals hämnar sig genom elt och annat utbrott af en dess mer öfverretad sinnlighet, som hans öfver-sinnliga trånad eljest innebär snart sagdt ett trap-pistiskt underkufvande af allt hvad som hos oss arma menniskor är jordiskt.

Hvad beträffar Stagnelii större dramatiska och episka arbeten, måste man visserligen icke fördölja att han här delar mycket af de samma ofullkomligheter, som vidlåda de flesta bland våra öfriga förfat-tare inom dessa genrer, att han är för litet objektif, att han ofta uppoffrar karakterernas sanning och trohet för ett öfvervägande reflekterande och rheto-riserande element; men det är i alla fall ett sådant slöseri af poetiskt snille utgjutet i dessa Stagnelii arbeten, att man mindre än hos någon annan bemärker det stötande i deras lyten; det lyriska, så ofta det förekommer i hans dramer, — och det förekommer der nästan på hvar sida, — är alltid af utomordentlig förträfflighet, hans körer stå till och med utan undantag på en höjd, dit ingen annan lyriker hos oss lyftat sig. Han har skrifvit grekiska dramer, — „Cydippe,” „Narcissus,” „Bacchanterna,” — han har skrifvit gammalnordiska, — „Wisbur,” „Sigurd Ring,” „Svegder,” — han har skrifvit ett stort kristligt - romantiskt skådespel: „ Martyrerna,” en modern, nästan alltför nyromantisk dräm: „Rid-dartornet,” han har till och med försökt sig i det mera lustsspels-messiga uti „Thorsten Fiskare.” I de flesta finnes den antika koren, i alla, såsom jag redan sagt, en mängd lyriska ingredienser, der skalden alltid återkommer som en hänförande, förtrollande mästare öfver språket, samt oqttömlig på djup känsla och svällande inspiration. Bland hans större dikter af den berättande arten står „Wladimir” utan like i vår vitterhet; den är ett mästerverk från början till slut, utfördt i de herrligaste hexametrer,som jag tror på något språk blifvit skrifna sedan Ovidius diktade sina elegier.

Jag måste beklaga att det felas mig tid till att utförligare uppehålla mig vid dennå poet, som, när allt kommer omkring, är en af de märkvärdigaste fenomener den nya tiden frambragt inom hela skaldekonstens gebit.

En diktare, i grunden nära beslägtad med Stagnelius, ehuru han under gången af sin utveckling kom att stanna i ett helt annat väderstreck, var Vitalis. Hans egentliga namn v ar Erik Sjöberg, men han är icke stort känd under annat än sin psevdo-nym. Det var en man med utmärkta anlag, men han led af samma sjukliga obelåtenhet med den närvarande verlden, som Stagnelius, och öfverlät sig derför från begynnelsen till en ytterst melankolisk stjernetrångtan, som fann mycken nåd inför fosfori-sternas ögon. Det låg likväl ett frö hos Vitalis, som saknades hos Stagnelius, en viss äkta nordisk trotsighet, och under det den sednare allt mer och mer hjelplöst öfvergaf sig åt ett gnosticistiskt svärmeri, för att deri söka en tröst och en balsam, tog Vitalis snart en helt annan utväg för att trösta sig, nemligen verlds-ironien och satiren. Det var i denna sista tonart Vitalis egentligen var originell och öfver det vanliga; han höjer sig här någon gång till verklig, djup humor, och det är otvifvelaktigt att han till och med skulle blifvit en humorist af första ordnin-gen, så framt han varit i tillfälle att utvidga kretsen för sin verldsåskådning utom det alldagliga filiströsa småstads lif, deri han för öfrigt fått en elak studentvana att trifvas. Ehuru i flera punkter närmande sig den nya skolan, uppträdde han likväl så väl mot densamma, som emot göterna, med allehanda små komiska satirer, dem hela verlden lärde sig utantill. Mot göterna skref han bland annat det lilla ypperliga stycket „Fornforskaren,” deri han förtäljer om „en man utaf den götiska skola,” som för att göra antiqvariska upptäckter,

„gick genom svea och göta land och hade en runostaf i hand.

Ett handhufVud han till käppknapp hade 5 man många under om runstafven sade.

Väl Sejd och Galdrar tro vi ej på, men menigheten mumlade så, att honom han månde som slagruta bruka, att finna jordgods, till exempel en kruka med brända ben och aska uti.

Vi tro att det skedde af sympathi.

Kring grafställen månde han idligen spöka och liksom svinet i jorden böka.

Om han en liten mullvadshög fann,

strax grep med förtjusning han verket an;

han tänkte kunna i kallen råka

någon kruka, hvarom han sen kande språka,

någon liten stridsyxa med runor små,

som han kunde visa sin konst uppå

och uti Iduna vidlyftigt be skrifva,

och förnuftet ett hugg med stridsyxan gifva.”Nåväl, en vacker dag, som fornforskaren går och forskar, kommer han till ett gammalt stenkummel, deri han till sin utomordentliga fröjd tror sig ha funnit något högst märkvärdigt monument från hedenhös, och hvaröfver han redan är i sitt sinne så godt som färdig med en stor antiqvarisk monografi, som i sinom tid skall: försändas omkring till alla lärda akademier och göra stor sensation inom hela den boksyn ta verlden.

„Med magt ur fickan sin plånbek han tog, och der en trogen teckning uppdrog, ja, temligen trogen,, det kan jag berätta^ dock månde han något mossa tillsalla, ty mossa på stenar man anse kan på samma satt som skägg på en man: bevis om högre ålder det gifvet hvaraf man vördig och ansedd blifver.

Men bäst i sin teckning fördjupad han står, så kom der en man med silfverhår; sitt hufvud ned på bröstet han sänkte.,

Fornforskaren då i sitt sinne länkte: helt visst en domares ande jag har framför mig, som uti fordna dar har skipat lag uppå dessa slenarr om ioke jag allt för vilse menar.

Han vände sig då till den gamle man, och sporde honom dristeligen an.

Han sade: „Du man ifrån Sagas tider, som. kring den märkvärdiga platsen skrider,säg mig hvad de stenar betyda må, som här i en fyrkant på kullen stii!”

Då talade häradsdomarn, — och värre

det lät än en dödsdom: — „Min gunstige Herre!

på denna plats i min ungdoms dar

en liten badstuga uppbyggd var.”

Den store antiqvarien professor Sjöborg tär alldeles icke varit tillfreds med dessa herr studiosus Sjöbergs vanvördliga anekdoter; men Geijer drog blott på munnen.

Mot dessa epokens trånsjuka poeter, till hvilka han sjelf i förra stunder hört, men hvilkas vemod på sistone synes hafva förefallit honom liksom en smula sökt och fabriceradt, satiriserade han lika-Jedes med bitande och träffande qvickhet. Btfe af dessa poemer begynner så här:

„Och skalderna satte sig ned, att gråta, så elegiskt det månde i lunden låta, men denna gången hade de skäl, ty de höllo på att svälta ihjel.

Då ropade skaldernas myriader upp till Apollo,. sin gamle fader:

„vi veta ej huru vi bröd skola få!” och sen han länge funderat derpå, så svarade han och sade: — jaså?”

Detta mm uppe i tredje raden är i sanning ed af de ypperligaste „men” man kan tänka sig, liksom Apollos „jaså” äfvenledes är af en makalös effekt.För öfrigt tog Vitalis ofta till ämne för sina komiska utgjutelser allahanda sujetter ur bibliska historien, och den hederliga kung Pharao var här vid lag en bland hans älsklingshjeltar. Ett af hans kostligaste stycken beskrifver hur

„Kung Pharao satt på en thron utaf trä,

— £å hett skiner solen på Nilvågen ner! —

för honom kröp Israels barn uppå knä

och smetade till sig med murbruk och ler,”

samt hur kungen befaller sina trollkarlar att eftergöra Moses7 underverk; „gör mig efter det der småkrypet !w — 'säger Pharao, sedan Moses trollat honom kronan full „med små inhyseshjou,” — mig efter de der,

--------------— J5 trollkarlar små!”

— så bett skiner solen på Pharaos slott! —

„Herr konung!” de trollkarlar svarte härpå,

„Ni är nog belåten med dem söm ni fått/’

Vitalis dog, liksom Stagnelius, helt ung och i yttersta elände. Han var för ytterligt opraktisk, för att sjelf kunna taga sig fram i verlden, och han var derjemte för stolt att mottaga almosor. Han ville heldre svälta ihjel och han lyckades.

Till de författare, som utgingo ur den fosfori-stiskt-götiska revolutionens kaos, hörer äfven C. 7. L. Almqvist. Det är en ytterst mångsidig och mäg-tig genius. Ingenting kan för öfrigt vara vanskligare, än att försöka med få ord uppdraga en karakteristik öfver en skriftställare med så många skiftande facetter. Han slöt sig i början icke otydligt både till göternas lejonmergspoesi och Atterboms metafysik, och man finner i en del af hans poemer till och med rent stagneliauskt gnosticistiska fantasier; men Almqvist är en man, hvars utmärkande drag är att icke kunna hålla sig vid ett, utan att snarare vilja försöka sig litet i hvarje, han har ett hufvud för alla genrer, en sympati för nästan alla åsigter, en sträng för alla toner. Han är den brokigaste af alla svenska författare och tillika den produktifvaste. Han har skrifvit lyrik, epik, dramatik, romaner en hel legio, — de flesta sammanfattade under ett gemensamt namn af „Törnrosens Bok,” — religiösa af-handlirigar, filosofiska utkast, politiska tidnings» artiklar, historiska arbeten, till och med nationalekonomiska uppsatser, en massa kritiker, diverse folkskrifter, och himlen ne te hvad allt! 1 dag är han i Kioa, i morgon i Paris, än i Abyssinien, än i skottska högländerna, än bland svenska nybyggen, än bland moriska palatser. I allt detta, hvad heldst han producerar, är onekligen geni, och geni af första ordningen, men det är likväl vid sidan deraf någonting fragmentariskt hos mannen, som gör att man icke rätt får någon fason på honom såsom konstnärlig totalitet. Begåfvad med en ytterst rik fantasi

loutkastar han Öfverallt de mest briljanta och genom sin sällsamhet öfverraskande typer, äfventyr, scenerier, men det är jemförelsevis endast sällan han ger sig tid till att så utföra dem, att man blir fullt hemmastadd dermed, inan han flyger bort med en till ett helt annat väderstreck; utrustad med en stor dialektisk förmåga, utskickar han på samma sätt de djerfvaste, ofta skäligen paradoxa satser, och breder deröfver, med sin egendomliga konst att rä-sonnera, en viss pikant skenbarhet af sanning, men störtar kanske så i en hast derifrån, för att meil lika förvillande öfverlägsenhet bemägtiga sig en ny, helt olikartad idé. För öfrigt äIskar han att vid alla tillfallen framhålla ett bisarreri, som han alldeles icke skulle behöfva för att äfven synas originell, och hvilket nu gör honom ofta något dunkel och onjutbar, samt sålunda det ena ögonblicket uppgrum-lar det goda intryck, han ögonblicket förut meddelat. Detta bisarreri, hvilket numera blifvit hos honom till att stående maigk, har speciellt utöfvat ett ofördelaktigt inflytande pä hans dramatiska skriftställen, i det att hans figurer, hvilka föt öfrigt röra sig med ojemförligt mera lif, än hos nästan alla andra svenska dramaturger är tillfället, och dertill-med både i tanka

och handling framstiga som skarpt markerade individualiteter, likväl stundtals uttrycka sig sa hjertans almqvistiskt, den ena med den andra, att det just är en öfverraskning att se den gamlebekante så der ansigte mot ansigte. Enahanda är förhållandet icke så sällan i dialogerna uti hans romaner. Jag återkommer imedlertid till hvad jag från början yttrat, att det hos Almqvist alltid är geni, om än icke i motsvarande grad artistisk fulländning. Han erbjuder ständigt något nytt; af alla hans dramer och berättelser liknar ingen dea andre, alltid nya kardkterer, nya anläggningar och situationer! Han har under den sednare epoken ;tf sin litterära verksamhet, — och det är först på de sista tio åren han varit fruktsam med besked! — skrifvit en verkligen förvånande mäogd romaner och noveller, somliga i en genre, som närmast går inpå den nyromantiska fransyska, — sjelfva Victor Hugo eller Soulié skulle här ha åtskilligt att hemta! — andra i en mera borgerlig och till och med idyllisk ton. 1 „Skältnora Qvarn" och andra har han med mycken framgång behandlat ämnen ur djupet af det svenska folklifvet; i „Gdbrielle Mimanso" kastar han sig in i de parisiska republikanernas hemliga associationer, i „Tintomara" låter han händelserna leka omkring ett hedniskt underbarn midt i Gustaf den Tredjes eleganta verld. Bland hans smärre noveller utmärka sig för resten „Columbine," „Kapellet," „åramintha May." Hans skönaste stycken i bunden form äro att söka i den så kallade „Imperial-oktafven" af „Törnrosens Bok," hvilken icke bör förblandas med den andra Törnrosbokeft i en serie

10*af smärre oktafver. Här förekomma de begge hvar i sitt slag mästerliga epos - dikterna „Schems-el-Nihar," — ett nubiskt äfventyr af högst pikant kolorit, — och „Arthurs jagt," — ett högskottskt stycke ballad, — vidare: sorgespelet „Svaogrottan på lpsara," de båda i mer än ett hänseende märkliga palestinska dramerna „Maijam" oeh „lsidorus af Tadmor," med flera andra af Ahnqvists bästa kompositioner. Vid sidan af dessa finner man i ifrågavarande samling äfven några af hans aldra bisarraste smärre poesier, såsom „Vargens dotter," „Björnin-nan," „Månsången," äfvensom åtskilliga ytterst sällsamma fantasier om Christi kors, Lifvets källa, Andarnas verldsdans, och mera dylikt, hvartill allt han också sjelf satt en föga mindre fantastisk musik« Det är dock intressant nog att se en snillrik författare äfven i dess öfverdrifter och regel-lösa till-stånd, och man må i detta afseende studera sådana stycken, som „Drömmarnas Sång," der det bland annat heter:

„Saligt är att glömma

själens storm uti guds sal si god!

Saligt är att drömma

huru guld omflyter hjertats blod T*

eller den så till sägandes fanatiskt svärmande sången om„Gads krig.

Gud tar sitt skarpa svärd, tuklar sin Slskeliga verld, så blir hon honom värd, speglande honom skön.

Guds krig till hjertats grund åskvigglikt tränger blixtrande.

Så blir hon äkta skön; han är så äkta skön.

Ej skonas svag tanke, ingen känsla svag.

Men redan gudastridens blixt tåndt lifvets flamma djupt, d8 kommer svalkande klart vatten

i själens stilla flod.

Skumt sköna,skogar dä spegla i floden sig.

Men mägtigt står guds kors midt i själens leende hem.

Sjung, sjung om Herrans strid, sjung om Herrans frid!"

Man skulle ju nästan tro att detta förskref sig från någon mera poetisk profet af den i Småland grasserande „Läsare"-sekten! Att det är originellt, det skall gud veta; men är det icke till och med litet för mycket originellt?....

Samma fråga kan man törhända med skäl göra rörande ett par af Almqvists större saker, hvilka, såsom till

exempel den af några så blindvis be-römda »Amorinai sjelfva verket synas migalltför ultra-almqvistteka båda i fantastisk komposition och i manér, för att hålla stånd inför en lugn, opartisk och samvetsgrann kritik. Almqvist har i dessa fall gjort sig skyldig till hvad som någorstädes i Hamlet benämnes „outherod Herod."

Jag har icke hittils nämnt om ännu en sida af Almqvists författarskap, der hans originalitet är ytterst påfallande: hans humor. Den må imedlertid så mycket mindre förglömmas ur räkningen, som den svenska litteraturen verkligen har så få humoristiska författare att framvisa. Almqvist är onekligt en man med djup humoristisk fond, han har på ett lysande sätt bevisat det i „Ormus och Ahriman," i sina betraktelser öfver husdjuren uti den snillrika afhandlingen om „Svenska fattigdomens betydelse,79 flera andra uppsatser att förtiga. Eftersom jag händelsevis har till hands den sista skriften, vill jag såsom prof på*den almqvistska prosan i ifrågavarande genre citera blott några rader, deri han beskrifver oxens figur, karakter och seder:

''Den som har sinne för naturens fysionomier, bör en gång riktigt betrakta oxens och kons profiler, huru de föra sig och kasta ögonen. De äro gestalter, som hafva en underbar pregel af aktningsvärdhet; de se icke glada ut, ejheller melankoliska, sällan onda, men likväl också icke skämtsamma» De äro gravitetiska och förekomma alltid som ginge de i värf. Man kan icke se någonting mera värdigt,mera embetsmanligt, än den anlblick en oxe företer i hela sin gång, söttet att bära hufvudet och blicka omkring sig. Betrakta denna oxe, som står framför dig och idislar, och ser så obeskrifligt tankfull ut, men på hvilken du likväl, tycker, när du der honom närmare i ögonen, att han tänker på alldeles ingen^ ting! Betrakta denna allvarsamma, förträffliga holländska ko, 90m står stilla och låter mjölka sig, och derunder ser uppåt rymderna med de mes*t räson-nabla blickar! Rätt som det är, gör hon något i grannskapet af mjölkningsprocessen, men hon gör äfven detta med ett orubbligt lugn och med samma högtidlighet, som då man lemnar en skyldig gärd åt samtid och efterverld. Om dessa väsendens värde således å ena sidan är stort, så finnes hos dem å andra sidan ej ett drag af grace, ingenting af qvick-het, och intet af det lifliga, karakteristiska undvik kande för föremål, som tillkännager en inre fjeder, ett elastiskt lynne, det vi se hos fisk och fogel. Man ser i dem hieroglyfiskt blott den underbara veridsställning, hvari det jordiskt aktningsvärda, det perfekta, det ordentliga befinner sig. — Hör man en blandad och väl varierad råmning i ett landskap på afstånd, så låter det angenämt nog, men ingenting är förargligare än att nära bredvid sig i hast få höra råmet af en oxe, hvilken med den drygaste myndighet ger sig tillkänna, såsom om intet annat borde understå sig att kny i hans närvaro. Oxensoch fconk brösttoner äro drägliga ändå, men de hafva ett begär att idligen gå upp i falsetten, då de sannerligen låta som svin."

Jemte denna Almqvists, verkliga humor märker man eljest nästan Öfverallt och allestädes hos honom någonting, som egentligen endast är ett visst humoristiskt manér och hvilket nogsamt må skiljas från den förra. Sådant är, när han till exempel talar om „uttoärkta rackare," om „siora och snillrika kryddkrämare," eller utbrister i ungefär dylika anti-tetiska satser, som: „Strålande sol! ... o! ... persilje-sås ? pers—!!"

För öfrigt utvecklar Almqvist parallelt med sitf vittra verksamhet en högst betydlig äfven i vetenskaplig väg, han hinner till för allt; jag har redan omnämnt hans otaliga smärre afhandlingar i de mest olikartade* ämnen, hvartill hörer den mäogd af tidningsartiklar öfver likt och olikt, som han för jem-nan strör omkring sig, men det är icke nog härmed, han gör äfven läroböcker i matematik och aritmetik, grammatikor, historier, geograGer, han håller nu som bäst på med ett vidlyftigt svenskt lexikon. Jag vill visst icke påstå att dessa hans vetenskapliga verk äro några stora mästerstycken, men de erfordra dock naturligtvis sin tid för att lagas tillsamman. Och imedlertid har han, när allt kommer omkring, ledighet att deremellan göra resor, att synas ute i verlden i sin gröna rock och röda halsduk, ja, att liggaoch processa med biskopar och konsistorier! Almqvist har nemligen genom det energiska sätt, hvarpå han i de sista tiderna yppträdt för nästan alla seklets liberala, att icke säga radikalt demokratiska oph revolutionära idéerlängesedan ådragit sig ett svårt missnöje från de höga myndigheternas sida, och Upsala konsistorium har isynnerhet gerna velat åt honom för hans misstänkta neologism i presterliga ämnen. Almqvist har likväl i sitt svaromål inför det påfliga tribunalet nogsamt visat att man icke tar. honom på den qvist man sätter honom, och herr Wingård, patriarken, hade kanske gjort klokast i att aldrig reta lejonet. Herr Almqvist lefver nu som litteratör för det mesta i Stockholm* Han har eljest i sin dar haft en hel hop olika yrken för sig; en tid, då han svärniade för det så kallade „Manhems-förbundet," bodde han uppe i Vermlands urskogar i en simpel,

torftäckt stuga, gick klädd i vadmal, åt gröt med trädsked, och skulle agera .gammaldags odftlbonde, men han tröttnade snart nog dervid och blef så rektor för en skola i Stockholm, tog sedan afsked och gjorde sig till prest för att vid tillfälle kunna få ett pastorat, hvilket dock åtminstone hittils sett mörkt ut* Han är och förblifver alltid en af våra märkligaste litterära personligheter, och måhända har han ännu för sig en ganska lysande framtid, ty ,,tempora mutantur."

Inan jag lemnar de egentliga Efterklangspoeterna,bar jag ännu att nämna Fahkrantz, nu en myndig och särdeles helig teologie-professor i Upsala, men hvilken för en tjugo år sedan, då han var litet mindre helig, skref ett fantasistycke, kalladt „Noaks Ark," som man alltid mäste tillerkänna en höggrad af både qvickhet och humor, äfven om man icke skulle vara hugad att på samma gång sentera allt det öfvertnåttan „ djupa, symboliska och filosofiska," som en del hans goda vänner deri velat finna. Fahlcrantz är för öfrigt i Sverge allmänt känd för sin ovanliga talang i att säga ordlekar och bonmots; han är häri nästan Tegnérs öfverman och han har gjort det så godt som till en vana att icke öppna sin mun, utan att en calembourg skall gå derur. Han anser den dag förlorad, på hvilken han icke producerat minst ett halft hundrade „Witze," — mer och mindre lyckade, naturligtvis! — han skulle i Berlin bli en stor man, en Eckensteher-kung. Det är imedlertid obestridligt att hans qflckhet någongång ligger djupare, än i blotta ordspelet. „Noaks-Ark" företer, som sagdt är, många bevis derpå; jag erinrar mig just också en liten speciell anekdot, som verkligen är alldeles ypperlig och så mycket heldre här må anföras, som den med blott ett par iOrd karakteriserar på en gång Fahlcrantz, som humorist, och en annan poetisk notabilitet Atterbom, som fosforist. Fahlcrantz kom en dag för att göra denne sednare ett besök, men fann honom icke hemma.Vid utgåendet ur hans rum märkte han på skaldens pulpet ett papper med ett påbörjadt poem; det var blott två .rader, och hvilka i den välbekanta fosfo-ristiska stilen beskrefvo hur solen förvandlade en flod till ett „eldhaf." De läto så här:

»Solstrålarna, trängda tillhopa,

*f floden ett eldhaf beredt, —"

Fahlcrantz tog pennan och fullföljde:

,,och fiskarna svettas och ropa:

Ty fan, hvad här börjar bli hett T

Med Dahlgren, hvilken för ett år sedan afled i

Stockholm, träda vi på tröskelen till den nyaste litteraturen. Dahlgren har skrifvit en ofantlig mängd saker, dels poesier, dels noveller, dem han under en följd af år presenterade allmänheten i form af julkalendrar, än under ett namn, än under ett annat. Det var en genialisk skald, och hufvudsakligast originell i den glada, lekande och yra tonen. Det är

onekligt något af Bellman i hans bacchantiska sånger, och liksom denne store mästare målade han med en holländsk pensel. Karakteren af hans lyrik i allmänhet är för öfrigt en sprittande skalkaktighet, en outtömlig infalls-rikedom, en viss jollrande förtrolighet, som någon gång gränsar ända till en lindrig oförskämdhet, men i andra ögonblick parar sig med en skär täckhet af intagande behag, såsomfallet är i hans flesta styckeo af mera idyllisk eller erotisk art Mao skall svårligen kunna tänka sig ett mera naift poetiskt skämt, än till exempel den lilla lekfulla dialogen mellan Vestan vinden och en gungande flicka:

„Zefyr.

Do, som der svingande gungar i gran, len som ett sammet om rosenebyn! säg, får jag följa med dig på din ban högt app i skyn?

Smert är din växt, lik en björk appå fjäll, när i sin grönskande klädning hon står; lockigt och rikt, som den stjernströdda qväll, böljar ditt hår.

Flickan.

Smicker och skämt, det har han jemt! åter mig bry ... fy! '

Zefyr.

Se hvilka blommor du der har på kind, friska, som hade de nyss kommit till!

Riktigt på dem kan man skåda sig blind, bland dem gå vill.

Stig, får jag se i ditt Öga en stund, eller ock gunga i locken den der, sätta mig opp på din rosenemund, just se så här?Flickan.

Zefyr, hvad nojs! vet. han ej tojs? kyssa mig så? — nå!

Zefyr.

Ack, såsom honung den kyssen var söt! o, jag mig tycker i himmelen än! — var icke grym och ifrån dig ej stöt Zefyr, din vän!

Flicka, o tyst med ditt brummande Urin, hör hvad som Zefyr ödmjukast dig ber!

Säg, får han gungande uppå din barm sätta sig ner?

Flickan.

Hvad han är led! sätt sig då ned! bara var still!

Zefjrr, nå hör... se hvad han gör! säg hvad han vill!

Kors hur han drar, krånglar och far, liksom en haj!...

Aj!”

Det är någonting ytterst eteriskt i hela detta poem, på samma gång det liksom plirar med skälmska och qvicka ögon emot en. I andra poemer antager denna Dahlgrens qvickhet ett mera satirisktlynne, Ii varpå man eger ett förträffligt prof, bland mångfaldiga, i ettstycke, som han kallat: „Kärlekens snaror,” der en god vän söker öfvertala en annau att bli kär. Nej, jag vill på intet vis bli kär! — utropar den sednare, — ty

„Kärleken medför så många besvär!

än skall man gråta

ögonen våta,

än skall man slå

barmen helt blå,

sjunga duetter,

skrifva biljetter,” etc. etc.

Vännen svarar:

„Hvad? du vill icke bli kär?

jo, du skall bli det, jag deruppå svär!”

och han målar för honom en brud,

„skön och ungdomlig, mild och guddomlig både i skick, åtbörd och blick....”

Den motvillige står på sig:

„Nej, jag vill icke bli kär! kärleken medför så många besvär.

Ej får man sofva, jemt skall man lofva, vara så kär mot sin ma chérc;fin skall man löpa ut för att köpa florshatt och schål till någon bal; jemt skall man krusa, ej får man snusa,

nyttja tobak och hvad mera det är.

Nej! jag vill icke bli kfir.”

Vännen fortsätter imedlertid sin poetiska bc-skrifning öfver den tillkommande älskarinnans rosenkinder och alabasterhals, men förgäfves! Vår mau är envis; han ryser för alla dessa tusentals besvärligheter, och tänk blott om gudinnan blefve sjuk!

„och sä får hon tandverk,

snufva och bröstverk,

och spanska flugor lin här och än der!

nej, jag vill icke bli kär.”

D& griper den goda vännen till sista utvägen: „Ja, men hör bara på!

flickan har pengar, kuskar och drängar, hästar och hus, stakar och ljus, trädgård som grönskar; allt hvad du önskar genast då fås, till och med gås!...

Detta gör behörig verkan och förändrar ändtligen saken:„Nå, jag vill då bli kär;

fastän att kärleken medför besvär,

skall jag försöka

fästman att spöka,

höjd på min klack,

sucka: ack, ack!

våndas och ängslas,

slutligen fängslas.

Ett jag dock ber, förrn jag mig ger: att den der — gåsen, jemte den såsen,

som dertill hörer, nu genast, mon ftrére! utan förskingring man fram Ull mig bär!”

Dahlgren älskade naturen högt, men han uppfattade dess fenomener mestadels med ett humoristiskt öga, ofta till och med temligen burleskt, och hans landskapsmälningar äro i detta afseende af en särdeles betecknande originalitet. I sin ,,Marche-route för Våren” liknar han April vid en gammal hållkarl, som skall ut från gästgifvaregården och buda opp hästar till Hans Excellence,

„jag menar Våren, som i galopp på Sundets bölja hit åker opp.

Prompt honom skaffa femhundra yindar, på.gafvel ställ alla led och grindar!

Som förbud hit nyss en gök anlände, han sad’ sig vara till Vårn en frände, han skrek som djefVulen från hvar stam:

„Fort, edra slynglar, med hästar fram!”Med Vären följa dess alla Gracer, en hop med lärkor och ölfastager, och nyckel pigor och violister, och blåa sippor och fosforister, torndyflar, fjärlar med granna fras, och lårar, fulla med tolftums-gräs.

Fru Philomela vill blott till Skåne, spänn för dess trilla vår gamla mäne!

Hon för sin hälsa ej lärer våga att längre upp emot Norden tåga»

Stjelp af med henne på närmsta skog! kör in med månen på Jerfva krog!

Hvar klippa ren på mustaschen tvålar, och siskan qvittrar ocb domherrn skrålar, ren orrar spela och strömmar döna och hasselpåkarna stå helt gröna.

Fru Frejas spinnrock är satt i vrån, hon mer ej tvinnar på silfvertrån.”

Detta är utan tvifvel en natur uppfattning, hvilken, som sagdt, går betydligt in på det burleska, och man finner dylikt i än mera påfallande grad Öfverallt i Dahlgrens noveller; men mannen hade dock äfven sina elegiska ögonblick, då han besjöng naturen, blommorna och lärkorna med ren lyrisk känsla, och man behöfver ej gå längre än till den herrliga student-sången:„Våren är kommen; på sina kransar ängarna binda; himlen är blå! pilträden bära gullgula fransar, tufvorna vagga ljusal fer små.”

en sång, som det nästan blifvit för Upsala-studen-terna ert religion, alt hvarje sista april sjunga i kor under bar himmel och med mössorna i luften, man behöfver icke gå längre, säger jag, förattöfver-tygas om att denna skaldenatur med allt sitt skämt, ja buffoneri, likväl äfven var mägtig af en högre, ända till dityrambisk stämning.

För öfrigt har man velat karakterisera Dahlgren såsom ett slags arabeskmålare i poesien, ofch man har uppdragit den åtskilnad mellan honom och Bellman, att den sednare mera koncentrerade sina åskådningar till afslutade och troget genomförda genrebilder, hvaremot Dahlgren sällan förmår att sålunda hålla sig fast vid ett visst, utan heldre blott eskisserar, för att i stället med löpande artistisk hand sväfva ut i a|lahanda försiringar och grannlåter till infattning om taflan, hvilken infattning derigenom blir ett verkligt konststycke för sig. Det ligger mycket träffande i denna distinktion. Dahlgren har visserligen lemnat oss flera små flamländskt utarbetade kabinettsstycken, för hvilka Bellman icke behöft skämmas, men i allmänhet liknar dock hans genre dessa fransyska litografier, der kärnan utgöresblott af ea liten miniatyrgrupp midt på papperet, omgifven af ett encadrement in folio, der otaliga små bifigurer af fryntliga hufvuden eller bisarra masker Öfverallt titta fram mellan blommor och blad. Kamen är hos honom alltså ofta den egentliga hufvudsaken och den lilla taflan derinanför synes hafva tillkommit blott för att tjena som pretext till denna förra. Ingen annan af våra författare har imedlertid i denna art förmått utveckla en så outtömlig rikedom af blomstrande fantasi och glada nycker, som Dahlgren. Hvad som här egentligen är sagdt om hans skaldestycken, gäller dock äfven om hans noveller. De sakna i allmänhet invention och bilda sällan något rätt helt, men äfven här äro de detaljer, hvilka utgöra infattningen kringom sjelfva händelsen eller handlingen ofta verkliga mäster-stycken; ty Dahlgren egde ett godt öga särdeles för det komiska hos hvardagslifvets typer oeh han åter-gaf detta i raska och på fri hand utkastade drag med mycken talang. Mot slutet af sin lefnad hade han tyvärr stelnat i elt temligen olyckligt, rentaf vårdslöst och andefattigt manér, och han hade tvif-velsutan gjort bä&t för sin litterära ära, om han nedlagt lyran åtskilliga år förut. Hans medverkan i den fosforistiska striden förmedelst författandet af „Andra Markallsna^tten” har jag redan omnämnt, då talet var om Nya Skolan.Jag kommer nu för nästa gång till de svenska bellettristerna af den nyaste och aldranyaste tiden; dit hörer bland andra hela vftr romanskrifvande fruntimmers-skola, dit hörer Runeberg, dit hörer Mellin, dit hörer den glade Wilhelm von Braun.Femte föreläsningen.

Mina Herrar och Damer!

Vi närmade oss förra gången den nyaste epoken af Sverges vitterhet, ja vi befunno oss med de sista af efterklangspoeterna helt oförmärkt midt inne i densamma. Denna epok karakteriseras bäst genom benämningen: den romandiktande.

Romanen, hvilken numera öfver hela den litte-rata verlden tagit ett så utomordentligt försteg framom nästan alla andra vitterhetsarter, har äfven i Sverge på de sista tiotalen af år arronderat sig i en verkligen öfverraskande mån. Det var en period, då den hederliga Lafontaine nästan uteslutande herrskade inom romanafdelningen af våra lånbiblioteker, då „Victor eller Skogsbarnet” var alla våra damers förtjusning; och „Det underjordiska grifthvalfvet” kostade den tiden mera tårar och mera ljusstumpar, än en menniska kan omtala. Men detta har mycket förändrat sig. Lafontaine är längesedan hos oss en förglömd storhet, hvars plats förvisas till gamla an-tiqvitets- och kuriositets-kabinetter mellan en kinesisk solfjäder och ett par refben af något antedilu-vianskt underdjur. Lafontaine! oh, hvad är Lafon-taine?... Nej, nu ha vi något helt annat!

Jag har vid ett föregående tillfälle omnämnt Palmblads noveller, de voro nästan de första försö-keu i inhemsk romanväg, och de voro ingalutida dåliga. Ungefär samtidigt med Palmblad uppträdde Cederborgh med några smärre komiska romaner: „Ottar Tralling,” „Uno von Trasenberg,” „Jean Jacques Pancrace von Himmel och

Jord,” hvilka på sin tid gjorde en nästan pyramidalisk lycka; och man måste medge att dessa Cederborghs berättelser verkligen i sitt slag äro förtjenta att än i dag ihåg-kommas och med heder utmärkas i den legio af noveller, hvilka sedan dess öfversvämmat vår litteratur» Cederborgh hade mycken qviekhet och en lätt hand för utkastande af små burleska situationer och glada genrebilder, hans berättelser ega härigenom alltid en förmåga att intressera, om man än med fog krfn säga, att sjelfva händelserna i dem sällan äro mer än temligen hvafdagliga och# att karaktersskildringen i allmänhet • snarare håller sig till vtan, än erbjuder några finare drag ur det inre af menskliga naturen. Han valde alltid fullkomligt nationella ämnen, och i häns scenerier och figurer var städse något som hela Sverge kände igen. Hade Cederborgh med fullt konstnärligt allvar slagit sig på roman-skrifveriet, — han erkände sjelf att han blott var ett slags litterär dilettant, — skulle han tvifvelsutanblifvit en utmärkt författare i denna väg. Han dog för icke så inånga år sedan, i en af provinserna, der han egde ett jernbruk, efter att kort förut hafva på flerfaldiga och förnyade uppmaningar samlat orh i tvenne band, under den gemensamma titeln: „Ung-doms Tidsfördrif,” ånyo utgifvit sina berättelser och andra gladlynta uppsatser* hvilka då länge varit en raritet i bokhandeln*

Claes Livijn, densamme som hjelpte Dahlgren vid diktandet af „Andra Markallsnalten,” skref äfven några uoveller på egen hand, af hvilka „Spader-Dame” blifvit den mest berömda. Livijn var en man med snille, humor, bitande jqvickhet och en storartad, dock kanske nästan något för vild fantasi; hans arbeten förefalla imedlertid snarare som genialiska eskisser, än fulländade, genomtänkta produktioner. Än drogs tidigt från den litterära verlden in på embetsmannabanan, och dog förliden höst i Stockholm såsom general-direktör för fängelserna i riket.

Den första böljan till en historisk roman å la Walter Scott på svensk botten gjordes af Gumcelius i „Thord Bonde,” ett arbete som likväl aldrig blef färdigt. Det var ett löfte om någonting rätt försvarligt och godt, och må, som sådant, njuta den rättvisa* det förtjenar; men derifrån är för öfrigt ett betydligt afstånd till kategorien af mästerstycke, hvartill en och annan i sin första förtjusning sökteupphöja detta opus. Författaren, notnera landtprest i Nerike, har sedan tagit sin hand ifrån Walter Scott och i stället såsom botanist och trädgårdsodlare ex professo vändt sin håg till Floras älskliga barn, hvilka ätit opp för oss slutet af romanen. Herr Gumaelius har i ersättning gifvit oss några vackra exotiska växter och ett par nya sorter kål.

Gumsplii exempel följdes af grefve Pehr Sparre, som utgaf ett par historiska romaner: — romaner med icke blott början, utan äfven med slut! — „Den sista Friseglaren” och „Adolf Findling.” Grefve Sparre synes icke besitta något ovanligt öfvermått af poesi, men hans berättelser hafva förtjensten af upp6nning och intrig, äfvensom af historiskt studium. Af de nämnda tvenne romanerna torde „Friseglaren” ega företrädet; den spelar i tidpunkten för Carl den Niondes och Sigismunds strider, och erbjuder flera underhållande taflor och pikanta äfventyr, deri hela tidens kostym är öfverhufvud taget med mycken sanning och påtaglighet återgifven.

En ännu icke fullt säkert känd författare med signaturen O. K. uppträdde samtidigt med Sparre och i ungefär samma genre. Hans roman „Snappha-narne” är visserligen icke utförd med lika grad af historisk insigt och hållning, men den är dock, det historiska anspråket oafseddt, en intressant och ingalunda illa skrifven bok. „Sista aftonen på Österborg” af samme O. K. är deremot en skäligentröttande berättelse, hvars spridda förtjenstfullare sidor icke äro tillräckliga att hålla läsaren vid godt mod.

1 samma vefva som dessa sednast omtalade be-gynte G. B. Mellin sin specialitet af novellskrifveri.

Blomman på Kinnekulle,” „Anna Reibnitz,” „Sivard Kruses Bröllop,” med flera fosterländskt historiska noveller mottogos med stort Och allmänt bifall. Herr Mellin har en egendomlig talang just för dylika små historiestycken i fickformat, der det mindre göres behof af någon*mera djuptliggande plan, några mera genomförda karakterer, än en pittoreskt framställd episod och några liksom i förbigående eskisserade porträtter. Herr Mellin har sednare nästan öfver-gifvit denna sin lilla svensk-historiska novell och i stället skrifvit en mängd andra berättelser, som spela i öster och vester, än i Palestina, än i Afrika, än i Portugal. Man igenkänner Öfverallt en löpande hand och en lätt touche, men det är dock en fråga om dessa hans sednare produktioner kunna i allmänhet fullt mäta sig med hans första noveller; det felas denr framför allt en nödig helgjutenhet, och det ser ofta ut som om författaren

börjat utan att rätteligen hafva tänkt för sig huru och på hvad sätt han skall sluta. Mellin har för öfrigt utom sina ngveller, af hvilka han sedan många år erbjudit publiken åtminstone en till hvar jul, författat en stor mängd andra skrifter såväl af vetenskaplig, som estetisk art, bland annat en „Svensk historia förfruntimmer," som ar ett både samvetsgrannt och för sitt speciella ändamål särdeles lyckligt afiattadt arbete. Hans poetiska försök hafva ännu ej blifvit utgifna i en samling; många af dessa, dels lyriska stycken, dels romanser, skulle imedlertid väl förtjena att räddas från den glömska, hvartill de eljest naturligen hemfalla med de kalendrar för dagen, i hvilka de mestadelen befinnas spridda; de kunna till det minsta anses fullt opp jemngoda med mängden af de „samlade Dikter," som på sednaste tiden sett dagens ljus i mitt sångrika kära fädernesland. Mellin lefver i Stockholm såsom något prest och mycket litteratör.

Almqvists många romaner har jag redan omnämnt under öfversigten af Efterklangspoeterna. Men det är likväl icke denna författare, som egentligen kan sägas ha i Sverge drifvit romanskrifveriet till dess största utsträckning och popularitet. Denna ära tillkommer icke ens någon författare alls, utan trenne författarinnor.

Mamsell Fredrika Brtmer är rättnu föga mindre vidtfrejdad öfver hela verlden, än Linné var pi sin tid, och jag skall derför icke utbreda mig särdeles vidlyftigt rörande hennes litterära förtjenster eller fel, dem ni känner lika väl som jag. 1 ett afseende är Sverge henne förbundet till ovillkorlig tacksamhet; det är nemligen hon, som i sjelfva verket mest af alla våra skribenter skänkt den svenska litteratu-ren förmånen att få deltaga i den bokliga verldsrö-relsen. Sedan icke längre någon Gustaf Adolf eller Karl den Tolfte då och då påminner Europa om att det ett stycke uppemot polcirkeln finnes ett land med annat än isbjörnar oeh tomtegubbar, hafva lyckligtvis några litterära storheter kommit att i stället göra slag i saken. Det heter icke mera:

„Hur svenska stålet biler,

Kom, låt oss pröfva på!"

i annan mening, än om våra — stålpennor; men i denna mening kunna vi också snart sjunga det i chorus med all möjlig stolthet och tillförsigt. Förts kom Tegnér med sin Frithiofssaga, hvars triumfvagn de tyska öfversättarne och förläggarne gjorde sig till en ära att få draga från stad till stad; Tegnér kan anses som den svenska poesiens Gustaf den Andre, han eröfrade hela Tyskland. Efter honom uppträdde den litterära sköldmön Fredrika Bremer* hon är — med förlof sagdt! — vår Karl den Tolfte i vitterheten; det är hon, som först på fullt allvar tillropat våra vitterlekare:

„Framåt, J gossar blå!"

och hon har sjelf, jag menar hennes sång- eller roman-gudinna, gifvit sig längre ut på äfventyr, än någon föregående notabilitet inom hela vår litteratur. Jag vet icke precist om hon ännu, likt den verkligeTolfte Karl, kommit till Turkiet, men hvad jag vet är att hon i en fransysk revy nyligen blifvit med det fullkomligaste parisiska galanteri omtalad, — oeh att omtalas i Paris! — såsom „une jeune fille, qui ccrit aux bords de la Baltiqtre," att hon genom sin själsfränka den hulda qväkerskan Mary Howitt blifvit introducerad i England och att hon till och med gått med ångbåt öfver oceanen och intagit Nordamerika, hvilket Karl den Tolfte icke hann med!

Ett par andra damer hafva följt mamsell Fredrika efter. Ni är äfven gammal bekant med dessa, de heta fru Emilie Carlén och baronessa Knorring. Man har Öfverallt mottagit dem med denna förekommande artighet, som bland civiliseradt folk alltid egnas det täcka könet. Man kan alltså säga att det egentligen är på fruntimmersvägen, som vår litteratur arbetat sig fram till anseende och erkännande hos utlandet, men det är för resten en god väg.

Spörjer man mig nu om huruvida mamsell Bre-mer verkligen kan anses vara förtjent af denna ofantliga celebritet, så skulle jag heldst vilja göra allahanda krumbugter för att slippa svara, åtminstone på samvete. Jag tror att mamsell Bremer skrifvit flera utmärkta saker och många verkligen förträffliga blad, som stå att finna i alla hennes arbeten; det är särdeles i hennes första berättelser så mycket naift och täckt, så mycket älskvärdt ur hvardagslifvets idyller, så mycket oskyldigt och men-löst löje öfver samma hvardagslifs ,.petites miséres." Derintill är allt utan tvifvel ganska godt. Men mamsell Bremer var icke nöjd med sig sjelf, då alla dock voro så

nöjda med henne, hon ville till någonting högt, någonting sekulariskt, någonting ingripande, hon ville vara på samma gång Fredrika Bremer, Madame de Sta£l och något af Georges Sand, hon ville visa verlden att äfven hon kunde ge sig in i de stora frågorna, göra filosofi och, såsom det heter, ,,lösa lifvets gåtor.” Det var då hon med ett effron-terie utan like offentligen uppträdde mot Strauss, det var då hon begynte dessa romaner i „den högre koren,” deri hon synes hafva för anspråk att framgå såsom hela verldens förbättrerska och räd-derska, predikande bot och bättring och utdelande löftet om paradisets sjufalda glädje åt alla som tro och förtrösta på den moraliska romanen i tre tomer, (maschinpapper och nya stilar!) det var då hon satte pjunket i system, — detta pjunk, som iörut endast i all tysthet dragit små förstulna suckar här och der i hennes arbeten! — det var då hon, den intagande genremålarinnan med milda, men der-för icke matta färgerna, blef i en förvånande hast förvandlad till en dyster och framför allt tråkig klosterguvernant, och hela hennes poesi, som frin början var en blond tärna med skära rosor på kinderna, urartade till en blek sjukling med vissna läppar och halfqväfda tårar i ögonvrån. För mindel, — om jag nu ändtligen skall bekänna hvad jag tänker om saken, — tror jag verkligen icke att mamsell Bremer i estetiskt eller poetiskt afseende vunnit på denna sin förvandling; men jag kan ganska godt förstå att hon dock i det hela taget kanske just härigenom vunnit en popularitet, som annars aldrig skulle fallit på hennes lott. Saken är nemligen den att man i allmänhet icke längre läser mamsell Bremers arbeten såsom berättelser rätt och slätt, utan såsom kristliga uppbyggelseböcker, såsom gudliga predikningar i en ny och insinuant form. Det kan ejheller vara *mig möjligt att ur denna synpunkt misskänna mamsell Bremers fromma noveller, verlden behöfver måhända dylikt; det är kristendomen, som för ätt slippa undan den filosofiska kritiken, kastar sig i armarna på romanen. Mamsell Bremers skriftställen är också härutinnan intet enstaka fenomen.

Fredrika Bremer, „la jeune fille suédoise,” hvilken, oss emellan sagdt, redan är en dam öfver fyrtiotalet, vistas för det mesta på sitt vackra landt-gods ett par mil utanför Stockholm. Det var här den bekanta ty^kinnan Ida Hahn-Hahn för ett par år sedan besökte henne och blef kär i hennes svarta sidenklädning. Man berättade nyligen att mamsell Bremer, som på sista tiden med mycken och aktningsvärd ifver kastat sig öfver ,,asyF-väsendet, plötsligen skulle ha tillkännagifvit ett beslut att lemna sin landtliga fristad för att helt och hålletuppoflra sig till besagda asylers tjenst, för hvad ändamål hon också skulle hos direktionen för en viss sådan inrättning hafva anhållit om en passande plats, jag vill för hederns skull kalla det: en hof-mästarinne-plats; det påstods till yttermera visso att direktionen skulle ha afböjt förslaget. Det ärimed-lertid svårt att föreställa sig annat än att alltsammans måtte varit uppblandadt med mycket apo-kryfiskt.

En författarinna af temligen olika karakter mot mamsell Bremers är friherrinnan Knorring, af hvars hand publiken inom ett tiotal af år mottagit så många angenäma presenter, „Kusinerna,” „Axel,5’ „Slåndsparalleler,” „Qvinnorna,” „Vännerna,” „lllu-sionerna,” med flera. 1 alla dessa romaner igenkänner man ett spirituellt fruntimmer, och ett som ieke blott betraktat verldens lif, men sjelf lefvat det. Äfven hos friherrinnan Knorring finner man visserligen mycket af denna ^intressanta hektik,” som hos nutidens skrifvande damer synes utgöra étt „sine qua oil,’1 men vid sidan deraf framträder hos henne till motsats mot Fredrika Bremers elegiska pietism en oförställd verldslighet, jemte en viss fördomsfrihet, som måhända icke just kan räkna på att stå väl hos bibelsällIskaperna, men åtminstone alltid har det goda med sig att sprida litet lif och uppväckthet i det hela. Friherrinnan Knorrings stora fel, — ett stort isynnerhet derför att detvisar ensidighet! — är att hon i nästan allt,*hvad hon skrifyer, ådagalägger alltför mycken aristokrati. Det kan vara godt och väl att någongång taga sina bilder från „la haute volée,” äfven det är en verld, som icke saknar poesi för ett poetiskt öga, och det vore utan tvifvel orättvist att vilja bannlysa ur litteraturen hela den så kallade „fashionabla romanen” endast derför att den doftar litet mysk; men aristokrati från morgon till qväll, excellenser i hvareviga vrå, och mysk icke blott i salongerna, men ända ut i köket och stallet, det blir dock i längden litet för mycket välmening. Fru Rnorring synes ha den idéen att icke gerna tåla- någon som hjelte i en roman ined mindre han har öfverstes rang eller kan* räkna åtminstone tio „von” på sitt slägtregister. Dessutom måste han ovillkorligen kunna parlera fransyska så der till husbehof och förstå att hemta i sig en hönssalad med endast gaffeln. I „Torparen” har vår friherrinna likväl gjort ett undantag från regeln, som jag måste anmärka. Beträffande hennes sista opus „Förhoppningarna” nödgas jag likaledes för rättvisans skull observera, att den är en hjertans tråkig produkt, något som man dock måske får

till icke ringa del tillskrifvå det mindre gynnsamma förhållande att författarinnan beklagligtvis sedan flera år lider af en tärande sjukdom, som tidtals till och med hotat med det värsta. Det är icke sällan tillfället, att det är själen som uppehåller kroppen, ochdet ser nästan ut som vore roman skrifveriet fru Knorrings hus-kur. När man hört om henne att hon vore som farligast sjuk, har man ofta isammavefva fått en ny bok af henne. Det kan ju också lätt vara! När man, som hon, sitter dernere på en enformig landtbygd, — baronessans man är anställd som högre offiser vid ett infanteri-regimente i Vester-götland, — när man sitter der lidande och tvinsjuk, måhända undertryckande en hemlig suck, vid minntit af förflutna glada dar, då man ännu var ung af denna ungdom, som eger valsens och de uniformerade artigheternas alla företräden,.... när man sitter der, säger jag, mången stund ensam med sig sjelf, är det ju naturligt att man till slut blir led vid både eskulaper och panacéer, och det kan ju då vara till och med en verklig lekamlig vederqvickelse att fatta pennan för att slå ifrån sig! Sagan berättar om Freja, att när hon var sorgsen och gret, blefvo hennes tårar till gull; hvem skulle likväl icke velat undvara det kära gullet, för att se den goda gudinnan glad! och så gerna vi än läsa intressanta romaner af ett qvickt fruntimmer, hur gerna skulle vi likväl icke uppoffra något af detta nöje, för att i stället veta den älskvärda författarinnan vara vid fullkomlig hälsa!

Fru Flygare Carlén är den tredje af de trenne, och tillika den produktifvaste af dem. Sedan hennes „ Waldemar Klein” för sju år sedan utkom, har hon

12nästan årligen lemnat en fem, sex volymer, och vi hafva på detta sätt erhållit tid efter annan Representanten,” „Gustaf Lindorm,” ^Professorn och hans skyddslingar,” „Fosterbröderna,” „Kyrkoinvigningen,’> „Rosen på Tistelön,” ,,Skjutsgossen,” „Kamrer Lassman,” Fideikommisset,” „Pål Värn ing” och nu sednast ^Vindskuporna.” Det är sannt att dessa volymer icke skulle varit så många, i fail icke författarinnan egde lenna alldeles outtömliga förmåga att hvad man kallar: rita ut på längden, att utbreda sig i detaljer, hvilket icke så sällan hos henne urartar till samma fel, hvartill den flamländska målarskolan stundom gjort sig saker, att falla ur det poetiska allmänna rakt in i de plattaste prosaiska enskildheter. Men fru Carlén har, för att motverka inflytelsen af detta långsamt tärande gift i en berättelse, mycken inven-tion, vida mer än både mamsell Bremer och friherrinnan Knorring, hon förstår så godt att laga tillsamman historier, att inveckla ett äfventyr och att åter reda ut nystanet, och hon har för öfrigt, äfven hon, mycket af denna (ina observationsförmåga för hvad som rörer sig närmast omkring oss i det dagliga lifvet, hvilken verkligen i hög grad är fruntimmer egen. Detta, sammanlagdt med det pikanta i nyheten af de taflor hon så gerna framställer ur de lägre klassetnas, de fattigas, namnligen de arma bohusländska skärgårdsboernas lif, gör att hennes romaner icke blott låta i allmänhet läsa sig, menäfven intressera oaktadt allt det långdragna, triviala och småaktiga, som deri kan finnas. Att hennes karakterer öfverhufvud taget icke äro koncipierade med någon djupare psykologisk blick, är en brist, som hon har gemensam med de flesta moderna roman-mångskrifvare, men hon tecknar dem likväl ieke illa, så som hon nu en gång uppfattat dem för sig. För öfrigt behöfver jag» väl icke säga att hennes hjeltar och hjeltinnor litet emellanåt älska sig lungsot på halsen, men i sjelfva verket synas de dock ha bättre bröstbyggnad, än de begge andra damernas personnascher, och, om jag minnes rätt, förekommer det verkligen någonstädes hos fru Car-lén en älskare, som går lyckligt genom profvet både islands-mossa och caraghén-karameller förutan.

Fru Carlén lefver i Stockholm ett husligt och adsprSkslöst lif, precist som en annan vanlig ickeförfattande menniska, ömsom nedskrifvande några blad af en roman, och ömsom pysslande i husmoderlighetens idylliska värf med samma hand, som nyss förut obarmhertigt drifvit en stackars seglare in på refven och klipporna i Bohuslandsskären eller sönderslitit det ljufva bandet mellan tvenne älskande i en andra volym. Hennes man, en ung jurist icke utan förtjenst i sitt fack, har äfven utgifvit ett häfte poesier under namn af „Stycken på vers,” hvaraf flera vittna om mer än endast anlag.

Jag nödgas härmed slita mig ur dessa förtju*»

1*2*sande damers afundsvärda krets och återgå till novel-listerna af „det motsatta könet.” såsom en gammal tant brukar uttrycka sig rågonstftdes i Irvings „A1-hambra.” lag skall dervid i främsta rummet nämna Onkel Adam, under hvilken psevdonym döljer sig en doktor Wetterbergh. Hans eskisser och genremålningar77 ur

medelståndets och de mera vanlottade samhällsklassernas lif äro verkligen små intressanta stycken ,*Mystéres77 mer och mindre å la Sue; Wetterbergh eger utan tvifvel en rätt anmärkningsvärd talang för detta slags skriftställen, han har ett godt öga, en betydlig portion qvickhet, och en väl formerad penna med tillhörande flytande bläck. Diverse följetonger af blandad art, hvilka han en tid bortåt införde i »Aftonbladet77 under olika psevdo-nymer, har han sednare samlat i en gemensam volym med titeln: „Dc fyra Signaturerna.77 Hans sista arbete: „Får gå!77 är äfven en skildring i genremålningens specialitet.

För sina tendensromaner „Björn Uiftand77 och „Nybyggarens Bröllop77 förtjenar doktor Engström att serskildt bemärkas. Han har i dessa sina berättelser med bjerta färger, men för öfrigt mycken natursanning, målat karakterer och taflor ur det svenska bondlifvet, dervid han i främsta rummet haft för afsigt att visa hvilka olyckliga disproportioner mångenstädes hos oss ega rum mellan den fattigare landtmannen och de stora magnaterna till följe afde sednares ännu temligen feodalistiska position i samhället. Det egentliga romaneska elementet spelar väl i dessa ifrågavarande romaner en underordnad roll, men de skola alltid bibehålla ett redbart värde inom vår litteratur såsom aktstycken till tidens karakteristik. Engström har för resten äfven med framgång försökt sig i poesi och har bland annat skrifvit ett par fornsvenska dramer.

Karl Kullberg, en litterat kammarjunkare och son till Kalmarbiskopen, som ni känner, eller, rättare sagdt, hvars angenäma bekantskap de danske ieke fingo tillfälle att göra, har utom allahanda blom-meranta poesier här och der i kalendrarna utgifvit ett par noveller och längre berättelser, hvilka ega förtjenst i hvar sin olika art. „En ung mans memoi-rer” är någonting i Paul de Kocks art, röjande i allmänhet tydligt nog „den unga mannens” omognade talang, men innehållande många qvicka saker och partier icke utan komisk styrka. Romanen „Gustaf den Tredje och hans Hof” är visserligen aflattad i en alltför retorisk stil, men har onekligen flera lyckade porträtter och skildringar, som göra boken öfverhufvud taget ganska läsbar. „Domaren,” hans sista berättelse, är utan all fråga också hans bästa; den är hemtad från landsbygden, ungefär så som Engströms romaner, men behandlar dock något olika ämnen och detta i ett helt olika manér. Denna lillanovell torde, när allt kommer omkring, vara en af de bästa dylika vår aldra nyaste litteratur frambragt.

Den för sina flera filosofiska arbeten välbekante och aktade finnen Snellman, nu rektor vid en skola i Kuopio, har på sista åren genom ett par bettettri-stiska produkter häfdat sig rätt till en plats inom svenska skönlitteraturen, icke mindre hedrande, än den han som tänkare länge innehaft inom vetenskapen. Hans „Fyra Giftermål,” — af hvilka fyra vi likväl icke ännu erhållit mer än ett par, — är, såsom han också sjelf kallar boken, mera ett galleri af taflor i terburgskt manér, än en ordentlig roman med inledning, intrig och upplösning i laga form. Detta gör att en del läsare icke här precist finna hvad de sökt, och dessa kasta boken harmset ifrån sig. Men allting må nu få bedömmas här i verlden för hvad det utger sig vara, och herr Snellmans ifrågavarande arbete är verkligen i sin art ett godt stycke arbete. Jag medger att den spekulatifva ådran här måhända nog envist banar sig sin strömfåra tvärs igenom poesien och att det stundom ser ut som det endast vore den allvarsamma fru Philo-sopbia, hvilken här roat sig med att för ett ögonblick spela maskrad i den sköna konstens skiftande domino; men äfven litet filosofi skadar icke då och då här i verlden, särdeles när den beter sig så humant, så inställsamt och med så goda manér, som i herr Snellmans bok. Denna är i sjelfva verket ickeegentligen skrifven för att läsas igenom i flygande galopp, utan snarare för att njutas i små portioner; man kan slå upp hvilken sida som heldst och man kan vara säker på att alltid finna något snillrikt tänkt och väl sagdt, än något humoristiskt, än något djupt känsligt, än någon ädel sanning, än äfven något af dessa älskliga idyller inom fyra tysta väggar, hvaraf alldagslifvet dock eger kanske mer, än man i allmänhet tilltror vår förderfvade verld, och för hvilkas tecknande Snellmans ursprungligen ytterst blida pensel just är på sitt rätta ställe.

Något af samma öfvervägande riktning åt det kontemplatifva, som man finner i Snellmans bellet-tristiska arbeten, är hvad som karakteriserar romanen: „Hjertklappningen på Dalvik” och de under titeln „S. H. T.” samlade smärre eskisser och uppsatser, hvilka tvenne volymer hafva till författare en ung baron De Geer, en ättling af den i Sverge sedan 1600-talet frejdade De-Geerska familjen. Det är en man med ingalunda obetydlig fond af genialitet, ehuru denna hans genialitet är särdeles fragmentarisk och nästan uteslutande yttrar sig i löst utkastade reflexioner öfver allt hvad soui faller under hans ögon. Han kan med mycket djupsinne hålla tal öfver skalet af ett äpple eller

hjulspåret af en bryggarkärra, och det är just allahanda dylikt djupsinne, som utgör det egentliga innehållet af hans böcker. „HjertkIappningen” bär visserligen namnetroman och eger äfven tydliga ansprăk på att vara det, men i grunden är den det likväl icke mer än Snellmans »Fyra Giftermål,” Det var som student #ch som »nouveau débarqué” i hufvudstaden, den unga baronen skref dessa sina saker, men hans kära onkel, Sverges rikaste magnat, har sedan gjort honom till någonting lofvande på den diplomatiska banan, och romanskrifveriet kommer väl hädan efter att ligga nere; herr baronen får nu så mycket vigtigare att tänka på i det stora europeiska statssystemets intresse!... ,

En annan förnäm ung författare är Albano, den der i allmänna lifvet är en grefve och kammarherre Adlersparre. Han var för ännu icke så många år sedan en ganska god och genuin kammarherre på både vers och prosa, om hvilken ingen menniska kunde ana så mycket som en skugga af demagogiska tänkesätt. Men en vacker dag blef det annat ljud; den unga grefven och kammarherren gjorde alldeles som Geijer ett „affall” och uppträdde nu i en hast som prononcerad liberal; hvaröfver man naturligtvis på hofvet blef icke litet förskräckt! Han har sedan dess utgifvit en hel mängd smärre noveller, alla med mer och mindre öppen demokratisk syftning, såsom „Dante,” „Ludvig XV,” »Martyren/ med flera. De äro för öfrigt ingalunda illa skrifna, dessa små noveller, om än just inga mästerstycken vare sig i karak-tersskildring eller sammansättning; Albano har enbehaglig stil, som dock kunde vara litet mera vårdad, hans poesi, — ty han gör äfven sådan, — är lättläst och tillhör för öfrigt den sorts, som låter rätt vackert „med god musik till,” Han har äfven publi-ceraten volym „Skizzer och Reseminnen” från Danmark, hvilken innehåller åtskilligt godt, men äfven flera betydliga misstag,, nästan alltför betydliga, för att kunna ursäktas ens hos en grefve.

Crusenstolpes roman „Morianen” går så nära in på memoarens gebit, a*tt dess speciellare omordande icke egentligen här ftr på sin rätta plats; måske får jag anledning att framdeles återkomma dertill. Cru-senstolpe har äfven skrifvit ett par mindre berättelser, hvilka dock icke gjort någon ovanligare lycka. För öfrigt är det med Crusenstolpe enahanda förhål* lande som med en annan af vår nyare tids märkligare män, Lmdeberg, — hvilken jemte sitt jurnali-stiska skriftställeri flitigt odlat poesi och annan vitterhet, — att hans bellettristiska författarskaps betydelse ställer sig af sig sjelf å sido för hans politiska verksamhet, och jag har derför trott mig ega skäl att vid detta tilfälle endast i förbigående vidröra ifrågavarande begge män, för att något närmare belysa dem, när jag kommer till öfversigten af den nyare svenska tidningslitteraturen och hvad dermed sammanhang eger.

Jag har hittils uppehållit mig vid de författare, hvilka mera speciellt arbetat i romanen och novel-len. Hvad nu åter .beträffar poeterna, dessa som blott och bart äro poeter i den gamla inskränktare bemärkelsen, poeter med meter och rim, har vår sednaste litteratur härutinnan på långt icke så stora notabiliteter att uppvisa. Förhållandet är ungefär detsamma Öfverallt och blir det förmodligen efterhand i ännu högre och ögonskenligare mån. Jag har redan sagt det, romanen arronderar sig på de öfriga vitterhets-arternas bekostnad; den episka dikten, sådan den fordom såg ut, existerar rättnu icke mer, romansen knappast heller, lyriken nödgas hålla sig till genremåleriet eller slå sig på politik, för att kunna uppehålla sitt fattiga lif. Och för min del tror jag alldeles icke att man behöfver bli melankolisk derför att så är; poesien lefver nog i alla fall och kommer att lefva allt framgent, formen gör här sannerligen mindre till saken, än en mängd aktningsvärda personer försäkra, och eftersom nu tiden gifvit oss romanen i stället för de gamla rimmen, hvarför skulle vi icke hålla till godo dermed ? Tiden har dock alltid någon mening med hvad den gör. För öfrigt, när vi känna oss vid humör att sjunga, alltid skola vi ha några toner qvar, och så mångalyror, somdrufvan, skämtet eller friheten behöfver, det skall aldrig fattas oss här i verlden!....

Bland de fä poeter af någon utmärktare betydelse, dem den yngsta svenska vitterheten imedlertid kan ställa fram, tillkommer måhända första platsenRuneberg, en Finlands son liksom Snellman och äfven liksom han lärare vid en finsk högskola. Dermed vill jag för öfrigt ingalunda hafva i allo förenat mig med dem, hvilka upphöja denna $kald till någonting makalöst stort och nästan sekulariskt. Runeberg är en god poet, men han är visserligen hvarken någon Geijer, någon Tegnér, eller någon Stagnelius. De arbeten, der han är mest sjelfständig, äro tillika de mot hvilka man har mest att anmärka, och åter de, i hvilka han af den stora allmänheten älskas och beundras, äro sådana, der han till en god del blott är imitatör. Hans större episka dikter: ..Elgskyt-tarne,” „Hanna,”

„Nadeschda," »Kung Fjalar," med hvad mer de heta, innehålla utan tvifvel ganska poetiska ting, sköna målningar och originella scenerier, men de äro m?d allt detta dock i sin helhet behäftade med ett litet fel, som visserligen af många uti fordna dagar ansågs för »klassiskt," men ickede-stomindre har råkat i stor och ohjelplig misskredit; vågar jag uttala ordet? dessa poemer äro — tråkiga. Ja, man kan icke mera dölja det för sig sjelf, de äro i längden hjertans tråkiga. Det ligger också redan i den stelt bundna form, hvari Runeberg intvingat dessa sina berättelser, någonting som tröttar och till och med gör en missnöjd. 1 synnerhet gäller detta om hans hexametriska stycken, emedan detta versslag, man må säga hvad man vill, innebär ett visst ärftligt mer eller mindre idealiskt anspråk,hvilket dock af en sidan innerligt vossisk epik, som herr Runebergs, på intet vis uppfylles. De hoine-riska gudarna och Virgilii mytologiska herdar ha här blifvit förvandlade till temligen ordinära hvar-dagsmenniskor, och dessa kunna i sanning nöja sig med att snacka och pyssla på beskedlig prosa. Men det är lustigt med en del våra poeter i den långa stilen, moderna homerider i svart frack och hvit halsduk! De ha nu en gång fått i sitt hufvud att den versifierade formen, ju strängare antik, ju bättre, gör en berättande dikt, om än tagen ur rama all-dagslifvet, till någonting högre, till, så att säga, en smula mera adelsman, än berättefsen i vanlig novell-eller roman-fason. Liksom Walter Scotts historiska sedeskildringar äro mindre god poesi, derför att de icke äro skrifna på vers! liksom icke Victor Hugos „Notre Dame" i alla fall är och förblifver ett af de mest hänförandé skaldeverk, som samtliga den nyare tidens litteraturer ega att uppvisa! och liksom Eugéne Sue's Rigolette skulle varit mera poetisk på hexame-trer eller orimmade jamber, än hon nu är på sin simpla parisiska prosa!... Herr Runebergs „Elg-skyttar" skulle kunna ha blifvit en alldeles ypperlig novell, i stället för att arbetet nu med sin antika versbyggnad är ett temligen tålamodspröfvande epos, som jemförelsevis blott få gripa sig an med att läsa igenom, och författaren skulle visst icke varit mindre god och äkta poet, derför att han icke hade gjort ett parhundrade sådana „episka verser," som till exempel följande hexametrer:

„Men der stod vid min sida en man, som sopade flitigt

Vagen och sköt med sin qvast den ymniga smutsen i

högar."

Beträffande åter Runebergs smärre poetiska kompositioner, så är det hufvudsakligast hans små ler och epigrammerhvilka förvärfvat honom hans mesta popularitet, och det lärer dock vara visst att grundtonen till hela detta slags miniatyr-romans redan är anslagen i den gamla serviska folkvisan, ja man har till och med velat bringa i bevis att Runeberg här vid lag vore till stor del blott öfversättare. För min del älskar jag heldre att antaga det den (inska skalden från början varit imitatör, men att han småningom satt sig så fullkomligt in i denna karakteristiska specialitet, att han till slut verkligen inom densamma diktat äfven ur egen barm. För öfrigt må de nu vara mer eller mindre serviska, dessa hans smärre poemer, så är det imedlertid en sanning att de för sin älskliga naivetet, sin täcka mildhet eller småskälmskhet, länge skola hos oss bibehålla den ynnest, som alltfrån begynnelsen fallit dem till godo. Man skall älska dem, liksom man älskar tufvornas små vilda blomster till omvexling med parkens stolta rosor och georginer. Jag vill blott anföra ett par till exempel:„Flickan kom ifrån sin älsklings möte, kom med röda händer. Modren sade:

„hvaraf rodna dina händer, flicka?'*

Flickan sade: jag här plockat rosor och på törnen stnngit mina händer.

Ater kom hon från sin älsklings möte, kom med röda läppar. Modern sade:

»hvaraf rodna dina läppar, flicka ?"

Flickan sade: jag har ätit hallon och med saften målat mina läppar.

Åter kom hon från sin älsklings möte, kom med bleka kinder. Modren sade:

„hvaraf blekna dina kinder, flicka?"

Flickan sade: red en graf, o moder! göm mig der och ställ ett kors deröfver, och på korset rista, som jag säger:

En gång kom hon hem med röda händer, ty de rodnat mellan älskarns händer; en gång kom hon hem med röda läppar, ty de rodnat ander älskarns läppar; sednast kom hon hem med bleka kinder, ty de bleknat genom älskarns otro.1'

Hela stycket är icke längre!.... Men vi hafva ett gammalt ordspråk, som säger att ,,korta visor äro goda visor," och det har verkligen itke orätt. Se här för öfrigt en ännu kortare:

„Till en bondes koja kom. en krigsman,, tung af år och vandrande på träben; bonden fyllde lugnt ett glas för honom, bjöd och talte till den gamla knekten:

„Fader, säg hur var det dig till sinnes,när i striden fiender dig omhvärfl, skotten knallade och kulor hveno?"

Gamle knekten tog sitt glas och sade:

„Såsom dig, när någon g&ng om hösten hagel kring dig hvina, blixtar ljunga, och du bergar tegen för de dina."

Detta är utan tvifvel „epigrammatiskt," såsom lluneberg sjelf betecknat det, men poesi, och en ädel, skön och frisk poesi, ligger dock deri, liksom den mandeldoftande kärnan inom sin lilla runda nöt• • • •

Jag måste nu äfven meddela en af „idyllerna" och jag väljer dertill

^Sommarnatten.

På den lugna skogssjöns vatten satt jag hela somn.arnaUen och för böljans tropp, ur båten, slängde tanklöst ut försåtcn.

Men en talltrast sjöng på stranden, att han kunnat mista anden, tills jag halft förtörnad sade:

„bältre om din näbb du lade under vingen och till dagen sparde tonerna och slagen!"

Men den 4jerfVe hördes svara:

„gosse, låt ditt metspö vara! såg du opp kring land och vatten, kanske sjöng du sjelf om natten."

Och jag lyfte upp mitt öga, ljus var jorden, ljust det höga,och från himlen, stranden, vågen kom min flicka mig i hågen; och, som fogeln spått i landen, sjöng jag denna sång på slanden."

Och jag vill fråga, hvarför en man, som kan skrifva dylika gratiösa och intagande småting, skall äflas med stora episka versfabrikater, dem man, såsom fallet verkligen är med hans sista knaggliga opus: „Kung Fjalar," knappast är i stånd alt recitera från bladet, och der man svårligen inom de många ark-talen finner mera sannt poetiskt innehåll än i de få raderna af dessa täcka miniatyrbilder! Man svarar, jag vet det, att Runeberg är en „episk natur;9' nå. hjertans gerna en episk! jag har ingenting deremot, men återkommer i sådant fall alltid till hvad redan är sagdt: hvarför diktar icke den älskvärde mannen på prosa, hvarför ger han oss icke noveller? O, herr Runeberg, som kanske skulle skrifva så förträffliga!. i. Men det är denna hexametrens demon, som för syndens skull kommit i verlden och som går och ingifver folk en mängd fatala „klassiska" inbillningar!....

Efter Runeberg må jag nämna Böttiger. Han har genom åtskilliga tårögda och läspande qväden i Franzéns eller ännu mer Grafströms mest sockersöta och „enfantina" art gjort ett slags lycka hos en del känslosamma damer och andra nerfsvaga personer. Han är en makalöst from skald och har alltid i sinaverser förstått att briljera med något som de fransyska guldsmederna kalla „bijouterie de religion." Hvaraf naturligtvis allt hofpredikanterligt sinnadt folk varit särdeles uppbyggda och förtjusta! På samma gång herr Böttiger har att möda ospard att öfvertyga en det han blott sjungef för att

„.... skingra i de godas hjertan smärtan,"

det han allenast vill

„.... ät de goda, åt de fromma .. bjuda då och då en blomma ur diktens vår,"

och att hans sång, „blyg och rädd,"

önskar ej bli hörd af mången, hon verldens lof försmår,"

skrifver han imedlertid, den hedersmannen, det ena prisstycket efter det andra för Svenska Akademien,

— hvilka saker också ganska riktigt af de „goda” akademisterna rikligen belönas, — samt är härigenom vorden ett slags „poéta 1 au rea tus,” bestämd till en glimrande framtid. Hans poesi skulle i allmänhet kunna förliknas vid ett slags hafresoppa, sådan man tvingar patienter att dricka, för öfrigt en god, sim-mig och rätt väl kokt hafresoppa, med åtskilligt russiner i, hvilka simma så angenämt här och der i sqvalpet. Att det är en pyntad och vacker vers i

13m

herr Böttigers produktioner, är alldeles obestridligt, men denna förtjenst begynner verkligen ha mindre att betyda, då virtuositeten i detta fall numera är hos oss så ytterst allmän och vårt språk rättnu skrifver sig sjelft till den grad att man blott behöfver hålla i pennan. Herr Böttiger, hvilken lefver i Upsala såsom akademie-adjunkt, är annars utan tvifvel en man med bildning och kunskaper och har gifvit prof af öfvetsättningar från utländska skalder, deri han nästan lofvar att'bli en rival till den lärde Thomander och den spirituelle Hagberg, hvilka begge Lunda-professorer eljest egt ett rättvist anseende som våra förnämsta talanger i den vägen.

Böttiger är nyligen blefven gift med en dotter til) Tegnér, oeh man har trott sig märka att denna förening redan haft ett förmånligt inflytaode på hans poesi, så att densammas välbekanta gråpappersansigte plötsligen visat anlag till en liten alltför glädjelig dragning i rosenrödt. Skulle det då verkligen vara mer än en blott myth, att herr Böttiger erhållit med sin fru 1 hemgift något af svärfaderns fordna goda humör? eller är det blott ett nytt lysande exempel på hur damerna äro allsmägtiga här i verlden ? ....

Ruda, hvilken dog helt ung för ett tiotal af år sedan, löfvade att bli en god poetisk kapacitet; hans många ungdomsaibeten i olika arter hafva likväl icke öfverlefvat honom. En annan lyrisk ^kapacitet,” och en nästan outtömlig sådan, var den nyss hädangångneIngelman-, hans flesta saker äro tillfällighetsdikter, och det är verkligen en sanning att i Stockholm neppeligen någon enda aldrig så litet notabel person fick dö, gifta sig, göra ett silfvefbröllop eller en resa, utan att herr Ingelman straxt infann sig med en liten lämplig versstump. Men i dessa hans poemer för ögonblicket andas icke så sällan mycken djup känsla och mer poesi, än i vida anspråksfullare alster af högtidliga, akademiska och dekorerade vers-fabrikanter, och mannen hade efter all anledning blifvit en lyrisk skald af utmärkt värde, så framt han icke alitfrån början på dylikt sätt förspillt sin poetiska ådra.

Assar Lindeblad har vunnit ett eget slags renommé såsom Tegnérs mest génomdrifne och oförskräckte imitatör; han efterapade verkligen Tegnér en tid bortåt så makalöst och perfekt, alt Esaias nästan blef smått rädd för honom. Tegnér kunde naturligtvis icke taga uteslutande patent på hvad som rann ur hans penna eller på hela denna poetiska konstruktion, som var hos honom från början så alldeles egendomlig; men han hade alltid att frukta, att så snart en vers af hans hand varit ute i verlden en vecka, skulle Lindeblad lägga embargo på densamma, för att sedan för egen räkning med någon liten obetydlig Mrändring släppa den ut i rörelsen. Ändtligen poetiserade Lindeblad sig till ett pastorat och hängde upp sin lyra i sakristian. Han har väl

13*sedan dess vunnit ett par pris i Svenska Akademien, men vidare har man nästan icke hört af honom. Lindeblad är, med allt sitt tegnerisande, likväl en nian af poetisk halt och som i flera sina kompositioner har mer af sin store förebild, än blotta formeh.

En poet, hvilken framför allt eger den förtjen-sten att icke precist sjunga i samma ton, som de tusen andra, är den glade löjtnanten Wilhelm v. Braun. Recensenterna hafva för hvarje ny volym poemer, han utskickat i det allmänna, pesterat mot det mindre ansade, det sjelfsvåldiga, det cyniska i flertalet af hans stycken, — och det är sannt, mannen är litet frivol! — men. imedlertid har hans publik för hvaije gång snarare ökats, än minskats. Detta kommer helt simpelt deraf att Brauns frivolitet är en qvick, en sprittande och derjemte en ganska originell, — och verlden är nu en gång sådan att den roas mer af det qvicka, än af det ledsamma! — Man skulle väl kunna säga, at Braun i viss mån haft till mönster den för ett par år sedan aflidna Wadmato, hvilken äfven med all sin „cynism” var en qvick man, den der efterlemnat åtskilliga poemer, som alldeles icke äro att bortglömma ur

räkningen; men i allmänhet har dock Braun skrifvit på sin alldeles egna fason. Atl i en del af dessa hans komiska, satiriska, epigrammatiska och jovialiska dikter någon egentligen poetisk åskådning eller^vervc" icke just förefinnes, må jag gerna medge, för att göra den obevekliga kritiken till viljes, men det är redan nog att det är glädtighet deri, något som gud skall veta icke eljest öfverflödar i denna jordiska jemmerdal; och mannen har för öfrigt uti diverse poemer i annan tonart visat att det dock på botten hos honom ingalunda saknas innerlig känsla, inspiration och sann humor. Han har nemligen utom sina mångfaldiga stycken i hvad jag ville kalla den uteslutande „ungkarls-genren," diktat äfven flera vackra idyller och ljuft erotiska qväden, deri en varm själ uttalar sig, äfvensom en hefc hop frihetssånger, hvilka, i parentes sagdt, vållat Ihonom många sura miner af höga vederbörande. Hans noveller, — han har äfven skrifvit flera sådana, — tillhöra den bättre sorten af dylika moderna följetongs-fabrikater, och äro för öfrigt öfver hufvud taget precist densamma Braun på god prosa, som den välbekante Braun på vers, med hans olater, såväl som med hans älskvärda sidor.

För att ge er åtminstone ett ungefärligt begrepp om Brauns glada och spirituella sångarskap, vill jag citera några verser ur ett bland hans äldre stycken, kalladt

„DuelIen.

Corinna bevistar en lysande bal;

den skönaste är hon bland damernas tal.Ocb köpstadsmamsellerna titta på sne', det kostar väl på att den skönaste se.

De hviska oeh tassla så mycket h part, de önska Corinna jag vet icke hvart.

Corinna dock saknar ej tappert försvar, en spetsgård af löjtnanter kring sig hon har.

Har präktig är ej den rödkragade hop, lik dockor, hvart halsar man lackat ihop!

Der sitter den sköna som perla i gull, och mumsar konfekt ar en påse så foll.n

Nu spelas det upp; uppbjudande löjtnanter infinna sig hos Corinna9 den ene enträgnare, än den andre. Corinna är i en förtviflad belägenhet; bur skulle hon kunna komma ihåg ordningen i en dylik „embarras de richesses!"... Oh, Corinna, Corinna!

„Du vållar två hjeltars, två löjtnanters död! du minnes ej hvem som till dansen dig bjöd.

Men valsen är börjad; hvi dröjer väl Aan?

Corinna sig vänder till rasande man.

Der kommer den rätte, som dundrande Thor! och tusende tunnor af eder han svor.

Han kastar sin handske på dammande golf; och dånande klockan i tornet slår tolf.

Och vridande Qunet kring läppen med mod, han skriker: „min ära blott tvättas i blod."Den andre tned itist som en piccola-ton: „min ära också! — har da biktat, patron?

Fort! säg hvilka vapen!" — „Pistoler förstås! på två steg, ty båda vi skola förgås.

Corinna! när du hör pistolernas pang, så*tänk då med fasa på ditt ma kemang!"

Löjtnanterna skynda ut. Corinna dånar ... Morgonen derpå sitter hon, efter en gruflig ångestnatt, i sitt fönster; hvad hisklig syn slår då plötsligt hennes öga!

„Der ser hon förfärad de löjtnanter två, som, stödda af vänner, helt vacklande gå.

„0, ve mig, jag arma! de svigta af sår, jag vållat det!" Mer hon ej säga förmår.

Men närmre de komma, och hon repar mod, omöjligt hon skönjer en droppa af blod.

Omöjligt de deraf ha lidit förlust, ty såsom pioner tycks kinderna just.

Men vacklande likväl och svaga de gä, hur skall hon väl detta förklara ändå?

Hnr skall hon förklara att blicken är matt och att uppå målet de sväfva besatt?

„Ha! — ropar hon hastigt med undrande min, — månn’ hjellarne tvättat sin ära i — ttn?”Han skulle måhända icke Tilja tro att samma lekande penna, som utkastat denna och så många dylika skämtsamma teckningar, — att icke nämna alla de visor och buffa-stycken om drufran och kärleken, der sångarens humör varit rentaf uppsluppet ända till ysterhet, — man skulle knappast tro, säger jag, att det varit samma penna, som skrifvit sådana af allvar och hjerta uppfyllda dikter, som till exempel den vackra sången om „Qvinnoögat,” af hvilken jag icke kan neka mig att här låna åtminstone några verser, såväl derför att hela detta poem verkligen är ett litet mästerstycke, som derför att man i allmänhet känner Braun högst ofullständigt, när man blott känner den jovialiska sidan af hans författarskap.

„Vill da se en skymt utaf den höga kärleken, som ofvan molnen bor, o, så blicka då i qvinnans öga! och du ser den närmre ån da tror.

Se på flickans rådda blick, som ilar likt en jagad dufva fort omkring, för att dölja att den stundom hvilar sig på en i ynglingarnes ring!

Det, för hvilket ord hon icke finner, det, som hoa sig vågar tänka knappt,i elt ögonkast Ull honom hinner, som ett stfernskott uti qvällen, snabbt.

Älskarinnans öga se, då brunnen första kyssen på dess läppar är, och ett blygsamt „ja” från rosenmunnen kronan satt på älskarens begär!

Då det talar nt i ömma lågor hvad som tongan icke mer förmår, och i helig tystnad svar oeh frågor lysa fram igenom känslans tår.

Eller se, hur modern Ögat sänker ned till förstlingen invid sitt bröst! allt hvad hjertat känner, själen tänker, tolkas der med blickar, ej med röst.

Renare ej månans anlet skådar på en källa, som bland blommor står* solens första stråle ej bebådar högre fröjd än från den blicken går.

O, så brinn, du Skaparns högsta under! sköna qvinnoöga, herrligt brinn! och, än mera skön, i sorgens stunder milda qvinnotår, allsmagtigt rinn 1”

Deo vackra „sentiment,” som sålunda uttalar sig fleristädes redan i Brauns första samlingar * har i hans sednaste volym: „Carolina,” till mångens stora och billiga förvåning , rentaf öfvergått till verklig sentimentalitet, ett sjukligt pjunk, ett miss-nöje med sig sjelf och hela verlden, som tyvärr, om det ej i god tid kureras, måste komma-att utöfva ett ytterst menligt inflytande på mannens hela skaldiska verksamhet för framtiden. Det ser nästan ut som om Böttiger och Braun ernade byta roll; och hvem skulle väl någonsin i den tiden, då den sednare gjorde sig så lustig öfver den gråtmilda upsa-liensen, kunnat ana sådant, som att han sjelf några år derefter skulle hålla till godo med dennes aflagda elegiska näsdukar!....

Äfven om talet icke här vore just om litterära Martis söner, fordrade billigheten att vid sidan af Braun placera en annan ung löjtnant, Ridderstad, såsom en af vår nyaste vitterhets anmärkningsvärdare representanter. Det är en genialisk man med en blixtrande, outtömlig fantasi, men icke i samma grad estetiskt medvetande och artistisk sjelfkritik, hvaraf är en följd att hos honom ofta de ypperligaste saker förekomma uppblandade med andra, som gifva kritiken rikligt vatten på dess qvarn. Äfven han har någon gång emellanåt sjungit, liksom Braun, glada toner och skämtat på unga soldaters vis om flickor och pokaler, men hans skaldelynne ligger dock hufvudsakligen åt det allvarligare. Han är en entusiastisk den nya tidens och de liberala idéernes man, och han vill städse af all sin själ det afgörande, ehuru han icke alltid i speciella fall synts vara fullt ense med sig sjelf om rätta vägen till att vinna detBrauns liberalism inskränker sig mest tiJl satiren och persifflaschen, Ridderstads frihetskänsla är långt mera positif och energisk, och öfverhufvud vida mera krigisk. Hans sånggudinna går fram som en sköldmö. Han tecknar henne sjelf sålunda i ett vackert poem, som han i sina „Tids- och Krigs - Bilder” tillegnat „sina vänner:”

För er, min sångmö träder ej blolt med myrt ocb ros, ty hon är väpnad na i pansarkläd med spjut och sköld, som en Valkyrja tros.

Ett framåt nu i strängad lyra klingar, ett stridsrop nu!

Gif sången, himmel, tvenne Örnevingar och till ett örnbo gör min lyra, du!"

Hans valspråk är för öfrigt att en man skall vara man; och han tröttnär icke att ropa det i de ungas öron:

„En man är man! på det minutligt lilla må han sin lefnadsvishet ej förspilla, ej Qäriln jaga ibland blommors glans och glömma lejonjagten, som är hans.

Den stora jagt, som går kring alla landen, en jagt i staten och en jagt i anden; allt falskt och mörkt deri förföljer den; följ med, följ med! blin jägare, J män!"

Det är alltid sena i Ridderstads vers! det är icke blott skinn och ben, utan äfven muskler; det be-höfves också, vid gud! i våra tider annat än den der jemmerliga, spensliga hofjunkarpoesien, som man kan 8e månskenet tvärs igenom!...

I de fyra häften af blandadt innehåll, hvilka Ridderstad sednast utgifvit med det gemensamma namnet „Salongenträffar man flera stycken af humoristisk art, som vittna om icke föraktliga anlag hos honom äfven i denna nya riktning.

När till dessa alla jag slutligen lägger den behaglige naturmålaren Sätherberg, den fyndige och infallsrike vådevillförfattaren Blanche, den under psevdonymen Talis Qualis bekante Strandberg, — äfven en ung talangfull och varm frihetssånga re, — samt de förtjenstfulla trenne Upsala - poeterna Malmström, Nybom och Bergman, torde jag kunna af-sluta raden af vår yngsta vitterhets notablare namn. För fullständighets skull, ehuru genren icke egentligen hörer hit, må jag dock ytterligare ihågkomma den för sina ytterst lifligt och pikant berättade sjö-äfventyr och resor med rätta prisade Gosselman9 samt den qvicka t. Unge, hvars humoristiska promenader inom Fäderneslandetmed flera likartade produkter, på sin tid väckte stor uppmärksamhet; och så punkt!

Dock! — ännu har jag en författare, som jag måhända skulle bli min formliga ovän, så framt jag alldeles glömde bort honom på katalogen; jag menar psevdo»ymen Orvar Odd9 hvars små skildringar urhufvudstadens lif, resebilder, noveiletter, samt diverse quasi-humoristiska följetongs-uppsatser lyckats vinna något bifall hos den svenska publiken, på samma gång han dock med sitt publicistiska pennfökteri i den mest „republikanskt-socialistiskt-kosmopolitiskt-straussianskt-revolutionnära," „incendiära" och „blas-femiska" riktning, äfvensom en del gemena och van-vördliga kritiker, uppväckt mycken förargelse hos alla de sansade medborgare, hvilka utgöra gräddan af nationen. Han böljade för öfrigt som herr O. P. Sturzenbecher sin litterära bana med ett romantiskt poem: ,,Romarsköldenett temligen misslyckadt opus, hvarpå följde ett par berättelser, hvilka äfven äro långt från några mästerstycken. Den tiden teg-neriserade han bastant, den unga mannen; men en vacker dag tog han sitt parti och slog in en alldeles ny väg, och blef med detsamma „OrvarOdd." Han har, om man så vill, en viss originalitet, — den somliga likväl påstå vara „lånad" från Jules Janin, medan andra försäkra att den är tagen från Heine, gud vet nu hvilket man skall tro! — men dermed vinner man dock icke allan salighet. Hans nyaste prestation är, så vidt till min kunskap kommit, en samling poemer under namnet „Min fattiga sångmö," af hvilka en del äro lättlästa nog, men andra tyvärr så pass demokratiskt hårdbakade, att de varit nära att fastna ett par recensenter rentaf i halsen. För ögonblicket lär han uppehålla sig i Köpenhamn ochföreläsa öfver svenska litteraturen för det Skandinaviska Sällskapet; han svärmar för den der skandinavismen, den stora token!....

Det återstår nu för mig att nästa gång meddela en öfversigt af Sverges publicistiska litteratur, hvilken är en högst märklig litteratur för sig, och der vi möta såväl flera af det föregående bekanta namn, som åtskilliga nya, både i allmänhet intressanta och i Sverges hela historia för den nyaste epoken betydelse-egande skriftställare, en L. J, Hiertar en Lindeberg, Crusen-stoipe, med flera»tyette föreläsningen.

Mina Herrar och Damer!

Jag afslutade sista gången min revy af Sverges nyare vitterhet. Det återstår ännu att skänka ett ögonkast äfven åt

den svenska publicistiska litteraturen, hvilken på de sista tiderna blifvit för oss af så stor betydelse och utvidgat sig i så utomordentlig och påfallande grad.

Man har kallat Olof Dalin den svenska publicitetens fader, och det vore måske orätt att beröfva honom denna ära. Hans „Svenska Argus," som utkom under de första åren af 1730-talet, var en temligen qvick och underhållande efterbildning af den engelska tidskriften „Spectator" och agade med en satirisk gissel tidens oseder och lyten. Det är imed-lertid till att märka, att bemälda Argus höll sig utan undantag endast till det ytterst allmänna, och man misstager sig mer än mycket, om man föreställer sig att i detta blad någonsin påträffa ens en skugga af den granskning utaf speciella ämnen och den direkta polemik, hvilken utgör det hufvi dsakliga kallet för våra dagars tidningar. Dalins Argus gjordeför öfrigt en alldeles omätlig lycka på än tid, Rikets Ständer voterade en nationalbelöning it den unga författaren och det kongliga hofvet i sin sida hastade att draga mannen in i sitt intresse genom att tilldela honom den ena utmärkelsen efter den andra. Han blef alltså ganska riktigt herr von Dalin, konglig bibliotekarie, riddare, rikshistoriograf, slutligen hof-kansler. Skref för öfrigt skäligen dålig vers och dog som en stor poet.

Under Gustaf den Tredje florerade ypperst bland flera tidningar och tidskrifter „Stockholms-Posten," grundad ir 1778 af Kellgren och fru Lenngrens man. Jemförd med Dalins „Then svenske Argus," var „Stockholms-Posten" en ofantligt praktisk och positif tidning. Utom sin lättare lektyr, bestående af fabler, idyller, oder till Galatbée och Doris, anekdoter ofta nog i epokens mest fria och otvungna smak, scharader, och dylikt, erbjöd detta blad äfven en allvarsam sida i allahanda uppsatser öfver ämnen af vigt, i recensioner öfver teatern och litteraturen, samt i utländska politiska nyheter. I redigerandet af dessa sednare var bladet alldeles .icke nigon poltron; man synes hafva velat på detta håll taga igen sin skada för den förbehillsamhet och försigtighet, man nödgades iakttaga i afseende pi inre politiska förhillanden, och man yttrade sig mingen ging der vid lag med en skärpa och bitterhet, som tydligt bevisar att den franska revolutionens lingväga förar-beten icke voro utan inflytande äfven på vår aflägsna nord. Jag vill blott, såsom ett exempel, anföra första raderna af några strofer, som Stockholms-Posten vid början af 1780-talet adresserade till Kejsar Josef i Österrike, efter det denne monark med fast hand tyglat den ungerska prelaturens herrsk-lystnad och fanatism:

„0, Josef! jag dig dubbelt prisar,

Af alla du dig älskad gör;

Du hela verlden nogsamt visar,

Hur satans anhang hållas bör.

Det var ett riktigt mästerknep!

Ty när en prest i dina länder Till statskonst eller krig sig vänder,

Så hängs kanaljen I elt rep." o. s. v.

1 fall man i våra dagar skrefve någonting dylikt till en viss erkebiskops och hans gelikars ära, skulle man bli förklarad för en jakobin, icke värd att gå på guds gröna jord, och det skrefs dock för 70 år sedan i ett blad, som egde till chef Sverges mest firade författare, en man, som gällde för ett orakel och en föresyn i god ton, i utsökt urbanitet och smak!

„Dagligt Allahanda," äldre än „Stockholms-Posten," vär hufvudsakligast ett annonsblad, som dock äfven egde ett visst anspråk på att gå för en pottisk tidning; det uppfyllde tidens inskränkta fordringar och höll sig oafbrutet uppe vid sidan af Kellgrens blad, hvilket imedlertid alltid egde en öfvervägande auktoritetPS 1700-talets sista tider och begynnelsen af det nittonde seklet uppstodo en mängd nya tidnin-gar, af hvilka dock ingen förmådde skapa sig en ~ varaktig existens. Jag har i det föregående någon-städes omnämnt herr Wallmark* „Journal för litteratur oeh theater," hvilken började utgifvas 1809, och ni känner den lidiga estetiska polemik, som detta blad framkallade från den Nya Skolans sida. Man talade, under hela denna strid, i fosforrsternas koteri en mängd stora ord äfven om „frihet" och ^fosterland;" man spisade sin „lejonmerg" och härdade sig till Berserker-„Wuth,"

derunder till och med en och annan liten vresig sidoblick slungades &t den „östra grannen.” Detta allt såg visserligen rätt manhaftigt och dugtigt ut, men hvad dermed uträttades, var i sjelfva verket platt intet. De goda männen hade egentligen ingen tanke för annan frihet, än den utvärtes, — hvilken i det hela är dålig nog, när den icke åtföljes af frihet äfven inom fäderneslandet, — oeh medan de sjöngo ve och förbannelse öfver hvemheldst, som skulle våga att hota Norden, detta „frihetens gamla enkesäte,” lä to de Carl den Trettonde och hans adoptifve son styra och ställa mellan riksdagarna ungefär så egenmägtigt, dem godt syntes. Och så lefde man då år ut%>ch år in i ett menlöshetens tillstånd, läsande sin gamla „Stockholms-Post,” sin „Journal,” sitt „Aliahanda,” ett lyckligt folk utan tidnings-opposition, vördandesin höga öfverhet och prisande fridens idylliska lugn ....

Detta räckte till 1820, då herr Johansson uppsatte sin „Argus,” en tidning så litet å la Dalin som möjligt, och den der med ens kastade sig rakt in i de inländska frågorna och afförerna för dagen. Den gjorde onekligen under första åren af sin bana mycket godt, som den liberala publiciteten i Sverge alltid måste erkänna; den bröt isen och lade en gång för alla grunden till en sjelfständig politisk tidnings-press. Det var dock för öfrigt ingen särdeles intressant tidning, efter den aldra nyaste tidens fordringar, tvärtom! den var understundom skäligen ledsam, och det var en naturlig sak, att publiken småningom skulle tröttna vid den; ty herr Johansson, hvilken är en man med godt hufvud och vidtomfat-tande insigter, saknar deremot nästan mer än tillbörligt talangen att föra en sak till torgs, att framlägga en mening på ett populärt och underhållande vis. Dessutom ledsnade han sjelf vid tidningen, ungefär lika snart som publiken gjorde det, och lät redan efter de fem, sex första åren tydtigt märka att det började svika honom både energi oeh konse-qvens. Denna tidning, hvilken i sina första tider hade en nästan förvånande cirkulation, förföll således mot .slutet af 1820-talet till en nullitet, och det var hög tid, att någon annan med friskare lif uppträdde istället. »Medborgaren,” utgifvenaf-öfverstelöjtnant

14*Gustaf Hieria, — en rikt begåfvad, spirituell man och en varm, ungdomlig natur, måhända som politisk karakter endast något för sangvinisk och för mycket känslomenniska, — gjorde försöket att ersätta Ar-gus, men måste efter en icke lång bana upphöra, hufvudsakligt till följe af trakasserier och förföljelser från höga vederbörandes sida, men också utan tvifvel mycket derför att ögonblicket ej ännu var inne och jordmånen ej tillräckligt förberedd för mottagande af det radikalismens utsäde, som tidningen temligen oförbehållsamt sökte utsprida. En tillfällighet skulle imedlertid kort derpå bringa sinnena i hast till mognad och rycka tiden på några fä dagar ett halft sekel framåt.

Det inträffade nemligen vid detta lag en stor europeisk händelse, Julirevolutionen i Frankrike. Det gick liksom en krigisk trumpetfanfar genom hela Europa, folken reste på sig i alla väderstreck. Äfven i Sverge kändes inflytelsen af denna genomgripande rörelse. Hed mer än intresse, med exaltation följde man hos oss det polska frihetskrigets alla tilldragelser och utvecklingsmomenter. Hvarje ny framgång på polackernes sida var en glädjefest i Stockholm, och man hoppades att med hvarje post ändtligen få förnimma fransmännens intervention och de ryska arméernas totala förgörelse i Pohlens moraser. O, mine Herrar! Europas utseende skulle nu varit annorlunda än det är, om der i det ögonblicket sutit på Svergestron en Karl den Tolfte!.*. Den mannen varen stor fantast, om man så vill! men han förstod sig bättre på det svenska stålet, än på ryska silfver-rubler. Der fanns icke en soldat i hela Finland, icke i Petersburg; Bernadotte kände detta bättre än vi. Finnarne voro så vissa om att svensken skulle öfver Ålands Haf gå till Finland, att de Öfverallt i bondgårdarna längs kusten lagade enkom starkt och rart brännvin i ordning, för att, som de sade, åtminstone kunna bjuda de svenska bussarna välkomna med en ärlig sup. Det är någonting mycket bondskt och simpelt i detta, om ni så behagar, men det är likväl i/all sin enfald ett af de mest rörande drag, jag känner, af gammal vänskap och trofasthet. Men Bernadotte satt helt trankil med händerna i skötet. Han var icke den som ville ryssarne något ondt!... Pohlen föll, och vi fingo svälja harmen.

Under sådana förhållanden uppsattes „Afton-bladet” af Lars Johan Hierta, en kusin till den nyss nämnda öfverstelöjtnanten, samt en ung jurist Andreas Möller, hvilken likväl snart lemnade sin andel i företaget. Sällan eller aldrig var väl en tidpunkt mera lämplig och gynnsam för etablerandet af en demokratiskt frisinnad tidning. De dagblad, som redan funnos, hade till största delen spelat ut sin roll. „Stockholms- Posten” egdes nu af kapten Anders Lindeberg, densamme, hvilken några år sednare blef så namnkunnig för den högmålsprocess,som mot honom bcdrefs. Lindeberg skref emellanåt rdtt goda politiska artiklar i sitt blad, men han förstörde till någon del

sjelf det fördelaktiga intrycket af desamma genom andra, deri han med mera envishet, tfn framgång sökte bearbeta vissa för honom enskildt alldeles egna idéer och hugskott. Ett af Bernhard von Beskow mot Lindeberg riktadt paskill, bcnämndt ^Flugsmällan,” — ett opus, som för öfrigt är ett af de gemenaste vår ganska rika paskill — litteratur har att uppvisa! ^— och hvilken nidskrift lyckades erhålla de tusende grinarnes medhåll, fullkomnade Stockholms-Postens fall. Den hade sina svaga sidor, denna tidning, det är sannt, men så hade den ock mycken olycka. Detta var „Stock-holms-Posten„Dagligt Allahanda lefde visserligen ännu med, som det tycktes, fullkomlig hälsa; men i sjelfva verket var det dock alltför litet vigör och liflighet i dess rörelser, och dess politik var långt ifrån att ega någon rätt determinerad och imponerande hållning. ,,Argus’5 sjöng på sista versen och antog den jemmerliga figuren af en juste-milieu, just lagom för att rätt råka under klorna på förstkom-mande mera radikal oppositionstidning. De stora tilldragelserna för dagen lemnade ett det ypperligaste stofT, för att göra ett blad pikant och underhållande; den oroliga sinnesstämningen behöfde en organ. „Aftonbladet” mottogs med högljuddt bifall, dess publik ökades nästan för hvaije månad i en förvå-nande tillväxt. Det var någonting ungdomligt, någonting friskt och hasarderadt hos denna tidning, som icke kunde undgå att fängsla intresset och göra intryck på sinnena. Dess lilla stående afdelning: „Kaleidoskop,” hvilken innehöll hvarjehanda små infall och stickande ordlekar, än mot den ena, än mot den andra af motsatta partiet, blef allmänhetens favoritlektyr, man kunde icke mera sofva lugnt, utan att hafva sett hvad Aftonbladet hade i sitt kaleido~ skop för aftonen; dessa små roligheter gingo deasut* om från man till man, de blefvo nästan till ordspråk. Åtskilliga med åpropos utkastade artiklar mot Ryss* land och despotismen i allmänhet voro det tunga artilleriet, som fulländade de små kaleidoskop^tiral-jörernas seger, och när Warschau slutligen gick för-loradt, stod Aftonbladet qvar med den lyckade eröf-ringen af en magt, som hittils endast varit i jemnt tilltagande.

Hierta har haft en högst märkvärdig lycka, det är obestridligt, men få personer hafva också fått umgälla det med så mycket skällsord, som han. Lyckligtvis är han den, som kan besvara ett hvasst ord med ett annat, och för öfrigt är han dock redan, man säge hvad man vill, en man som har sitt blad i Sverges historia. Han har, naturligtvis icke ensam, men i alla fall i främsta rummet såsom anordnare, organisatör, sammanhållare, bragt sin tidning upp till en betydelse, hvarigenom den numera verkartemligen direkt på fosterlandets öden, och hela pressen har i och med detsamma blifvit hos oss en magt i staten, hvilken i det största, som det minsta gör sig gällande. Hiertas förnämsta förtjenst ligger utan tvifvel i hans fina instinkt att se hvad somför ett visst ögonblick eller ett visst ändamål är det tjenligaste och klokaste. Den mera ultraradikala fraktionen har icke alltid på sista tiderna varit nöjd med hans position och hans sätt att gå till väga, men det har ofta slutligen visat sig, att hans politik imedlertid icke varit så illa uträknad; och det bästa beviset för att han annars verkligen förstått det stora publikum riktigt, är den tillförene oerhörda cirkulation Aftonbladet nu eger. Femtusen abonnenter äro och förblifva dock ett godt testimonium, man vnå betrakta saken hur som heldst*

Hierta är skapad till industriel eller till finansminister. För en annan skulle ett sådant blad som Aftonbladet ge alldeles tillräckligt att beställa, men han har dessutom tid till mångfaldiga olika verksamhets-arter. Hans boktryckeri sysselsätter hundia personer och en ångmaschin, hans förlagshandel är ytterst vidsträckt, han är dessutom fabriksidkare i iéke obetydlig skala, något litet skeppsredare, har diverse municipala befattningar och är under riksdagarna ledamot af Riddarhuset. Skulle man tro att en menniska med så många bestyr likväl kan ha lediga mellanstunder för att skämta i sin älskvärda familj,för att pyssla om blommorna i sin trädgård eller att ströfva Mälarens stränder omkring med sin lustjakt? Men jag bör tillägga, att det går med en viss hast, hvad den goda mannen företager sig, och att denna hast icke tillåter någon öfverdrifven grundlighet eller ordentlighet. Sålunda kan det visserligen hända, att när man är ute och åker, kör man hästarna vid en hastig vändning in i en hörnbutik, liksom, när man är ute och seglar, att man sätter en smula på grund här och der vid landtuddarna; men hvad mer? när man i alla fall vet att åter reda sig ur affären!... Och detta. är en konst, som Hierta alltid förstått, så det varit en förnöjelse att se derpå.

På enahanda något äfventyrliga sätt författar han sina tidningsartiklar, afbrytande sig hundra gånger, för att samtala med hundra olika personer uti hundra alldeles olika ämnen. Jag föreställer mig till exempel att han författar en uppsats öfver representationsreformen ; han sätter pennan på papperet:

„Det torde vara öfverflödigt att visa genom några ytterligare räsonnemanger, huru mycket irrationellt ligger i den närvarande ståndsfördelningen —”

Längre hinner han icke, utan måste lemna svar åt en murare, som står och hostar nere vid dörren. „En ny dörr måste öppnas i tryckeriet, jag skall straxt sjelf komma ned och visa er hur jag vill ha det!” Nå:

„— denna ståndsfördelning, som ställer den enamedborgareklassen i öppen strid emot den andra, som — som —” Nytt afbrott: „Det var törnros-buskarna, ni skulle ha besked om, var det icke s& ? Låt mig se! ja, det blir väl bäst att hemta dem ju förr desto heldre; ni vet ju hvar det är! Se här, tag pengar med!”

„— som sätter intresse mot intresse, småaktighet mot småaktighet; afundssjuka mot”----------„Hva-

ba? hvad är det ni vill? Jasså?... Ja, den der novellen här jag verkligen ännu icke kommit alt läsa igenom, jag tror nog för öfrigt att den är god, skulle man icke kunna taga den för följetongen?... Jag har nu litet brådtom, men om vägen är härförbi i eftermiddag...

afundssjuka mot afundssjuka. Det fordras i sanning hela prelaturens förstockade afvoghet mot allt hvad reform heter, och herr Hartmansdorfls” — — „Stig in!... Hvem är det jag har den äran att tala med? Ah, vous étes francais? italien? Oh, c’est Monsieur Bosco? ... Veuillez bien vous as-seoir!... Si, monsieur! je vous connais fort bien de réputation, votre renommée est allée devant vous.” Och nu följer kanhända en lång konversation, derunder herr Bosco roar sig att förevisa redaktionen allahanda artiga taskspelerier; och artikeln?... jag vet icke precist om artikeln blir färdig den dagen, men jag är dock nästan böjd att tro det. Något, som Hiertas värsta fiender erkänna hoshonom, är hans verksamhet i och för svenska bokhandelns utvidgning och i allmänhet för åstadkommande af ett större muvemang inom litteraturen. Han har genom sina förlagsföretag framkallat ett helt nytt lif i denna väg, gifvit impulsen till en täflan, och på samma -gång mångdubbelt förbättrat litteratörernas vilkor. Då en författare fordom med möda kunde få tio riksdaler arket, har Hierta drifvit upp det till öfverhufvud taget kanske fem gånger så mycket, och för vissa arbeten, såsom några mamsell Bremers romaner, ända till hundra riksdaler banko för hvarje tryckt ark.

Aftonbladets redaktörer, Hierta sjelf inbegripen, hafva merändels hållit sig omkring sjutalet, hvarför de ock af motpartiets organer alltid betecknats med namnet: ^Aftonbladets sju vise.” Lindcberg, som snart måste nedlägga Stockholms-Posten, gick in i Aftonbladets redaktion, likaledes Gustaf Hierta, den fordna „Medborgaren.” Orvar Odd har tillhört samma redaktion sedan 1834, Almqvist har äfven tidtals varit en flitig arbetare deri. Onkel Adam, Braun, Albano, med flera, bidraga litet emellanåt till följetongen.

Stockholms-Posten var icke den enda tidning, som genom Aftonbladets så hastigt växande lycka måste gå i vinterqvarter. Herr Johanssons Argus vandrade äfven en vacker dag all verldens väg, efter att stundligen hafva varit ett skott-tafla för Aftonbladets qvickaoch mördande skämt. Argus manövrerade alltid tungsamt och trögt med långa „argumentationer,” genom hvilka han, enligt sitt eget älsklingsuttryck, ville „till komplett evidens deducera” sakerna. Aftonbladet bemötte dessa hans eviga afgumentatiooer med små ordlekar, som träflade spiken pä hufvudet, och uppsatte (en gång den lilla filologiska hypotesen att „argumentera” helt simpelt härledde sig från »Argus” och latinska ordet »mentiri,” som betyder: ljuga. En annan gång hade Aftonbladet liknat Argus vid en hvalfisk, och detta blef nu ett stående epitet för honom; få notabiliteter äro verkligen i Sverge så »noterade” som »den politiska hvalfisken,” han har till och med, den arma Argus, under denua benämning gått öfver till utlandet, och man såg honom för icke längesedan såsom »der grosse poli— tische Wallfisch,”— fullkomligt trogen öfversättning, — figurera uti någon tysk tidning i en artikel rörande svenska aflärerna för dagen.

Ett tredje blad, som måste, nolens volens, ge vika för Aftonbladets stigande popularitet, var fäderneslandet,” hvilken tidning ungefär samtidigt med Aftonbladet blifvit af den bekante Crusenttolpe uppsatt för konung Bernadottes räkning. När konungen såg att tidningen intet förmådde uträtta mot Aftonbladet, gaf han Crusenstolpe på båten, öfverlemnande honom utan misskund på egen hand åt ett ruinerande företag; CruseBstolpe sökte väl en tid, af ettslags point d’honneur, att hålla bladet uppe, men måste omsider öfverge

försöket. Aftonbladet hade anagrammatiskt förändrat »Fäderneslandets'' namn till „Fanders eländet,” det var nästan nog för att dömma tidningen till döden.

Crusenstolpe, den kastilianskt mörklagde mannen med det lifliga hufvudet och det sjudande blodet, blef förbittrad och hämndlysten, då han sålunda såg sig likt en utkramad sitron bortkastad af dem, åt hvilka han sålt sin penna och för hvilkas skull han uppoffrat hela sin medborgerliga existens, och han satte sig ned att skrifva sina „Skildringar ur det inre af dagens historia.” Härpå är icke egentligen så mycket att undra. Den ena dagen, eller så länge Bernadotte ännu hoppades genom fäderneslandet'' kunna inbilla allmänheten att Aftonbladet endast der hemma i sin byrå fabricerade dessa polackernas många segrar och dessa ryssarnas många nederlag, så länge hade Crusenstolpe varit konungens högra hand, han hade fått sitta om aftnarna i majestätets sängkammare och hemta visdom ur den allerhögsta källan, han hade haft den nåden att få omarbeta och korrigera diverse små politiska artiklar, som kungen sjelf täcktes författa för „Fäder-neslandet,” med ett ord sagdt, han hade varit fullkomligt barn i huset; den andra dagen, eller så fort Carl Johan insåg att Aftonbladet verkligen lyckades med stora tag underminera „Fäderneslandets” k re-dit, — jag ber er för öfrigt anmärka att jag menar tidningen med detta namn, —• var Crusenstolpe öfvergifven, utstött, och fann sig nu i det foga afundsvärda läge, att vara illa sedd på både det ena och andra hållet. Brahe stängde för honom konungens dörr, oppositionen, till hvars leder han en gång hört, ville icke återupptaga honom. Han hade ingen annan tröst att gripa till, än hämnden. Och han hämnades. »Han har förstört min historia!” yttrade Bernadotte en gång under sina sista dagar om Cru-senstolpe. Det är sannt. Derför skola konungarna också icke leka narri med män af talang.

Crusenstolpe har, på samma gång han genom sina sednare arbeten erhållit utmärkelsen af att vara Sverges mest lästa författare, blifvit från flera håll utmålad såsom den svartaste, nedrigaste själ, såsom ett ordentligt afgrundsmonster. Crusenstolpe är ingen sådan svart själ. Jag känner denna man sedan tiotal af år, och jag är alldeles icke rädd för att helt offentligen taga hans parti mot dylika beskyllningar. Crusenstolpe, som enskild person, har flera goda sidor, än man i allmänhet tror, och hans fel äro tiil största delen sådana, för hvilka man snarare måste beklaga, än ovillkorligt fördömma honom. Crusenstolpe är i hvarje tum af sitt väsen en in-trycksmenniska; han kan, allt efter ögonblickets eller situationens ingifvelse, handla lika godt, upphöjdt, till och med ridderligt, som han är i stånd att be-gå cn gerning af något sämre halt. Den misstager sig fullkomligt, som tror att han är en man utan hjerta, men känslorna kunna hos honom i ett ögonblick vexla mellan kärlek utan gräns och hat utan ro. Han duger derför icke till politisk person af den sort, som vi behöfva i våra lugna, förståndigt debatterande tider, men han skulle säkerligen spela cn lysande och afgörande roll på Mirabeaus talaretribun vid en revolution. Hvad ingen bestrider, är att han är en man med stor talang och till och med snille, ehuru båda delarna beherrskas hos honom af en lättsinnighet, som ofta skämmer bort alltsammans. Denna lättsinnighet har tyvärr äfven i hans sednaste stora arbete „Morianen7> förledt honom till en mängd insinuationer och lösa förutsättningar, hvilka utan tvifvel i väsendtlig mån skadat verket, såsom ett slags historiska „Mémoiresn betraktadt, om det än å andra sidan kanske är just de, som för den största delen af läsare gifva boken dess mest pikanta intresse. Denna otvungna likgiltighet, hvarmed man kastar dikt och sanning om hvarandra i ett arbete, som dock eger ett visst historiskt anspråk, kan aldrig gillas; men ett må dock observeras, hvilket till någon , om än ringa del mildrar hans författaresynd härutinnan, nemligen att dessa dikter, der de bevisligen förekomma, likväl öfverhufvud taget äro gjorda något så när i personernes karakter, så att om just icke alltid delta, som Crusenstolpe uppger, är ettfaktum, det imedlertid ingalunda är omöjligt att det verkligen kunnat vara det. Hvad till exempel beträffar åtskilligt af det som i „Morianen” föres på Carl den Trettondes räkniog, så är det visserligen icke erkändt för faktiskt, och jag vill till och med ponera, att det icke alls eger någon grund; men i Sverge är imedlertid den tanken om Carl den Trettonde nästan allmän, att om han icke är uppenbart skyldig till speciellt detta, han likväl gjort så mycket i den vägen, att han kan misstänkas för allt. Konunga-historien, äfven vår nyaste, gömmer en mängd mysterier, som framtiden skall uppdaga, och jag fruktar att häfden en gång der vid lag kommer att lägga starkare färger på, än som sjelfva den crusenstolpeska romanen egt till sin disposition. Ett yttrande af Carl den Trettondes biktfader, då denne störtade blek och förvirrad ut från hans dödsbädd: „Gud! det var en förfärlig bikt!” talar 'ensamt mer än Crusenstolpes alla anekdoter och ursäktar dem på samma gång

temligen mycket.

Crusenstolpe är i botten aristokrat, har alltid varit det och skall alltid förblifva det; när han talar om sin republikanism, skall man derför alltid i bakgrunden tänka sig icke Nord-Amerika, men Venedig. Såsom umgängesman är han en af de mest fängslande och underhållande man kan tänka sig; han berättar med liflighet och kan säga en komplimang med den utsöktaste fransyska atticism ochen den mest intagande blick. Hans värsta motstän-dare skulle blott genomgå profvet af en liten lukul-lisk supé téte å téte med honom, för att till betydlig del försonas med hans, om man så vill, i detta fall verkligen „farliga” personlighet. Han är för öfrigt en man i sina bästa år, och skall säkerligen icke försumma att oafbrutet låta höra af sig. Hans rika enékildta arkif gömmer änuu mycket, som väntar på „skildrårens* spetsiga penna.

År 1828, då Crusenstolpe efter en tryckfrihetsprocess, hvars utgång i juryn och hofrätten hörer till vfir nyaste historias nesligaste företeelser, skickades ut till £itt treåriga fängelse på Waxholm, och då såväl till följe af denna doms förhatliga beskaffenhet, som af de derpå inträffade dragonader och den lilla hyggliga blodscenen på Södermalmstorg, sinnesstämningen i hufvudstaden var ytterst retad, uppstod en ny tidning vid namn „Stockholmsbladet,” redigerad af den förut nämnda öfverstelöjtnant Gustaf Hierta och en ung jurist vid namn Theodor Sandström, en ridderlig och brinnande republikansk själ. Det var imedlertid ett företag, som blott uppehölls af konjunkturen och som föll, när denna sednare efter ett halft års förlopp var förbi.

Af de tidningar, som utom Aftonbladet nu utgifvas i Stockholm, är först att nämna „Dagligt Allahanda,” hvilket numeva eges och redigeras af herr Dalman. Meningarna äro ganska delade rörande denne herres»

15karakter och egentliga politiska ståndpunkt. För min del, — och jag har den förmånen att känna herr Dalman ganska noga, i sanning mycket noga! — tror jag icke så dåligt om honom, jag tror tvärtom att det i grunden är en hjertans beskedlig liten man, ehuru hans hetsiga lynne förleder honom till mycket, som han ångrar följande dag och som han då ofta nödgas reparera förmedelst att återtaga allt hvad han sagt. Detta eviga reparerande och återtagande kallar han sjelf „ärlighet,” och han pikerar sig af att vara den ärligaste publicist i hela svenska konungariket, — ön Saint Barthélemy i Vestindien inberäknad ! — men det vore utan tvifvel för en tidning bättre att icke behöfva vara ärlig på detta sätt, och sjelfva herr Dalmans liberalism — ty han är gud-bevars liberal! — får derigenom någonting vacklande och osäkert, som i längden betydligt skadat bladet. „Dagligt Allahanda” anses på sista åren icke hafva haft mycket öfver tusen abonnenter. Herr Dalman har för öfrigt gjort sig känd för sina blomsterrika lofsånger om det unga konungahuset,

— elaka tungor hafva länge hviskat om att hans tidning skulle från oppositionsblad förvandlas till en ordentlig hoftidning „cum gratia et privilegio,” — samt för de tårar af förtjusning, hvilka han fällde vid mamsell Taglionis piruetter, då denna dam för ett par år sedan besökte Stockholm. Han var sjelf en af dem, som en vacker afton spände sig för hen-nes vagn och drogo henne hem till hennes bouing, men jag vill icke afgöra om det var han eller nägon annan, som, dä han rådfrågade en läkare om bot för en armvrickning, den han vid samma tillfälle ådragit sig, fick det korta svaret att vända sig till en — veterinärläkare.

,,Svenska Miner va,” en liten ganska qvick tidning i det gamla kamarilla-systemets intresse, har alltid varit mycket stygg och obeskedlig mot herr Dalman, den han oupphörligt persifflerat under namn af „lilla Notenius” efter hufvudpersonen i en vådevill, äfvensom under det förtroliga epithetet ,,Amandus.” Minerva har med den största godmodighet i verlden lekt och tafsat med honom, alldeles som katten leker med råttan. När Minerva rätt velat bringa sin lille Amandus i raseri, har hon blott behöft röra på den strängen, att Allahanda vore ett „lydblad” under Aftonbladet; då skulle ni se, hur vännen Dalman blåst upp sig och rest sig ursinnig på tå för att bévisa hela verlden att han dock är den man, som står på sjelfständig fot. Och hela verlden har tyckt det vara riktig synd om den lilla mannen.

Herr Dalman är för öfrigt i sitt enskildta lif en glad och jovialisk herre, som vet att ^representera,” håller ett godt bord, älskar att ha mycket musik i sitt hus, — ehuru det försäkras att han just icke sjelf förstår så synnerligt deraf, — och ser den.,,unga operan” i sina salonger. Den unga operan anser herr Dalman som sin msecenas, sin försyn och sitt orakel, och herr Dalman nickar henne nådigt till med den beundransvärdaste hållning.

Jag har nämnt Svenska Minervadess redaktör är herr Askelöf, densamme, hvilken i början af seklet utgaf „Polyfem” emot den gamla vittra skolan. Herr Askelöfs politik är deremot sjelf af den gamla skolan från topp till tå. Det har i långa åratal varit hans kinkiga befattning att söka försvara och förgylla det gamla Bernadotte-Braheska systemets alla opopnlära åtgöranden och tilltag, och man kan icke neka att han härunder utvecklat en märklig talang. Han har deijemte i sin polemik med de liberala tidningarna ett alldeles egendomligt humoristiskt sätt att gå tillväga, och hans blad läses derför med intresse äfven af dem, som icke för öfrigt gilla dess åsigter. Sedan den fordna oppositionspressen numera ställt sig på styrelsens sida, i idyllisk förtröstan på dess „goda vilja” att gå framåt på reformernas väg, har Minerva, såsom byråkra-tiets och den aristokratiska konservatismens korade helgon-general, begynt göra opposition i stället Hon kan icke för sin död tåla de nya ministrarne och hon ville, om hon kunde, rifva med naglarna upp ur grafven gamla grefve A., gamla grefve B., gamla grefve C., alla dessa, som så ädelt bevarade den gyllne tidens traditioner och — serverade så rarastrasburger-pastejer vid sina tafflar!.... Minerva har en liten nyck för strasburgerpastejer.

Herr Theorell, hvilken en tid egde Allahanda, utger nu sedan ett år „Winterbladet,” en tidning i liberal riktning, som under pågående riksdag haft inånga ypperliga artiklar. Herr Theorell är en man med mångsidiga kunskaper, mycken erfarenhet i allahanda mål, och en god, till och med en förträfflig penna. Hans fel är måhända endast att han alltför uteslutande hyllar engelska föredömen i politik och statsinrättningar i allmänhet. Herr Theorell är imedlertid en af Sverges utmärktaste publicister och en, som alltid skall tillvinna sig aktning åt sina åsigter och uppmärksamhet åt sina räsonnemanger.

„Freja* grundlädes af Earl Kullberg, men redigerades sedan i flera år af Blanche, hvilken underhöll en stundom rätt munter och pikant polemik med de stora bladen. Den öfvertogs sistledet år af en anonym och för öfrigt i alla sina tillgöranden ganska lumpen redaktion, erhöll Johanson-Argus till medhjelpare, och omkristnade sig till „Den Konsti-tutionelle*” Herr Argus, hvilken en tid begagnat denna Protevs-artade tidning för utbredande af sina prohibitistiska läror i statsekonomien, hvarför han erhåller salarium af skrå- och fabriksintresset i Sverge, lärer nu åter utträdt ur denna redaktion, och det är väl att förutse att bladet icke har lång framtid.

Svenska Biet,91 hvilken tidning under någraår i prelaturens och den rammaste byråkratis intresse utgifvits af en tilltagsen och oblyg prest vid namn Angeldorff, med bidrag af sådane herrar, som en Wingård, eo Beskow, med flere, upphörde omsider med år 1844, efter att förgäfves hafva ansträngt alla medel för att hålla uppe sitt eländiga lif. Den liar dock fått ett slags fortsättning i en ny tidning, kallad: „Morgonen,” hvilken utgår blott ett par dagar i veckan. „Morgonen” redigeras af en bland „Biets” fordna medarbetare och står under samma påfliga patronat, som detta. Vare dermed nog sagdt!

„Sverges Statstidning7- uppehåller sig mest med legala notifika tioner och är för öfrigt i allt, der det kan sägas komma i fråga redaktion, snart sagdt under all kritik. Det egentliga annonsbladet är annars ^Stockholms Dagblad,” hvilket i sista tiden utom annonserna lemnat en del goda uppsatser i allahanda ämnen, hvilka anses hafva till författare en bokhandlare vid namn Baumgarten, en särdeles bildad, frisinnad man, hvilken sannerligen borde skrifva annorstädes än i ett annonsblad, der man ofta icke ens anar att finna så mycken lärdom och så vackra idéer midt emellan en poliskungörelse och en ramsa avertissemanger om holländjsk sill och om mer och mindre hyggliga tjenstepigor „med de mest hedrande betyg.”

På egentligen litterära blad och tidskrifter är det för ögonblicket temligen fattigt inom Svergeslandamären, Tidskriften „Frey” i Upsala redigeras visserligen icke illa, men har dock aldrig hittils kunnat skudda af sig helt och hållet denna underbara akademiska tråkighet, som dock i ännu högre grad utmärkt dess flera företrädare vid den lärda Fyrisån. Veckobladet ^Studier, Kritiker och Notiser,” hvilket sedan diverse är utgifvits i Lund, men hällit sig alltigenom skäligen magert, har lofvat att „äta upp sig” litet under innevarande år, sedan det numera kommit i en förändrad redaktions händer. Sedan tidningen „Heimdall,” som, ehuru öfverhufvud förtjenstfullt skött af herr Rydqvist, icke kunde hålla sig längre uppe, än några få år, har Stockholm icke egt något uteslutande litterärt blad. De stora tidningarnas ständigt ökade omfång och mångsidighet har gjort det nästan omöjligt för hvaije dylik specialitet att hålla sig uppe på egen hand; litteraturen får nöja sig med att krypa in i en liten

vindskammare i de politiska bladen, liksom musiken äfven der har sin vrå för. sig, liksom följetongen har sin anspråkslösa bottenvåning. Ett bellestristiskt veckoblad, under namn af „Figaro,” till hvilket en half legio litteratörer lemna bidrag, har dock nyligen uppstått, som det vill synas, med lofvande utsigter för framtiden.

Landsortspressen, — för att slutligen äfven nämna ett ord om denna, — har i Sverge på de sednare åren stigit till en vigt och värdighet, hvaromman tillförene knappast kunnat göra sig någon aning. Sådana blad, som den af doktor Engström redigerade ^Barometern” i Kalmar, Ridderstads ,.Östgöta-Kor-respondent” i Linköping och ^Najaden” i Carlskrona med flera, skola alltid med heder böra nämnas vid sidan af hufvudstadens inflytelserikare blad, och efter all anledning kommer det icke att dröja länge, förrän alla Sverges provinser ega dylika sjelfständiga och verksamma organer för allmänna tänkesättet, hvilka hvar i sin stad skola arbeta på realiserandet af frihetens, framskridandets och upplysningens idéer till fäderneslandets pånyttfödelse och lycka.

Kastar man en blick tillbaka, så måste man erkänna, att den liberala pressen i Sverge på det sista tiotalet af år ensam verkat mer än hvad samtliga riksdagarna uträttat alltsedan 1809, Den är numera ett medel att drifva sakerna fram, som icke behöfver frukta för några synnerliga hinder, och den närmaste framtiden skall tacksamt erkänna de mäns mödor och ihärdighet, hvilka hos oss skapat denna magt, som är tidens lykta, ett svärd för folket uti fridens dagar och det bästa låset för bondens lada.